

L I S T Y

Časopis studenata zapadne slavistike
Filozofskog fakulteta u Zagrebu

broj 08 | ožujak 2015.

Sadržaj

Uvodnik.....	01
Članci.....	02
Preminuo Stanisław Barańczak.....	02
Poljska jesen u Zagrebu.....	04
Milan Kundera: češki ili francuski pisac?	05
Društvo Ferdinanda Martinenga u Hrvatskoj.....	07
Interview s Petrom F. 'Riom Jílkom.....	08
Poljski film Rogalik.....	10
Marek Vadas (1971.).....	11
Prijevodi.....	12
Grotowski Powtórzony.....	12
4. O próbach manipulowania przyszłością.....	12
5. O czasie przejściowym, tranzycie.....	12
6. O przechodzeniu do innej cywilizacji.....	13
7. O konwulsjach, jakie ogarniają ludzi w czasie przejściowym..	14
8. Szekina.....	14
9. O przepowiedniach mówiących, że życie może przetrwać....	15
10. O uzasadnianiu się życia.....	15
11. O naśladowaniu Chrystusa.....	16
12. O ujmowaniu rzeczy pełnych i pojęciach podwójnych.....	16
Marek Hłasko – Dom mojej matki.....	18
Grupa Metak – Da mi je biti morski pas.....	22
Nina Ožegović – Tranzicija kulture u medijima.....	23
Poeci przeklęci.....	31
Tadeusz Różewicz – Szara Strefa.....	34
Paulina Sprynca – Tekst autorski.....	37
Marek Vadas – Byť doktorom.....	39
Marek Vadas – Som chlapec z knihy.....	45
Marek Vadas – Výnímočný deň.....	50
Dariusz Żukowski – Gasnąć.....	53

Uvodnik

Dragi čitatelji,

u ovom vam broju donosimo intervju sa slovačkim lektorom Petrom F. 'Riom Jílkom, upoznajemo vas s poljskim filmom *Rogalik* i otkrivamo čiji je zapravo Milan Kundera.

Ovaj zimski broj sadrži i prijevod pjesme rock grupe *Metak*, prijevode pripovijetki slovačkoga književnika Mareka Vadasa, kao i različitih poljskih književnika poput Grotowskog, Hłaska i Różewicza, prijevod teksta novinarke Nine Ožegović te poezije prokletih pjesnika na koje lako možete skoknuti klikom na naslov u sadržaju.

Želimo se zahvaliti kroatistima sa stranih sveučilišta koji već godinama obogaćuju naše brojeve prijevodima, ali i lekturom tekstova.

Od srca zahvaljujemo neumornim lektorima bez kojih objavljivanje prijevoda ne bi bilo moguće: višim lektoricama Slavomiru Ribarovoju i Mariji Vuksanović Kursar, profesoricama Agnieszki Cyganik Lučić i Đurđici Čilić Škeljo, kao i bivšem uredniku *Listyja* Hrvoju Sarkotiću i kolegici iz Poljske Paulini Sprynci.

Ovo je posljednji broj u čijem su kreiranju sudjelovale Maja i Nikolina, jer je nakon više od tri godine njihova marljiva rada i predana truda u stvaranju slovakističke sekcije časopisa došlo vrijeme da ovaj posao preuzmu mlađe ruke. Stoga se ovim brojem žele oprostiti od čitatelja i svima se zahvaliti na dosadašnjoj potpori.

Nadamo se da će vas naši radovi motivirati da nam se priključite i objavite svoj članak ili prijevod u ljetnom broju.

Uživajte u čitanju i pozdrav od uredništva!

Nikolina Komorčec i Maja Novković (slovakistika), Eva Leš i Tena Šinjori (bohemistika), Tena Strahinec (polonistika)

Uredništvo

Nikolina Komorčec

nikolina@gconsult.hr

Maja Novković

novkovic.m@gmail.com

Eva Leš

eva.lesh@gmail.com

Tena Šinjori

cupko8@gmail.com

Tena Strahinec

thora3012@gmail.com

Dizajn

Marko Kunštek

markisha3@hotmail.com

Tena Strahinec

thora3012@gmail.com

Kontakt

casopislisty@gmail.com

Poljski

Slovački

Češki

Članci

Preminuo Stanisław Barańczak, jedan od vodećih poljskih pjesnika Novoga vala

„Zvukovi ispuštanja mjehurića bili su jedini prihvatljivi načini komunikacije, službena propaganda naglašavala je prednosti bivanja mokrim, a povremeno disanje iznad površine vode zamalo se smatralo političkom uvredom – iako su to svi morali raditi s vremenom na vrijeme.“¹

Poljski pjesnik, prevoditelj, predavač, književni kritičar i urednik Stanisław Barańczak umro je 26. prosinca prošle godine u 68. godini života. Razlog njegove smrti bila je upala pluća koja ga je oborila s nogu u vlastitom domu u američkom gradu Newtonu.

Rođen je u Poznanju 1946. godine. Na poznanjskomu Sveučilištu Adama Mickiewicza diplomirao je i doktorirao studij poljskoga jezika i književnosti, gdje je držao predavanja do 1977. godine kada je otpušten zbog svojega političkoga djelovanja. Naime, Barańczak je godinu dana ranijepomogao osnovati Komitet za obranu radnika, skraćeno KOR (Komitet Obrony Robotników), kao podršku proganjennim radnicima koji su sudjelovali u lipanskim prosvjedima 1976. godine. Razlog za pokretanje prosvjeda bila su nagla povećanja cijena hrane – radilo se o osnovnim namirnicama čije su cijene skočile čak 60%. Njihovi sudionici su uhićeni i dovedeni pred sud, a oni koji su ih podržavali – bili su kažnjeni.

Svoju književnu karijeru započeo je 1965. za vrijeme snažne komunističke opresije u Poljskoj. Barańczak je bio jedan od vodećih pjesnika Novoga vala, poljske pjesničke skupine koja je djelovala od 1968. do 1976. čiji su se članovi zalagali za razotkrivanje stvarnosti i „novogovora“, izmišljenog jezika i snažnog obilježja komunističke vlasti. Samo pet godina nakon što je počeo objavljivati svoja djela, ona ubrzopadaju pod cenzuru no Barańczak nastavlja djelovati kao aktivni kotačić poljskoga podzemlja, žarišta otpora protiv vlasti.

Ranih 80ih pod pritiskom tadašnjeg vladajućeg aparata odlazi iz Poljske i zapošljava se na Harvardu gdje počinje držati predavanja o poljskoj književnosti, jedva se išcupavši iz kandži poljskih vlasti koje su mu odbijale dati putovnicu čak tri godine. Na američkom tlu je održao govor o oznavaćanju ljudi kao disidenata, a svoje je stavove oprimjerio SF pričom poljskoga pisca Stanisława Lema o društvu u kojem svi žive ispod vode (*Zvjezdani dnevnići*, 1957.) te dodaje: „Zar netko tko samo želi nakratko udahnuti svjež zrak zaslužuje da ga se proziva disidentom?“ Na Harvardu je bio zaposlen sve do kasnih 1990ih kad je morao završiti svoju akademsku karijeru zbog Parkinsonove bolesti. Ubrzo (1999.) dobiva najprestižniju poljsku književnu nagradu Nike za zbirku pjesama *Kirurška precyzja*.

Barańczak je velik dio svojega života proveo prevodeći poljsku i englesku književnost, pri čemu se najviše koncentrirao na pjesnike poput Emily Dickinson, Johna Donne-a i Roberta Frosta koji su mu tematski bili bliski.

Tena Strahinec
thora3012@gmail.com

→«²®ššª š¬šY®š!

Prevodeći velikim žarom potaknuo je poljsku čitateljsku publiku na otkrivanje i čitanje njihove poezije te je uvelike zaslužan za njihovu popularnost u Poljskoj. Na poljski je preveo skoro sva Shakespeareova djela, a na engleski djela renesansna pjesnika Jana Kochanowskog i nobelovke Wisławe Szymborske, a uz to je i prevodio s ruskog i litavskog.

Kao jedan od pjesnika koji se nepokolebljivo držao svojih stavova za vrijeme nametanja cenzure, Barańczak je nesumnjivo važna politička i književna ličnost. Poljska ministrica kulture Małgorzata Omilanowska svojom je izjavom istaknula njegov značaj: „Za svoj čvrsti stav i poglede platio je visoku cijenu. Posvetio je cijeli svoj život književnosti, poeziji. Njegovo djelovanje bit će uvijek važan dio poljske kulture.“

Poljska jesen u Zagrebu (22.10-4.12.2014.)

Jesen je u Zagrebu ove godine bila ispunjena brojnim kulturnim zbivanjima pod nazivom „Poljska jesen“ kojima se željelo obnoviti sjećanje na važne povijesne događaje Republike Poljske. Poljska je obilježila 25. godinu od prvi demokratskih izbora i Okruglog stola, a ujedno je prošlo i 10 godina otkad se Poljska pridružila EU te 15 od njena ulaska u NATO. Manifestacijama vezanim uz „Poljsku jesen“ nastojalo se približiti poljsku povijest i kulturu te prenijeti ljepotu i bogatstvo sadržaja koje ta zemlja mučne povijesti, no izdržljivog i otpornog duha – već stoljećima pruža.

U nepuna dva mjeseca raznovrsnih događanja održale su se izložbe fotografija *Granice* Piotra Sikore i Piotra Bondarczyka te glazbenih fotografija Mareka Karewicza, projekcije filmova *Ida* i *Wałęsa, Ćovjek od nade*, promocije knjige „Poljska nakon komunizma“ autora Andrzeja Chwalbe, zbirke pjesama za djecu „Čuda, čудesa“ velikog poljskog pjesnika Juliana Tuwima te prijevoda knjige „Autobiografija“ Andrzeja Wajde, jazz koncert poznatog kvarteta Mariusz Bogdanowicz Quartet, kazališne predstave *Emigranti* Sławomira Mrožeka i *Nastašja Filipovna* Andrzeja Wajde, konferencija „Četvrt stoljeća transformacije: Iskustva demokratizacije u Hrvatskoj i Poljskoj“ i Okrugli stol „Poljska očima Hrvata“.

Poljski crno-bijeli film *Ida* redatelja Paweła Pawlikowskog iz 2013. godine uspio je privući veliku pozornost ne samo europskih već i izvaneuropskih kulturnih krugova. Iako tek malen kotačić u stroju svjetskih razmjera, *Ida* teži podsjećanju naroda svijeta na važnost kako međunarodnog tako i unutarnarodnog mira, kao i poštivanja različitosti. Smještena u 1962. godini, drama donosi posljedice genocida Židova u Poljskoj za vrijeme Drugog svjetskog rata koje na svojim ramenima djelomično nosi protagonistica filma – jednostavna redovnica i Židovka Ida. Ironično, tijekom suočavanja sa svojom kompleksnom pričom te, u konačnosti, sa samom sobom – Ida shvaća da ništa nije crno-bijelo. Pawlikowski je na 80-minutni trenutak iskoraciо iz priče o zemlji koja će zauvijek ostati obilježena statistikama žrtava pogodenih tragičnom poviješću u drugu priču, osobniju priču o konkretnim ljudima pogodenim nesretnom kataklizmom njihovih sudsibina.

Tena Strahinec

thora3012@gmail.com

Milan Kundera: češki ili francuski pisac?

Jedan od najpoznatijih i najprevodenijih čeških književnika koji je svojedobno bio nominiran i za Nobelovu nagradu za književnost je također i pozni francuski pisac. No, postavlja se pitanje bi li Francuzi rekli da je on njihov pisac, a bi li Česi rekli da njihov nije i obrnuto, stvar je perspektive i percepcije pojedinca, odnosno grupe ljudi.

Milan Kundera je rođen 1. 4. 1929. godine u Brnu i sin je poznatog klavirista i rektora Janáčekove muzičke akademije u Brnu, Ludvíka Kundere. 1948. je završio gimnaziju i svoje obrazovanje nastavlja na Filozofskom fakultetu Karlova Sveučilišta u Pragu. No, ne zadugo te nakon dva semestra odlazi na tzv. filmsku akademiju FAMU, gdje je 1952. diplomirao režiju i scenaristiku. Tamo je i ostao predavajući svjetsku književnost. Književnim stvaralaštvom je debitirao 1945. godine prevodeći rusku poeziju, a potom slijedi i prva pjesnička zbirka *Člověk zahrada šírá* iz 1953. godine. Kunderina prozna djela su se počela izdavati u šezdesetima objavom zbirke pripovijedaka *Smiješne ljubavi* 1963. *Československý spisovatel* 1967. izdaje i prvi Kunderin roman *Šala*, zahvaljujući kojemu je stekao svjetsku slavu, a glavna tema romana je inspirirana Kunderinim isključenjem iz tadašnje Čehoslovačke komunističke partije 1950. Šest godina poslije je ponovno primljen u partiju, ali 1970. biva po drugi put iz nje isključen. Potom slijede dva romana pisana na češkom, ali objavljena na francuskom 1973., odnosno 1976. *Život je drugdje* i *Oproštajni valcer*. U romanu *Knjiga smijeha i zaborava* Kundera je otvoreno kritizirao Husákov režim te mu je zbog toga bilo oduzeto čehoslovačko državljanstvo. 1981. godine dobiva francusko državljanstvo te tamo ostaje živjeti od 1974. pa sve do danas. U Francuskoj nastaju romani *Nepodnošljiva lakoća postojanja* (1984.) te posljednji na češkom pisani roman *Besmrtnost* (1990.). Nakon toga piše na francuskom te tako nastaju romani *Polaganost* (1995.), *Identitet* (1997.) i *Neznanje* (2000.). Kundera je poznat i po svojoj eseističkoj tvorbi, od kojih su na hrvatski prevedeni *Umjetnost romana*, *Iznevjerene poruke te Zavjesa*.

Čiji je Milan Kundera? Možemo li tvrditi da je netko samo i isključivo pisac određene nacije? Pisac i scenarist Josip Mlakić svojim slikovitim primjerom dokazuje baš suprotno rekavši: *Pisac može biti svačiji. Ivo Andrić je svjetski pisac, a i da nije – znam da je moj pisac. Pisca se ne može određivati samo po jeziku, mjestu gdje stanuje, zemlji u kojoj živi. Mislim da biti bosanskohercegovački i biti hrvatski pisac ne isključuje jedno drugo. Mislim da su to zastarjeli koncepti, anakronizmi iz prošlosti, nešto kao ove recentne unutarhrvatske priče o "crvenoj nemani". Mogu biti bosanskohercegovački pisac, jer ovdje živim. Ako gledate kategoriju jezika, onda sam hrvatski pisac. Pitanje je hoćemo li pisca određivati po jeziku kojim piše ili po mjestu u kojem živi... Po meni, puno je bolje odrediti ga po više stvari, spomenute su samo dvije od stotinu mogućih odrednica. Treba književnost prestati tretirati kao nogomet, u književnosti možete igrati za više reprezentacija.*²

Kada govorimo o pripadnosti pisca nekoj naciji, onda ne možemo primijeniti neka precizna pravila i kriterije kao što je to u egzaktnim znanostima, nego se više-manje nalazimo u relativnom polju određivanja nečije pripadnosti. Ovdje nas konkretno zanima Kunderino mjesto u

Helena Knežević
hknezevic9@gmail.com

² <http://www.novosti.com/2012/06/bilo-bi-nam-lose-i-bez-rata/>

književnosti te kako, tj. čijim ga percipiraju njegovi čitatelji. Kako bi se Kundera smatrao češkim, odnosno francuskim piscem ipak treba zadovoljiti tri glavna i naizgled jednostavna kriterija. Prvi kriterij je jezik na kojem su pisana djela - Kundera je pisao i na češkom i na francuskom; drugi je narodnosna pripadnost - rođen u Brnu, ali i sâm je za sebe rekao kako je sada francuski građanin, a u prilog mu ide i dobiveno francusko državljanstvo 1981. godine; i pod trećim kriterijem se misli na teritorij na kojem su nastala piščeva djela - ovdje također znamo da je Kundera pisao i objavljavao kako u Češkoj tako i u Francuskoj. Ovi, ponavljam, naizgled jednostavniji kriteriji su zapravo više zakomplificirali nego pojednostavili i objasnili određivanje njegova mesta u književnosti. Po tome on jest i češki i francuski pisac u punom smislu riječi. U sličnoj se situaciji našao i Ivo Andrić kojeg danas smatraju i hrvatskim (jer je rođen u hrvatskoj obitelji) i srpskim piscem (jer je preuzeo srpski nacionalni identitet). Sudeći po ovim dvama primjerima jedino što možemo zaključiti je da pisac može pripadati književnostima više nacija, a da samo svojatanje književnika ima uglavnom neku političku i/ili ideološku pozadinu. Ne bi li onda bilo u redu da sâm književnik odlučuje o tome? Ipak se radi o njegovom identitetu i njegovoj književnoj tvorbi. Usudila bih se reći da se povodim za Mlakićevim riječima i da književnost uistinu treba prestati tretirati kao nogomet i da ne treba zadirati u analiziranje pojedinčeva identiteta jer je sâm identitet zapravo oblik svijesti o sebi nastao samoodređivanjem. Stoga, dopustimo pojedincu zadatak (samo)određivanja.

Društvo Ferdinanda Martinenga u Hrvatskoj

Sredinom listopada prošle godine slovačko je Društvo Ferdinanda Martinenga (*Spoločnosť Ferdinanda Martinenga*) organiziralo tri koncerta mješovitog zbora *Adoremus* pod pokroviteljstvom Ministarstva kulture Republike Slovačke i Veleposlanstva Republike Slovačke u Hrvatskoj.

Ferdinand Martinengo, podrijetlom iz talijanske plemićke obitelji, rodio se 1821. u Zagrebu, međutim veći je dio svog života proveo u Bratislavi. Za svoga je života podupirao umjetnost, sport i humanitarni rad, a bio je i suosnivač te prvi zapovjednik najstarijeg Dobrovoljnog vatrogasnog društva u Bratislavi. Dijeleći ideale Ferdinanda Martinenga, 1998. godine Petar Kurhajec sa svojim je istomišljenicima osnovao građansku udrugu Društvo Ferdinanda Martinenga. Cilj je Društva podupiranje umjetnika, umjetničkih skupina, osoba s invaliditetom, sportaša, vatrogasaca i drugih te širenje tolerancije u društvu.

Prvi je koncert održan 17. 10. 2014. u crkvi sv. Katarine na zagrebačkom Gornjem gradu. Koncert je započeo izvedbom slovačke i hrvatske himne te vatrogasne himne Mikuláša Schneidera-Trnavskog, nakon čega je predsjednik Društva, Peter Kurhajec dodijelio *Puknuto srce Ferdinanda Martinenga* Frani Lučiću, jedinom preživjelom vatrogascu iz kornatske tragedije. Predstavnik Dobrovoljne vatrogasne zaštite Slovačke (*Dobrovoľná požiarna ochrana SR*) Anton Urdovič, koji je donio najstariju očuvanu vatrogasnu zastavu s bratislavskog područja, zastavu Dobrovoljnog vatrogasnog društva Záhorská Bystrica, dodijelio je spomenicu za hrabrost Frani Lučiću i Dobrovoljnom vatrogasnom društvu Tisno te Hrvatskoj vatrogasnoj zajednici. Na koncertu su bili prisutni veleposlanik Republike Slovačke Nj. E. Juraj Priputen i predstavnici Vatrogasne zajednice Grada Zagreba.

Tijekom koncerta zbor *Adoremus*, pod ravnanjem dirigenta Dušana Billa, izveo je dvadesetak crkvenih napjeva poznatih europskih skladatelja poput Mozarta i Händela. Uz zbor je pjevala i solistica, hrvatska sopranistica, Lidija Horvat Dunjko. Osim ovoga, održan je još jedan koncert u Zagrebu u crkvi sv. Vinka. Zbor je također održao koncert u crkvi sv. Josipa u Lipovljanima gdje ga je ugostila Matica slovačka.

Nikolina Komorčec

nikolina@gconsult.hr

Interview s Petrom F. 'Riom Jílkom

Čo znamená byť zahraničným lektorom?

V prvom rade je to pocit zodpovednosti, pretože moju pozíciu definuje medzinárodná zmluva; som zamestnancom Univerzity v Záhrebe, ale aj Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky. Okrem primárnych pedagogických povinností mám na starosti i kultúrnu agendu v zmysle organizovania podujatí, ktoré propagujú Slovensko.

Priblížte funkciu lektorátu.

Lektoráty slovenského jazyka a kultúry sú inštitúcie slovenského ministerstva školstva zriaďované pri zahraničných slovakistických pracoviskách s cieľom podporiť na nich výučbu a zvýšiť jej úroveň. Momentálne sa nachádzajú v Bielorusku, Bulharsku, Číne, Francúzsku, Chorvátsku, Maďarsku, Nemecku, Poľsku, Rumunsku, Rusku, Slovinsku, Srbsku, Taliansku a na Ukrajine. Ten záhrebský patrí medzi najväčšie a oslavuje už dvadsať rokov.

Aké akcie ste doteraz organizovali?

Najviac som hrdý na dva ročníky Dní slovenskej kultúry, ktoré v chorvátskej metropole prezentujú súčasné umenie. Medzi hostami boli fotografi Šimon Kliman a Filip Vančo, spisovatelia Balla, Agda Bavi Pain, Ivan Štrpka, Marek Vadas, premietali sa krátke filmy *Fongopolis*, *Nový život*, *Pandy*, *Posledný autobus*, *Sneh*, aj celovečerný *Kandidát* režiséra Jonáša Karáska. Hlavným organizátorom festivalu je občianske združenie Udruga Os, kde som členom. Za zaujímavý tiež považujem multilingválny projekt Babylon Café; v kaviarni Grič si raz mesačne môžete sadnúť k stolu a s native speakerom komunikovať vo vybranom jazyku, napríklad v angličtine, čínštine, francúzštine, chorvátcine, maďarčine, portugalčine, ruštine, slovenčine, španielčine či švédčine.

Chystáte ešte niečo do budúcnosti?

Určite spolupracovať pri realizácii ďalších Dní slovenskej kultúry. Mladú generáciu môže totiž osloviť práve súčasné umenie. Pri tom slovesnom je bariérou často jazyk, preto sa snažím oslovovaliť niektoré chorvátske vydavateľstvá, aby sa nebáli publikovať slovenskú literatúru, ktorá má mnoho autorov európskeho formátu. Ide to však ľahšie, lebo počiatocné investície sú dosť nákladné.

Počula som, že študenti vás majú radi, hoci ste prísny. Aký by mal byť dobrý lektor a potrebuje nejakú špeciálnu prípravu na svoju prácu?

Nemyslím si, že som striktný, práve naopak, správam sa dosť kolegiálne, so študentmi komunikujem rovnocenne, no určite vyžadujem dodržiavanie daných pravidiel a seriózny prístup k štúdiu, jednoducho férovosť z oboch strán. Ak mám vyššie nároky, tak iba preto, aby svoje schopnosti využívali na sto percent. Motívacia je dôležitá. Slovenčinu ako cudzí jazyk učím sedem

Maja Novković

novkovic.m@gmail.com

rokov, pôsobil som na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského, konkrétnie na špecializovanom pracovisku Studia Academica Slovaca a Katedre jazykov Farmaceutickej fakulty, čiže mám dostatočné metodické skúsenosti s cudzincami.

Do akých projektov ich zapájate?

Napríklad do Slovenskej kravaty, čo je blog, na ktorom uverejňujem príspevky svojich zahraničných študentov slovenčiny. Nachádza sa na stránke slovenskakravata.jilekonline.eu. Potom každoročne prebiehajú výberové konania na populárnu Letnú školu slovenského jazyka a kultúry SAS. V rámci katedry pripravujeme neformálny študentský večierok Haluškovicu a exkurzie po Slovensku. Novinkou je súťaž v umeleckom preklade.

Čím sa okrem lektorskej činnosti zaoberáte?

Pred príchodom do Chorvátska som učil v Bratislave na Katedre slovenskej literatúry a literárnej vedy a na Divadelnej fakulte Vysokej škole múzických umení, dokonca na prvom stupni súkromnej anglickej Galileo School. Píšem aj literárnu kritiku a spoločensko-politicke komentáre.

Páči sa vám v Chorvátsku?

Život v hlavnom meste je bohatý, či už kultúrne alebo spoločensky; vždy sa tu dá niečo robiť. Našiel som si tiež veľa nových známych. Výhodou je – pravdaže – more, veľmi som si obľúbil západnú časť Istrie v okolí Vrsaru. Nesmiem zabudnúť na Jelenu Rozgu ☺.

Za rozhovor ďakuje Maja Novković.

Poljski film *Rogalik*

Na prošlogodišnjem 9. ZagrebDoxu u kategoriji Međunarodne konkurenциje prikazan je film mladog poljskog režisera Paweła Ziemilskog pod naslovom *Rogalik*. Snimljen je 2012. godine i traje 17 minuta.

Autor ga opisuje kao tvorevinu mjesta na kojima je bio i situacija koje je doživio. Želio je pokazati svoj odnos prema mjestu, put kroz trenutak, ritam svakog kadra koji je trenutan produkt viđenih i snimljenih događaja u tim prostorijama. Uvodna scena cijepanja drva određuje ritam filma, ritam kadrova te predočava površinsku granicu do koje autor može doprijeti kod ljudi koje snima. Redatelj kamerom prodire u površinski sloj ljudske svakodnevice ispod koje bukti tajni život u koji nemamo pristup te poput sjekire zadire u koru drveta. Način na koji je snimljen je pomalo vojerski, što se postiže snimanjem ljudi u obavljanju njihovih svakodnevnih aktivnosti. Iskustvo gledanja tih kadrova na trenutke je „mučno“ zbog lebdećeg osjećaja jer se doima kao da je sve snimljeno iz perspektive nasumične mušice koja traži izlaz iz tih prostorija te na putu susreće razne ljude u različitim situacijama. Film je i službeno opisan kao kratko putovanje kroz različita kućanstva koje pokazuju koliko su živahna, jedinstvena i ispunjena atmosferom: „Čini nam se kao da potajno promatramo različite prizore iz kuće za lutke. Kamera se stalno kreće od jednog predmeta ili dijela prostorije – TV-ekrana ili stolca na kojem netko sjedi – a zatim smireno istražuje ostatak prostora. Tko su ljudi u tom filmskom akvariju? Jesu li svjesni nas, vojera? U kakvom su odnosu? I, konačno, kako bismo trebali protumačiti njihovo eksperimentalno snovito putovanje kroz možda vizualno najpotcjenjeniji prostor uopće – svoj dom?”

Odgovori na ova pitanja promakli su samim akterima filma, ali vas pozivam da ih hrabro potražite u ovom poetičnom ostvarenju.

Paweł Ziemilski studira filmsku režiju na Nacionalnoj filmskoj školi u Łodžu. Istodobno se bavi dovršavanjem magisterija, režijom kratkih filmova te društvenim filmskim projektima o različitim obespravljenim sredinama. Kao svojevrsni produkt tih filmskih projekata pokrenuo je fond za mlade iz sela Rogalik u kojem je 2009. počeo organizirati filmske radionice. Zanimljivo je da se radnja nekoliko njegovih dokumentarnih filmova bavi mjestima i ljudima koje upoznao upravo preko tih projekata.

Rogalik je prikazan na raznim festivalima poput: IDFA Međunarodni festival dokumentarnog filma u Amsterdamu 2012; Filmski festival T-Mobile New Horizons 2012; Međunarodni filmski festival filmske umjetnosti Plus Camerimage 2012, a osvojio je i nagrade za najbolji kratki dokumentarni film: Łodzią po Wiśle 2012. i nagradu Planet Doc Director. Žiri ZagrebDoxa mu je 2013. godine dodijelio posebno priznanje u kategoriji Mali pečat „za čaroliju i snagu poezije koje od prve sekunde filma zarobljavaju gledatelja“.

Antonio Timko

antonio.timko@gmail.com

Marek Vadas (1971.)

Marek Vadas pripada generaciji suvremenih slovačkih prozaista. U svojim se pripovijetkama i romanima inspirira popularnom kulturom, metodički poigrava poetikom i književnim postupcima, pri čemu se često služi parodijom, pastišem i persiflažom. Jedno je od glavnih obilježja njegovih djela fragmentarnost, fabularna je linija veoma krhka, a njegovi uradci ponajprije ostavljaju dojam razgovora s potencijalnim čitateljem. Njegovi se tekstovi poimaju kroz prizmu postmoderne i dekonstrukcije. Debitirao je 1994. godine pripovijetkom *Malý román* koji je nagrađen Nagradom Književnog fonda (*Cena Literárneho fondu*). Uslijedile su dvije knjige napisane u koautorstvu s Emanom Erdélyijem, *Univerzita*, 1996. i *Diabol pod čapicou*, 2002. godine. Neke su od njegovih knjiga nadahnute Afrikom i tematski vezane uz bogatu mitologiju afričkog kontinenta koji je dosad posjetio u više navrata. Riječ je o knjizi za djecu i mladež *Rozprávky z čiernej Afriky* za koju je 2004. osvojio nagradu *Bibiana* za najbolju dječju knjigu i zbirci *Čierne na čiernom* objavljenoj 2013. Zbirka je pripovijedaka *Liečiteľ* bila pobjednica književnog natjecanja *Anasoft Litera* 2007. godine.

U ovome broju donosimo prijevode triju pripovijedaka iz potonje zbirke koje je lektorirala viša lektoričica Mgr. Maria Vuksanović Kursar.

Maja Novković

novkovic.m@gmail.com

Prijevodi

Grotowski Powtórzony – nastavak iz prošloga broja

4. O próbach manipulowania przyszłością

A

W Gogu i Magogu Bubera znajdujemy rozmowę Czartoryskiego z Magidem, chasydem. Nieszczęścią waszego i naszego narodu są podobne, równe chasyd, ale wy nie jesteście rozproszeni, jesteście na swojej ziemi. Ten sam chasyd powiedział Poniatowskemu, że ten, kto nie umie uchwycić dystansu wobec momentu historycznego, jest zgubiony. W czasach Napoleona żył w Lublinie stary Żyd przepowiadający koniec świata i nadziejście Mesjasza. Ten wieszcz z Lublina doszedł do wniosku, że są znaki, że wszystko się wali. Żydzi, którzy go słuchali, oczekiwali końca i współpracowali z nim, aby go przyspieszyć, przyspieszyły to bowiem przyjście Mesjasza. Tymczasem nie powinno się próbować rozwiklać przyszłości, nie powinno się zwłaszcza manipulować przyszłością. Mesjanizmowi zawsze zagraża ta pułapka.

B

W historii o Gogu i Magogu są zapisane dwie rozmowy: Czartoryskiego i Poniatowskiego z cadykiem. Pierwszemu z nich cadyk powiedział: nieszczęścią narodu polskiego i żydowskiego są zbliżone; nasze losy są podobne, ale wy macie wspólną ziemię; powinniście więc rozpoznać to, co was łączy, aby nie podzielić naszego losu. W rozmowie z Poniatowskim cadyk powiedział tak: najtrudniej jest zrozumieć swój czas; ale kto nie umie chwycić dystansu wobec zdarzeń historycznych, ten jest zgubiony. Chasydzi uważały, że nie można manipulować przyszłością. Żydzi zaś chcieli zapanować nad przyjściem Mesjasza. Był taki Żyd w Lublinie, który gdy Napoleon wyruszył na Egipt, wzywał do wspierania go. Przekonany był bowiem, że wszystko wali się, cały świat się wali. Trzeba więc przyspieszyć katastrofę, by w ten sposób wymóc na Bogu Mesjasza. Taka próba manipulowania przyszłością - to jest pułapka. Mickiewiczowski mesjanizm również jej nie uniknął.

C

Buber w historii Goga i Magoga pokazuje niezwykłe dzieje, w których przepłata się wątek dwóch plemion. W Lublinie żyje mistrz-wieszcz chasydów, pokazujący ludziom znaki na niebie, które sygnalizują rozpad wszelkiego porządku. Ludzie pragną Proroka. Nagle na horyzoncie pojawia się „Napolion“ – to jemu trzeba pomóc w osiągnięciu celu. Ludzie oczekują końca. Trzeba go przyspieszyć, trzeba szukać pomocy w czarnej magii. Prowokując Proroka, wpadają w pułapkę. Nie powinno się bowiem rozwikływać przyszłości, manipulować przyszłością. W tej pułapce wpadł i nasz Mickiewiczowski mesjanizm.

5. O czasie przejściowym, tranzycie

A

4. O pokušajima manipuliranja budućnošću

A

U Buberovu Gogu i Magogu nalazimo razgovor Czartoryskog s hasidom Magidom. Nevolje vašeg i našeg naroda slične su, kaže hasid, ali vi niste raspršeni, na svojoj ste zemlji. Taj isti hasid rekao je Poniatowskom da je onaj koji se ne zna distancirati od povijesnog trenutka izgubljen. U vrijeme Napoleona živio je u Lublinu stari Židov koji je proricao kraj svijeta i dolazak Mesije. Taj prorok iz Lublina zaključio je kako postoje znakovi da će sve propasti. Židovi koji su ga slušali očekivali su kraj i surađivali su s njim da bi ubrzali kraj jer bi tako ubrzali i Mesijin dolazak. Međutim, ne valja pokušavati proricati budućnost, posebno ne valja manipulirati budućnošću. Mesjanizmu uvijek prijeti ta opasnost.

B

U priči o Gogu i Magogu zapisana su dva razgovora: Czartoryskog i Poniatovskog s cadikom. Prvom od njih cadik je rekao: nevolje poljskog i židovskog naroda su bliske, naše sudbine su slične, ali vi imate zajedničku zemlju: trebate, dakle, prepoznati to što vas spaja da ne biste doživjeli našu sudbinu. U razgovoru s Poniatowskim cadik je ovako rekao: najteže je razumjeti svoje vrijeme, ali onaj koji se ne zna distancirati od povijesnih događanja, izgubljen je. Hasidi smatrali su da se ne može manipulirati budućnošću. Židovi su, pak, htjeli ovladati dolaskom Mesije. Bio je jedan Židov u Lublinu koji je pozivao na potporu Napoleonu kad je kretao na Egipt. Bio je uvjeren da će sve propasti, da će cijeli svijet propasti. Treba dakle, ubrzati katastrofu da bi se na taj način prizvalo Mesiju od Boga. Takav pokušaj manipuliranja budućnošću je zamka. Ni mickijevičevski mesjanizam nije zaobišla ta zamka.

C

Buber u priči Gog i Magog pripovijeda neobični događaj u kojem se prepliće sudbina dvaju plemena. U Lublinu živi jedan hasidski učitelj-prorok koji pokazuje ljudima znakove na nebu - signale raspada sveopćeg poretka. Ljudi čeznu za Prorokom. Odjednom na obzoru pojavljuje se „Napolion“ kojemu treba pomoći u ostvarivanju cilja. Ljudi očekuju kraj. Treba ga ubrzati, treba koristiti crnu magiju. Provocirajući Proroka upadaju u zamku. Ne valja, dakle, proricati budućnost, manipulirati budućnošću. U tu zamku upao je i naš mickijevičevski mesjanizam.

5. O prijelaznom vremenu, prijelazu

A

Nije teško primijetiti da u određeno vrijeme na određenom prostoru dolazi do tektonskih pomaka, slojevi se pomiču, lome se dotadašnje strukture. Tada postoji opasnost. Prvo, može se pomisliti da se samo negde tako događa, ali nekada valja gledati globalno, i vidjet će se kako

Iva Lončar

ivaloncar2008@gmail.com

Nietrudno dostrzec, że w jakimś czasie na jakiejś ziemi zachodzą jakieś ruchy tektoniczne, przemieszczają się warstwy, łamią się przyjęte struktury. Istnieją wtedy niebezpieczeństwa. Po pierwsze, można myśleć, że to tylko na tej ziemi tak się dzieje – a czasem trzeba bardziej globalnie patrzeć, widzieć, jak pęka w szwach cała ziemia, jak na przestrzeni całej cywilizacji osuwa się świat ludzi, tak jakby niczemu nie można było zapobiec. Gdy spojrzeć na tę planetę, to widać, że coś się kończy w wielu krajach, w wielu systemach politycznych. Jakby się było na dużym lotnisku w strefie tranzytowej: ani ten kraj, ani tamten, ani ta epoka, ani inna – jest to tranzyt.

B

Cywylizacja nasza przeżywa wstrząsy. Nietrudno jest dostrzec rów tektoniczny tych wydarzeń i przebiega on przez cały świat. Gdy chce się zrozumieć istotę tych wydarzeń, pamiętać trzeba o dwu niebezpieczeństwach, które zagrażają myśleniu o nich. Pierwsze z nich to widzieć te ruchy tylko w perspektywie jednego kraju, jednego miejsca. Rozumienie takie wynika albo z zaściankowości, albo z mniemania, że jest się w centrum świata. Trzeba to widzieć w perspektywie całego świata, całej cywilizacji. A teraz obserwuje się brak wiary w naszą cywilizację. W wyniku wstrząsów wszystkie systemy polityczne, struktury społeczne walą się. Żyjemy w czasie przejściowym. Znajdujemy się w strefie tranzytowej, jak na lotnisku.

C

Łatwo tu dostrzec ruchy tektoniczne wydarzeń. Ale grożą dwa niebezpieczeństwa. Pierwsze, gdy przyszłość widzi się w perspektywie jednego kraju. Kraju stającego się pępkiem świata. Gdy tymczasem trzeba obserwować przeszłość na całym globie, całej planecie. Nie można zaszyć pęknięcia w koszuli, którą, gdzie pociągniesz, tam pęka. Jest to pękanie miejsc, których bliskość próbuje się zszyć (pękanie miejsc nędzy prawdziwej) – są to punkty eksplozji, punkty punkty wybuchu irracjonalne. Wygląda na to, że idzie ku lepszemu, a wcale tak nie jest (na przykład: Iran).

6. O przechodzeniu do innej cywilizacji

A

I drugie bezpieczeństwo: myśli się, że to już koniec świata. A ja myślę, że to przejście do następnej fazy, do jakiejś innej cywilizacji. Myślę, że proces tego przejścia toczy się na całej planecie. Nie wiem, czy ta inna cywilizacja będzie lepsza, nie wiążę z nią specjalnych nadziei. Język będzie lepiej przystawał do rzeczy, przynajmniej na początku, ale czy coś więcej, to nie wiem.

B

Istnieje jeszcze jedno bezpieczeństwo przy ujmowaniu tych gwałtownych wydarzeń: patrzenie mesjanistyczne, z którego wypływa przekonanie o końcu świata. A przecież nie możemy wiedzieć, kiedy nastąpi koniec świata i jakiego świata będzie to koniec. Ja jestem przekonany o tym, że kończy się jedna cywilizacja, a rodzi się w konwulsjach nowa. Czy będzie lepsza? Tego nie wiem, ale na początku będzie na pewno bardziej zborna.

puca po šavovima cijela zemlja, kako na prostoru cijele civilizacije propada svijet ljudi, kao da ništa ne bi bilo u stanju spriječiti. Kada se pogleda ovaj planet, vidi se da se nešto okončava u puno zemalja, puno političkih sistema. Kao da smo u velikoj zrakoplovnoj luci u prijelaznoj zoni: ni ova zemlja, ni ona, ni ovo doba, a ni ono – to je prijelaz.

B

Naša civilizacija proživljava potrese. Nije teško primjetiti tektonski procjep tih događaja, prolazi on kroz cijeli svijet. Kada se želi razumjeti bit tih događaja, treba paziti na dvije opasnosti koje prijete mišljenju o njima. Prva je gledati na ta pomicanja samo iz perspektive jedne zemlje, jednog mjesta. Takvo razumijevanje dolazi ili iz uskogrudnosti ili iz stava da se je centar svijeta. Treba gledati iz perspektive cijelog svijeta, cijele civilizacije. A danas se može uočiti nedostatak vjere u našu civilizaciju. Kao rezultat potresa, svi politički sistemi, sve društvene strukture propadaju. Živimo u prijelaznom razdoblju. Nalazimo se sada u prijelaznoj zoni, kao u zrakoplovnoj luci.

C

Lako je primjetiti tektonska pomicanja događaja. Ali prijete dvije opasnosti. Prva, kada se budućnost vidi iz perspektive jedne zemlje. Zemlje koja postaje pupak svijeta. A treba promatrati budućnost na cijelom planetu. Ne može se zaštititi rupe na košulji, koju gdje povučeš, tamo puca. To je pucanje mjesta čija se bliskost pokušava zaštititi (pucanje mjesta istinske bijede) – to su točke eksplozije, točke iracionalnog praska. Izgleda kao da ide nabolje, ali uopće nije tako. (na primjer: Iran).

6. O prelasku u novu civilizaciju

A

I druga opasnost: misli se da je ovo kraj svijeta. A ja mislim da je ovo prijelaz u sljedeću fazu, u neku drugu civilizaciju. Mislim da se proces toga prijelaza događa na cijelom planetu. Ne znam hoće li ta druga civilizacija biti bolja, ne gajim za nju posebnu nadu. Jezik će bolje pristajati stvarima, barem na početku, ali hoće li nešto više, to ne znam.

B

Postoji još jedna opasnost u poimanju tih silovitih događaja: mesjanistički pogled iz kojeg proizlazi uvjerenje o kraju svijeta. Ali, ne možemo znati kada će doći kraj svijeta i kojeg svijeta će to biti kraj. Uvjeren sam da završava jedna civilizacija, a rađa se u konvulzijama nova. Hoće li biti bolja? To ne znam, ali na početku će sigurno biti harmoničnija.

C

Druga opasnost je mesjanističko poimanje. Predviđa ono kraj svijeta. Ali odakle možemo znati kada će taj kraj doći? Odakle možemo znati kakav je to svijet čiji kraj ima doći? Znači, ušli smo u prijelaz, u prelazak k nekoj novoj, drugoj civilizaciji koja će biti nova, ali sigurno ne bolja. Taj je proces prisutan na cijelom našem planetu. Kroz Zemlju prolazi tektonski procjep, i to kroz

C
Drugim niebezpieczeństwem jest patrzenie mesjanistyczne. Głosi ono koniec świata. Ale skąd możemy wiedzieć, kiedy ten koniec nastąpi. Skąd rnożemy wiedzieć, jakiego świata ma to być koniec. Tak więc wesliśmy w tranzyst, w przejście ku jakiejś nowej, innej cywilizacji, która będzie nowa, ale na pewno nie lepsza. Jest to proces obecny na całej naszej planecie. Przez glob przehiega więc rów tektoniczny, i to przez różne narody. Świat wchodzi w strefę przejściową – czas przejściowy, tranzyst.

7. O konwulsjach, jakie ogarniają ludzi w czasie przejściowym

A
W takich przejściowych momentach, momentach zakrętów historii, ludzie są jakby ogarnięci konwulsjami. Wpływ takiego czasu na ludzi przypomina wpływ Księżyca na morza. Bardzo mało ludzi jest zdolnych do odpowiadania za siebie, za swój los, za to, co czynią ze swoją samotnością. A jest to konieczne. Bo inaczej życie człowieka staje się podobne do ruchu robaczkowego jelit. Historia zatacza się w tę stronę, to on też się w tę stronę z nią zatacza, potem historia zatacza się w inną, to i on się z nią znowu zatacza w inną.

B
Gdy są takie wstrząsy przebiegające przez cały świat, ludzie ogarnięci są konwulsjami. Niektórzy mniemają, że kosmos ma wpływ na wydarzenia na Ziemi, że wybuchy na Słońcu pomagają nam się zarzywać, bo ludzie nie są zdolni do odpowiedzialności za swoje myśli. A przecież człowiek powinien być odpowiedzialny za swoje myśli i nic nie może go od tej odpowiedzialności zwolnić.

C
Podobne wstrząsy powodują u ludzi konwulsje – przypomina to na przykład wpływ faz Księżyca na przypływ morza. Nasz świat należy do większej całości. To, co z tego wynika, ma prawo prowadzić do innego. Jest to zataczanie historii.

8. Szekina

A
U chasydów i u Bubera spotykamy pojęcie Szekiny. Szekina to część Boga, to odłupany kawał Boga, jego odłam, który w postaci starej, umęczonej kobiety idzie po polach, po lasach. Ona jest naszym cierpieniem na naszym wygnaniu na ziemi. Oczekuje naszej pomocy. Wspomóc Szekinę – to jest wspomóc kogoś w jego cierpieniu. (Szekina, część Boga, będąca kobietą. Wychowałem się w domu o polskiej kulturze katolickiej, skoncentrowanej wprawdzie bardziej na Chrystusie niż na Marii, Matce Bożej, i dostrzegam wiele pierwiastków siaktycznych w polskiej kulturze. Nie chodzi tylko o Matkę Boską, także na przykład o Wojaczkową Matkę Kiełbasę).

B
Buber w Gogu i Magogu wspomina o Szekinie. Szekina to osobiwa kobieta. Jest to część,

razne narody. Svijet ulazi u prijelaznu zonu – prijelazno vrijeme, prijelaz.

7. O konvulzijama koje obuzimaju ljudе u prijelaznom razdoblju

A
U takvim prijelaznim trenucima, trenucima krize povijesti, ljudi kao da su obuzeti konvulzijama. Utjecaj takvog razdoblja na ljudе sličan je utjecaju Mjeseca na more. Jako malo ljudi sposobno je odgovarati za sebe, za svoju sudbinu, za to što čine sa svojom samoćom. A to je nužno. Jer inače život čovjeka postaje sličan pokretima crijeva. Povijest ide na ovu stranu, a on također s njom na tu stranu, zatim povijest ide na drugu, pa onda i on ponovo s njom na tu drugu.

B
Kada je vrijeme takvih potresa na cijelom svijetu, ljudi kao da su obuzeti konvulzijama. Neki smatraju da svemir ima utjecaj na sva događanja na Zemlji, da nam eksplozije na Suncu pomažu ubijati se, jer ljudi nisu sposobni biti odgovorni za svoje misli. A čovjek mora biti odgovoran za svoje misli i ništa ga te odgovornosti ne može razriješiti.

C
Slični potresi uzrokuju u ljudima konvulzije, slično kao utjecaj Mjesečevih mjena na more. Naš svijet pripada jednoj većoj cjelini. To što iz toga proizlazi ima ovlasti dovesti do drugog. To je prekretnica povijesti.

8. Šekina

A
Kod hasida i u Buberovoј knjizi nailazimo na pojam Šekina. Šekina je dio Boga, odlomljeni komad Boga, njegov odron koji u obliju stare izmučene žene ide po poljima, po šumama. Ona je naše trpljenje u našem izgnanstvu na Zemlji. Očekuje našu pomoći. Pomoći Šekini znači pomoći nekomu u njegovom trpljenju. (Šekina, dio Boga, koji je žena. Odgojen sam u poljskoj katoličkoj kući koja je, treba reći, usredotočena više na Krista nego na Mariju, Majku Božiju, ali primjećujem puno elemenata šaktizma u poljskoj kulturi. Ne radi se samo o Majci Božjoj, nego, na primjer, i Wojaczekova Majka Kobasica).

B
Buber u Gogu i Magogu spominje Šekinu. Šekina je posebna žena. To je dio, odlomljena polovica Boga. Ona je naše trpljenje u zemaljskom životu, izgnanstvu. Mi joj pljujemo u lice, a ona od nas želi oslobođenje. U našem tektonskom procjepu puno je Šekina. Pomoći Šekini u njenom oslobođenju znači pomoći nekome u njegovu trpljenju.

C
Buber spominje Šekinu. Poljski odgoj temeljio se na starom katolicizmu, s dominacjom Krista, ne Marije. Ali, u Poljskoj je vrlo snažan element šaktizma – Majke Božje. Šekina je Majka Božja. Ona čini integralni dio Boga, njegov odlomljeni komad. To je Stara Žena koja hoda poljskim stazama, njoj često pljujemo u lice.

odłupana połowa Boga. Jest ona naszym cierpieniem w życiu na ziemi, które jest wygnaniem. My plujemy jej w twarz, a ona chce od nas wyzwolenia. W naszym rowie tektonicznym jest dużo Szekin. Dopomóc Szekinie w jej wyzwoleniu to znaczy wspomóc kogoś w jego cierpieniu.

C

Buber wspomina o Szekinie. Wychowanie polskie oparte było na starym katolicyzmie, z dominacją Chrystusa, a nie Marii. Ale jest w Polsce bardzo silny czynnik siaktyczny – Matki Boga. Szekina jest Matką Boga. Stanowi ona integralną część Boga, jest jego odłamany kawałem. To Stara Kobieta, chodząca polnymi drogami, której często plujemy w twarz. Ona jest nam całym cierpieniem na ziemi, a my jej nie dostrzegamy. Ona czeka jednak na naszą pomoc. W owym rowie tektonicznym biegnącym przez narody jest bardzo dużo Szekin. Wspomóc ją to, inaczej, wspomóc kogoś w jego cierpieniu.

9. O przepowiedniach mówiących, że życie może przetrwać

A

Ostatnio dwa miesiące krążyłem po Polsce, wędrowałem wśród ludzi. Interesowały mnie między innymi przepowiednie, które krążą wśród ludu miejskiego i wiejskiego. Istnieją i powtarzają się przepowiednie wielkich wstrząsów, turbulencji, zmian. Jest mowa o wielkich wojnach, ale nie mówi się, że ma to być koniec świata. Jedna przepowiednia każe zamknąć się w domach, aby przeżyć, inna obiecuje, że pozostanie po tym wszystkim jedna trzecia ludzi. W przepowiedniach tych nie ma fatalizmu, wizji końca, jest mowa, że życie może przetrwać.

B

Przez ostatnie miesiące krążyłem po Polsce. Takie krążenie daje obraz inny od stacjonarnego. W czasie mojej wędrówki interesowały mnie przepowiednie. Myślałem, że będą bezpośrednio apokaliptyczne. Ale nie. Ludzie przeczuwają wstrząsy, oczekują zmiany. Gdy jednak mówią o końcu, to o takim, z którego ratuje się jedna lub dwie trzecie... Jest to przesłanie – nie ma fatalizmu. Przeciwnie. Panuje przekonanie, że życie może przetrwać, można mu służyć...

C

Ostatnie dwa miesiące krążyłem po Polsce, chodziłem po wsiach i miasteczkach, bywałem w domach przypadkowych ludzi – tych, którzy nieznajomemu proponowali nocleg. Moje zainteresowanie wzбудziły krążące wśród ludzi przepowiednie i to, w jaki sposób są one przetransponowywane w różnych środowiskach. Wszędzie powtarzały się obawy przed wstrząsami, krwawymi przewrotami. Mówili one nie o milenijnym końcu świata, ale o wielkim ostrzeżeniu będącym przesaniem – nie ma fatalizmu w wydarzeniach, życie może przetrwać, możemy życiu służyć. Było to więc potwierdzeniem tranzytowości epoki, która nastąpiła.

Ona je sva naša zemaljska patnja, a mi je ne primjećujemo. Ipak, ona čeka našu pomoć. U ovom tektonskom procijepu koji prolazi kroz narode puno je Šekina. Pomoći njoj znači pomoći nekome u njegovoj patnji.

9. O proroštvinama koji govore da se život može održati

A

U posljednje vrijeme kružio sam po Poljskoj, putovao sam među ljudima. Zanimala su me, između ostalog, proroštva koja kruže među gradskim i seoskim pukom. Postoje i ponavljaju se proroštva velikih potresa, turbulencija, promjena. Govori se o velikim ratovima, ali ne govori se da će to biti smak svijeta. Jedno proroštvo nalaže zatvoriti se u kuće da bi se preživjelo, drugo obećava da će poslije svega toga ostati jedna trećina ljudi. U ovim proroštvinama nema fatalizma, vizije kraja, govori se o tome da se život može održati.

B

Zadnjih mjeseci kružio sam po Poljskoj. Takvo putovanje daje sliku koja je drugačija od one stacionarne. Za vrijeme mog puta zainteresirala su me proroštva. Mislio sam da će biti kao uobičajeno potpuno apokaliptična. Ali ne. Ljudi predosjećaju potrese, očekuju promjene. Kada pak govore o kraju, on je takav da se spašava jedna ili dvije trećine... to je poruka – nema fatalizma. Naprotiv. Vlada uvjerenje da se život može održati, može mu se služiti.

C

Zadnja dva mjeseca kružio sam po Poljskoj, išao sam po selima i malim gradovima, noćio bih u kućama ljudi koje sam slučajno upoznao, koji su meni, strancu nudili prenosište. Zainteresirala su me proroštva koja su kružila među ljudima, i način na koji su prenošena u raznim sredinama. Svuda su se ponavljala strahovanja od potresa, od krvavih prevrata. Nisu ona govorila o milenijskom smaku svijeta, nego o velikom upozorenju, poruci – nema fatalizma u događanjima, život se može održati, možemo služiti životu. To je bila, dakle, potvrda prijelaznosti razdoblja koje je nastupilo.

10. O potvrđivanju života

A

Koptsко evanđelje koje sam već spominjao, kaže: „prije svega budi sam, budi samim.“ Zamislimo da je vrijeme prijelazno i da nije tako da se obrazuješ za neko zanimanje i u njemu se skrasiš. Dakle, ako je život prijelaz, što onda želiš prenijeti na drugu stranu onda? Što je najvažnije u tvom životu? Ako ima nešto što je najvažnije, prenesi to na onu stranu i tvoj život se opravdava, potvrđuje.

B

Tomino evanđelje formulira ovo: budi sam. Ako je čovjek sam, oprezan i koji pazi na to da ne bude Hananija, nego bliži Jeremiji, tada dolazi do pitanja: kako živjeti? Tada moraš sebi zadati pitanje: kako živjeti? Tada moraš sebi zadati pitanje: što želiš prenijeti? Što vrijedi prenijeti? Što je u tvom životu najvažnije? Tada, kada to

10. O uzasadnianiu się życia

A Koptyjska ewangelia, o której już wspomniałem, mówi: „przede wszystkim bądź sam, bądź samym“. Wyobraźmy sobie, że czas jest przejściowy i że nie jest tak, że się wyksztalcisz w jakimś zawodzie i się w nim urządzisz. Więc jeżeli życie jest tranzystem, to co chcesz przenieść na drugą stronę? Co jest najważniejsze w twoim życiu? Jeżeli jest coś najważniejszego, co przeniesiesz na tamtą stronę, to twoje życie się uzasadnia.

B Ewangelia Tomasza formułuje to: bądź samym. Jeżeli człowiek jest samym, przestrzeżonym, który baczy na to, żeby nie być Chananiaszem, a być bliższym Jeremiaszowi, wtedy staje przed pytaniem: jak żyć? Wtedy musisz zadać sobie pytanie: jak żyć? Wtedy musisz zadać sobie pytanie: co chcesz przenieść? Co warto przenieść? Co w twoim życiu jest najważniejsze? Wtedy, gdy to wiesz, żadne próby, błędy i tragedie nie są w stanie zniszczyć twoego życia.

C Trzeba być przede wszystkim samym. Człowiek jest samym, jeżeli jest tym przestrzeżonym. Wtedy człowiek zastanawia się nad tym, co jego życie ma spełnić. Jeżeli warto, abyś życie przeszedł i coś w nim przeniósł, to podstawowym pytaniem będzie pytanie o to, co w twoim życiu jest najważniejsze. A to coś może być bardzo proste. Nawet wtedy, gdy życie przechodzi przez tragedię, to ono samo się uzasadnia.

11. O naśladowaniu Chrystusa

A Czasami, wtedy gdy ludzie są zbiorowi, konieczne są pytania, które brzmią okropnie. Chcę wam zadać jedno z nich. Jak są tacy ludzie, którzy mówią, żeby naśladować Chrystusa..., to znaczy naprawdę naśladować? Postępować z taką samą wolnością i konsekwencją, z jaką postępował on w swojej ziemi. Był w takiej ziemi – w Palestynie, w Izraelu – gdzie toczyła się walka o wolność tej ziemi. A on powiedział, miał odwagę powiedzieć (i to dlatego lud krzyczał „Ukrzyżuj go, Ukrzyżuj go, wypuść Barabasza“): „Królestwo moje nie jest z tego świata“.

B W tych chwilach, gdy człowiek jest zbiorowy, trzeba mu stawać takie pytania, by umiał odnaleźć siebie. Są ludzie, którzy każą naśladować. Chrześcijaństwo pojuje to niesłuchanie instytucjonalno-kościelnie. Ale co to naprawdę znaczy naśladować kogoś? To znaczy reagować na wszystko z tą samą wrażliwością i konsekwencją. To tak jak Jezus, który przeszedł na ziemie, wśród ludzi, którzy walczyli o wolność, a rzekł im: „Królestwo moje nie jest z tego świata“. I dlatego zażądano uwolnienia Barabasza.

C Gdy człowiek bywa zbiorowy, należy stawać mu pytania. Są ludzie, którzy mówią o potrzebie naśladowania Chrystusa. Myślą wtedy o tym

znać, nikakve kuśnje, greške ni tragedije nisu u stanju uništiti tvoj život.

C Treba prije svega biti sam. Čovjek je sam, ako je onaj oprezni. Tada se čovjek pita što njegov život treba ispuniti. Ako vrijedi da život treba prijeći i nešto prenijeti, osnovno pitanje bit će što je u tvom životu najvažnije. A to nešto može biti vrlo jednostavno. Čak i tada, kada se u životu događa tragedija, život sam se potvrđuje.

11. O nasljeđovanju Krista

Ponekad, kad su ljudi ljudi grupe, nužna su pitanja koja mogu zvučati odbojno. Želim vam postaviti jedno takvo. Kada ljudi kažu da bi nasljeđovali Krista..., što znači to zapravo nasljeđovati? Postupati s istom takvom slobodom i posljedicama kao što je on postupao u svojoj zemlji. Živio je u Palestini, u Izraelu, gdje su se vodili ratovi za slobodu te zemlje. A on je rekao, imao je hrabrosti reći (i zato je narod vikao: Rasjni ga, rasjni, pusti Barabu): *Kraljevstvo moje nije od ovoga svijeta.*

B U tim trenucima kad je čovjek više čovjek grupe, treba mu postaviti pitanja kojima bi mogao pronaći sebe. Ima ljudi koji govore o nasljeđovanju. Kršćanstvo to poima izrazito institucijski crkveno. Ali što doista znači „nekoga nasljeđovati“? To znači reagirati na sve s istom osjetljivošću i posljedicama. Tako kao Isus koji je došao na Zemlju, među ljudi koji su se borili za slobodu, a rekao im je: *Kraljevstvo moje nije od ovoga svijeta.* I zato je zatraženo oslobođenje Barabe.

C Kada je čovjek postaje čovjek grupe, treba mu postaviti pitanja. Ima ljudi koji govore o potrebi nasljeđowania Krista. Misle o tome na institucionalan način – nasljeđovanje putem meditacije. Ali što znači zaista nasljeđovati Krista? Znači reagirati na ono što su ljudi susretali onda kad je Krist bio među njima, istom takvom svijesti. A Krist, živeći u Jeruzalemu, imao je hrabrosti reći: *Kraljevstvo moje nije od ovoga svijeta.*

12. O poimanju punih stvari i dvoznačnih pojmoveva

A To što ste rekli daje dojam da je to sustav kojim se može sve objasniti. Jeste li se susreli s nečim što se nije dalo objasniti tim sustavom?

To što sam govorio nije sustav. To su pitanja koja sam sebi postavljam. Nemam sustav. Tijekom svog života uvjerio sam se da je razum neopisivo koristan kompjuter, ali ništa više od toga. Sistematizira, ali ne odgovara na nikakva pitanja. Mora, dakle, biti dobro isprogramiran. – Izgleda da se ne može p o j m i t i r a z u m o m n i r i j e č i m a n i j e d n u p o t - p u n u s t v a r . Jung je smatrao da se o psihologiji može govoriti samo dvoznačnym jezikom. Kod Bubera najvažniji pojmovi su dvosmisleni.

instytucjonalnie – naśładowanie drogą medytacji. Ale co znaczy naprawdę naśładować Chrystusa? Znaczy to reagować na to, co ludzi spotykało wtedy, gdy Chrystus był wśród nich, z tą samą świadomością. A Chrystus, żyjąc w Jerozolimie, miał odwagę powiedzieć: „Królestwo moje nie jest z tego świata“. I dlatego krzyczano: uwolnij Barabasza.

12. O ujmowaniu rzeczy pełnych i pojęciach podwójnych

A

To, co pan powiedział, sprawia wrażenie systemu, którym można wytlumaczyć wszystko. Czy spotkał pan coś, czego nie dało się wytlumaczyć tym systemem?

To, co mówiłem, to nie jest system. To są pytania, które zadaję sobie. Nie mam systemu. W ciągu mojego życia przekonałem się, że umysł jest niezmiernie użytecznym komputerem, ale niczym więcej. Systematyzuje, ale nie odpowiada na żadne pytania. Musi być więc dobrze zaprogramowany. – Jest tak, jakby się nie dało ująć w słowa, jakby się nie dało ująć umysłu i żadnej rzeczy w pełni. Jung uważa, że o psychologii można mówić tylko językiem podwójnym. U Bubera najważniejsze pojęcia są dwoiste.

B

Jeste li pronašli sustav kojim biste mogli sve razumjeti? Jeste li imali takvih trenutaka kada ste razumjeli, ali ipak niste mogli prihvati?

Nisam našao takav sustav. Ja imam pitanja. Ja pitam. Takav sustav nije moguće stvoriti. To niti ne dopuštaju kategorije razuma jer razum je sistematizirani kompjuter, ali on ne stvara, ne odgovara, niti kategorije jezika jer ne dopuštaju pojmiti pune stvari. O tome su govorili Jung i Buber. Jung je govorio da se o psihologiji može govoriti samo dwuznaczniim jezikom. Buber je tvrdio da su najważniejsi pojmovi dvozmisleni.

C

Jeste li doživjeli nešto što se nije dalo protumačiti tim sustavom?

To, o čemu sam govorio su pitanja. Pitanja koja sebi postavljam. Mogu se sebi postavljati i dobiti očiti odgovor. Ali očiglednost je ograničena. Očiglednost postoji u općenitom životu, ona je jednostavno pragmatična. Nisam našao još takav sustav mišljenja. Razum i jezik je kompjutersko mišlenje, razum daje samo sistematizaciju, ali ne daje odgovora. Na primjer, prema Jungu, o psihologiji se može govoriti samo dwuznaczniim jezikom. Buber smatra da su najważniejsi pojmovi oni koji su dvostruki.

B

Czy znalazłeś taki system, który pozwolił panu wszystko zrozumieć? Czy miał pan chwile takie, w których rozumiał pan, a jednak nie mógł przyjąć?
Nie znalazłem takiego systemu. Ja mam pytania. Ja pytam. Takiego systemu nie można stworzyć. Nie pozwalały na to ani kategorie umysłowe – bo rozum jest komputerem systematyzującym, ale nie tworzącym, odpowiadającym – ani kategorie językowe, ponieważ nie pozwalały ująć rzeczy pełnych. O tym mówili Jung i Buber. Jung mówił, że o psychologii można mówić tylko w języku dwuznacznyim. Buber twierdził, że najważniejsze pojęcia są dwoiste.

C

Czy przeżył pan coś, co tym systemem nie dało się wytlumaczyć?

To, o czym mówiłem, to są pytania. Pytania, które sobie stawiam. Można je sobie stawiać i mieć coś oczywistego. Ale oczywistość jest czymś ograniczonym. Ona istnieje w życiu w ogóle; jest po prostu pragmatyczna. Nie znalazłem jeszcze takiego systemu myślenia. Umysł i język, według mnie, to myślenie komputerowe, umysł daje tylko systematykę, a nie daje odpowiedzi. Na przykład o psychologii, według Junga, mówić można tylko językiem dwuznacznyim. Buber uważa, że najważniejszymi pojęciami są te, które są podwójne.

Marek Hłasko – Dom mojej matki

U pripovijetci Kuća moje majke iz 1954. Hłasko oslikava fragment suživota majke i sina. Majka je već starija, neispunjena žena i jedino o čem još sanja je vlastita kućica u predgrađu, što njen sin shvaća kao bijeg od svijeta pa ismijava njena maštanja te ju pokušava odgovoriti od toga, dok pritom sam odlazi u predgrađe i promatra život tamošnjih ljudi. Majka umire ne spominjući više svoju želju, sinu želi sreću, no može li on biti sretan čovjek ako drugome oduzima pravo maštanja?

Moja matka była starą i brzydką kobietą. Nie mógłbym nawet silić się na opisanie jej twarzy; zdaje się sprawę, że twarz ta nie zachowała nic ze swojej prawdy: tak dzieje się często z ludźmi bardzo schorowanymi i zniszczonymi przez przeżycia ponad skromne ich siły.

Patrzyłem, jak gasła moja matka. Były to jedyne chwile mego życia, kiedy czułem się zupełnie bezsilny; tak bezsilny, jak tylko może się czuć człowiek, który uprzystomni sobie, że zawsze może iść z czasem naprzód, lecz nigdy go powstrzymać. Trwało to jednak krótko; potem zrozumiałem, że człowiek, który chciałby powstrzymać czas, jest w takiej sytuacji, jakby wsadził dłoń w górski strumień i czując jej drżenie, myślał, że tamą jest jego dłoń.

Mówiłem wtedy:

- Nie martw się, mama! Wszystko będzie dobrze i będziesz mieć swój dom. Przecież wiesz, że nikogo na świecie nie kocham bardziej od ciebie...

Wiem, że matka moja nie była nigdy kochana przez żadnego mężczyznę: małżeństwo jej z moim ojcem nie należało do szczęśliwych. Prawie już nie pamiętam ojca, lecz z opowieści wiem, że przez całe życie paliło mu się pod czaszką. Był to jednak zimny ogień inteligenca, który nie daje nic prócz blasku. W pewnym momencie swego życia ojciec mój wypalił się; potem już jego serce i myśli przypominały patyczek choinkowy, na którym zwęgliała się owa minimalna ilość substancji chemicznych dająca silny i piękny blask. Resztę życia spędził na szukaniu usprawiedliwień dla samego siebie; stał się gorzki i niesprawiedliwy wobec każdego.

Moja matka rzekła mi kiedyś:

- Nie jesteś dzieckiem urodzonym z wielkiej miłości. Z twoim ojcem pobraliśmy się dlatego, że myśleliśmy, iż będziemy sobie potrzebni. Pamiętaj, abyś nigdy nie wierzył w takie rzeczy; nie wolno ci! Ludzie, którzy myślą, że z czasem dopiero staną się sobie potrzebni, powinni odejść od siebie i zapomnieć kroków, które ich wiodły ku sobie.

Bardzo mnie to wtedy zaborało. Gdy się dowiedziałem, że moi rodzice nie byli złączeni miłością, bez której w wyobraźni mojej nie mogło być nic stałego, uczułem momentalnie ssącą pustkę i przez długie miesiące nie opuszczała mnie myśl, że właściwie nie jestem nikomu potrzebny. Zdawało mi się, że ludzie tacy jak ja - nie powinni żyć.

Moja je majka bila stara i ružna žena. Ne mogu se čak ni prisiliti da opišem njen lice; svjestan sam da to lice nije sačuvalo ništa od svoje istine, što se događa često s vrlo bolesnim ljudima, uništenim preživljavanjem koje nadilazi njihovu neveliku snagu.

Gledao sam kako je venula moja majka. Bili su to jedini trenuci mog života, u kojima sam se osjećao potpuno bespomoćan, kako se može osjećati samo čovjek koji postane svjestan da uvijek može ići ukorak s vremenom, ali nikad ga zaustaviti. Trajalo je to kratko, a onda sam shvatio da je čovjek, koji želi zaustaviti vrijeme, u situaciji kao da uranja dlan u gorski potok i, osjećajući njegovo strujanje, misli da je njegov dlan brana.

Tad sam govorio:

- Ne brini, mama! Sve će biti u redu i imat ćeš svoju kuću. Pa znaš da nikoga na svijetu ne volim više nego tebe...

Znam da moju majku nikada nije volio ni jedan muškarac: njezin brak s mojim ocem nije bio jedan od sretnih. Oca se zapravo ne sjećam, ali iz prepričavanja znam da mu je cijeli život gorjelo u glavi. Bio je to hladan plamen učenjaka koji ne pruža ništa osim bljeska. U određenom trenutku svog života, moj je otac dogorjeo, nakon čega su njegovo srce i misli podsjećali na prskalicu na kojoj je pougljenila ona minimalna količina materije koja daje snažan i lijep odsjaj. Ostatak života proveo je tražeći opravdanja za samoga sebe; postao je neugodan i nepravedan prema svakome.

Moja majka mi je jednom rekla:

- Ti nisi plod velike ljubavi. Udalas sam se za tvog oca jer smo mislili da ćemo trebati jedan drugog. Zapamti, nikada ne vjeruj u takve stvari; zabranjeno ti je! Ljudi koji misle da će s vremenom biti potrebni jedan drugome, moraju se razići i zaboraviti na putove koji su ih spojili.

Tada me to jako zaboljelo. Kada sam doznao da moji roditelji nisu bili zajedno iz ljubavi bez koje u mojoj maštii nema ničega postojanog, odmah sam osjetio iscrpljujuću prazninu i mjesecima me nije napuštalao misao da zapravo nikomu nisam potreban. Činilo mi se da ljudi poput mene ne bi trebali živjeti.

- Zašto mi to govorиш, mama? - rekao sam tada. - Imam osamnaest godina i spremam sam ubiti za svaki listić otrgnut sa stabla mojih snova...

Amalija Žižić

amalijaziz@gmail.com

Marek Hłasko jedan je od najistaknutijih poljskih scenarista i prozaika. Rodio se 1934. u Varšavi, gdje je boravio do kraja Drugog svjetskog rata kada se s majkom seli u Częstochowu. Tamo je započeo sa svojim književnim radom – pisao je uspomene. Ubrzo je stekao slavu i titulu najboljeg pisca mладог pokoljenja. Ime mu je sinonim za nekonformizam, a njegovi likovi pomalo nalikuju na njega: romantični, kruti autsajderi razočarani stvarnošću 50-ih godina 20. stoljeća. Svojom se prozom suprotstavlja schematizmu i obmani socrealistične književnosti, opisuje društvenu sredinu u kojoj vlada beznađe i cinizam. Likovi sanjaju o promjenama do kojih ne dolazi. Bitniji romani su mu: Osmi dan u tjednu (1957), Sljedeći za raj (1958); zbirke pripovijedaka: Prvi korak u oblacima (1956), Pripovijetke (1963).

- Po co mi to mówisz, mamo? - rzekłem wtedy. - Mam osiemnaście lat i gotów byłbym zabić za każdy listek oderwany z drzewa moich marzeń...

- Uschnie szybko twoje drzewo, jeśli nie będziesz wiedział, że zdarzą się burze i grady...

Dziś nie mam już osiemnastu lat; bardziej nad burze i grady pragnąłbym drętwej ciszy południa. Wtedy jednak ciężko mi było dzień po dniu przeżywać z człowiekiem, który nie był kochany; tym ciężej, że człowiekiem tym była przecież moja matka. Goryczy dodawała mi myśl, że matka moja nie pragnie już cierpień, miłości ani walki; wielkiej goryczy dodawała mi myśl, że jedynym pragnieniem jej życia jest mały, własny, kolorowy domek na przedmieściu.

- Mamo! - mówiłem. - Przecież to straszne dla mnie, że ty marzysz tylko o własnym domku i o niczym już więcej. Jakże mam cię kochać? I dlaczego tylko tyle? Jesteś przecież dobrym człowiekiem i wiem, że potrafisz kochać; ja to wiem najlepiej! Nie mogę cię jednak wcale zrozumieć... Są kraje, w których miliony ludzi znajdują się bez dachu nad głową i bez kawałka chleba, miliony głodnych i nieszczęśliwych ludzi. Mało... Nie wiadomo, czy ci ludzie, którzy mają dziś dach nad głową, jutro nie zostaną bez niego. Jakich wymiarów wobec tych spraw nabiera twoje marzenie? To żałosne, mamo... Czy naprawdę widzisz teraz uczciwe miejsce na twoje marzenie? - Każde marzenie - odpowiadała mi matka - jest uczciwe. Samo słowo m a r z e n i e jest uczciwe. Nieuczciwe mogą być myśli, pragnienia, dążenia, lecz marzenie pozostanie, czyste, nawet wtedy, kiedy inni wdepczą ci je w błoto... Pomyśl: będziemy mieć własny dom. Będzie ci źle, będą cię zdradzać i wyszydzać ludzie, wtedy wróćysz do naszego domu i powiesz tylko: "To jest nasz dom". Świat wyda ci się inny, jeżeli spojrzyesz nań przez okno naszego domu.

- Nie chcę mieć takiego domu - mówiłem łykając gniew - w którym musiałbym kryć się przed światem i przed ludźmi. To nie dom, to skorupa. Brzydzę się skorupą.

O, nie było doprawdy argumentu, którego bym nie użył. Mówiłem o trudzie tych, którzy budują od podstaw nowe życie, o tysiącach nowych domów; przynosiłem dziesiątki gazet, moje radio znienawidzili sąsiadzi, staruszka mieszkająca przez ścianę nie odpowiadała na moje ukłony; przestałem mówić zwykłym ludzkim głosem, tylko ryczałem, przybierałem teatralne pozy: to wszystko było przecież moją prawdą i robiłem wszystko, co mogłem, aby zrozumiała ją także moja matka. Lecz wszystko na próżno - ten przeklęty, kolorowy domek na przedmieściu był wbitý jak dziesięciocalowy gwóźdź w drzewo marzeń mojej matki.

Tvoje stablo će se brzo posušiti ako ne prihvatiš da postoji tuča i oluja.

Danas više nemam osamnaest godina: žudim za monotonom tišinom juga više nego za tučom i olujom. Tad mi je bilo teško iz dana u dan živjeti s čovjekom koji nije bio voljen; tim više što je to bila moja majka. Sol na ranu stavljala je misao da majka više ne želi ni patnju ni ljubav ni borbu, još je više peklo jer sam znao da jedino što ona želi jest malena, vlastita, šarena kućica u predgrađu.

- Mama! - govorio sam. - Strašno mi je da ti sanjaš samo o vlastitoj kući i ni o čemu drugom. Kako da te volim? Zašto samo to? Pa dobar si čovjek i znam da možeš voljeti; ja to najbolje znam! Ipak te ne mogu u potpunosti razumjeti... Postoje mjesta gdje milijuni ljudi nemaju krov nad glavom niti komad kruha, milijuni gladnih i nesretnih ljudi. Malo... Ne znamo, hoće li ljudi koji danas imaju krov nad glavom sutra ostati bez njega. Kojih su razmjera tvoji snovi naspram toga? Žalosno je to, mama... Zar sad uistinu vidiš valjano mjesto za svoj san? - Svaki je san - govorila mi je majka - valjan. Sama riječ s a n je valjana. Nevaljale mogu biti misli, želje, žudnje, ali snovi ostaju, čisti, čak i onda kada ti ih drugi bace u blato... Razmisli: imat ćemo vlastitu kuću. Bit će ti loše, varat će te i ismijavati ljudi, a onda ćeš se vratiti u našu kuću i samo reći: „Ovo je naša kuća“. Svijet će ti izgledati drukčije kada ćeš ga promatrati kroz prozor naše kuće.

- Ne želim takvu kuću - govorio sam potiskujući swój gnjev - u kojoj bih se morao skrивati od svijeta i ljudi. To nije kuća, nego oklop. Bojim se tog oklopa.

Uistinu nije postojao argument kojeg ne bih upotrijebio. Govorio sam o teškoćama onih koji iz temelja grade novi život, o tisućama novih kuća; donosio sam na desetke novina, moj su radio zamrzili susjedi, starica koja živi s druge strane zida nije odgovarala na moje naklone; prestao sam govoriti običnim ljudskim glasom, samo sam se deroao, zauzimao teatralne poze: sve to bila je moja istina i radio sam što god sam mogao kako bi ju razumjela i moja majka. Ali sve je bilo uzalud - ta prokleta, šarena kućica u predgrađu bila je zakucana kao dugački čavao u stablo snova moje majke. Moje su riječi bile loptice koje su se odbijale i u mom se srcu sve više razlijevala gorčina. Bio sam loš i nepravedan prema majci; nakon čega sam radio sve kako bih to popravio, zbog čega je naš dotada spokojan život udvoje postao brod koji se ljujla po nemirnoj vodi. Da bismo plovili, morali smo veslati zajedno.

Povremeno sam odlazio u predgrađe i satima lutao pjeskovitim i krividavim uličicama u kojima su šćućurene bile male kućice. Dogodilo se to, da sam ih počeо promatrati s mržnjom, a mržnju sam usmjerio i prema sebi, ta malena kućica mi na neki način zaklanja pogled na moj veliki svijet. Ali ju nisam mogao srušiti. Gadili su mi se suncokreti i drveni zeleni plotovi, okrugle lijehe kokoši koje po njima šeću, radosna i uprljana djeca i mačke koje leże na suncu.

Swoje słowa czułem niby odbijające się piłeczki i w sercu moim coraz bardziej rozlewała się gorycz. Bywałem niedobry i niesprawiedliwy dla matki; potem oczywiście czynilem wszystko, by to odrobić, dzięki czemu nasze ciche dotąd życie we dwójkę stało się łodzią żeglującą po niespokojnej wodzie. Lecz aby płynąć, musieliśmy wiosłować we dwójkę.

Chodziłem czasem na przedmieście i wałęsałem się godzinami po piaszczystych i krzywych uliczkach, gdzie przycupnęły małe domki. Doszedłem do tego, że patrzyłem na nie z nienawiścią i z nienawiścią także myślałem o sobie, że mały ten domek w jakimś sensie przesłania mi widok na ogromny mój świat. Lecz nie mogłem go zburzyć. Ohydne były dla mnie słoneczniki i zielone sztachetki, klomby i spacerujące po nich kury, radośnie umorusane dzieci i koty leżące w słońcu. Pogardzałem każdym z tych ludzi mieszkających w kolorowych domkach na peryferiach naszego miasta. Gdyby to zależało ode mnie, zabroniłbym budować takie domki. Myślałem wtedy o strasznej sile, jaką jest ludzkie przyzwyczajenie. Zabroniłbym budować takie domki, gdyż zdawało mi się, że ci, którzy w nich mieszkają, nie wiedzą o tym, sami pozbawiają się rzeczy o wiele większych.

"O, mamo - myślałem - łatwiej chyba zbudować sobie nieśmiertelność niż porozumieć się z drugim człowiekiem."

Kiedy przebywałem na przedmieściu - a przebywałem dość często, gdyż jestem z natury łzędą - drażniło mnie nawet powietrze ciągnące od wilgotnych pól zza rzeki. Czyste poranki i łagodne, pełne mgieł zachody słońca budziły we mnie pogardę, jaką mam dla kiczu. Kiedyś - była to niedziela - zobaczyłem dziadka siedzącego w kalesonach na progu. Mrużył oczy od słońca i leniwie przebierał palcami po klawiszach, gdyż trzymał na kolanach harmonię. "Oto - pomyślałem dygocąc ze wściekłości - przeżytek". Zwróciłem mu uwagę; grzecznie powiedziałem, że nasze miasto jest wielkim miastem i on jako jego mieszkańców... i tak dalej. Dziad spojrzał na mnie sennie, potem zawała swoich trzech synów wyglądających bardzo po junaku, a ci obeszli się ze mną brutalnie. Kiedy na czworakach wycofywałem się z placu boju, dziad otworzył jedno oko i rzekł:

- Mocnych demokracja zamknęła...

To zraziło mnie na jakieś dwa tygodnie, lecz potem znów wałęsałem się po przedmieściu. Wydawało mi się, że gdzieś tam właśnie tkwi jakaś siła magnetyczna, którą znają wszyscy ludzie prócz mnie.

- Czy nie widzisz - mówiłem do matki - tych wszystkich pięknych białych domów? Nie widzisz tych ulic? Masz oczy, lecz nie masz serca i dlatego twoje oczy są ślepe.

- Oczy moje są ślepe dlatego - mówiła matka -

Prezirao sam sve koji žive u šarenim kućicama na periferiji našeg grada. Kad bih mogao odlučivati, zabranio bih gradnju takvih kućica. Razmišljaо sam tada o strašnoj snazi ljudske navike. Zabranio bih gradnju takvih kućica jer mi se činilo da oni koji u njima žive, sami sebe lišavaju većih stvari, a nisu toga svjesni.

„O, mama – mislio sam – lakše je postati besmrtni nego se sporazumijeti s drugim čovjekom.”

Kada sam prolazio predgrađem – a prolazio sam dosta često jer sam po prirodi skitnica – dražio me vlažan poljski zrak koji je dosezao s druge strane rijeke. Čista jutra i ugodni, magloviti zalasci sunca pobudivali su u meni prijezir koji osjećam prema kiču. Jednom – bila je nedjelja – ugledao sam djeda koji je sjedio u dugim gaćama na pragu. Mrštilo je oči zbog sunca i lijeno prebirao po tipkama, na koljenima je držao harmoniku. – Ovo je relikt – pomislio sam dršćući od bijesa. Obratio sam mu se, pristojno sam rekao da je naš grad veliki grad, a on kao njegov stanovnik... i tako dalje. Djed me sneno pogledao, zatim je pozvao trojicu svojih sinova koji su izgledali snažno i ponijeli se prema meni brutalno. Kada sam se četveronoške povukao s mjesta bitke, djed je otvorio jedno oko i rekao:

- Jake je demokracija zatvorila...

Izgubio sam volju na dva tjedna, ali sam se poslije opet skitao po predgrađu. Činilo mi se da je tamo negdje magnetska sila za koju znaju svi osim mene.

- Zar ne vidiš sve ove lijepo bijele kuće – govorio sam majci. Imas oči, ali nemaš srca i zato su ti oči slijepe.

- Moje oči su slijepe – govorila je majka – jer ne vidim svoju malu vlastitu kuću. To je sve.

- Teško ti je živjeti? Ne vjeruješ ljudima? Ne vjeruješ nam?

- U što bih mogla vjerovati, ako ne u čiste ruke svog djeteta?

- Zašto onda? Zašto se ne raduješ? Nisi gladna i nisam ti loše dijete; sama priznaješ čak i onda kad šutiš, znam... lako sam tvoj sin, ne može me uzrujati tvoja tuga jer nemaš svoju vlastitu, malu kućicu u predgrađu kad vidim radost onih koji se useljavaju u velike, zajedničke kuće. Mama, prestani...

Moja je majka umrla. Ne zato jer su joj želje bile neispunjene, nego jer je bila stara i bolesna iscrpljena žena. Zadnje riječi nisu joj bile žaljenje za malom, vlastitom kućom, nego mi je poželjela sreću.

Ja sam ostao. Živim i veseli me i dalje pogled na svjetle, velike kuće. Znam da i one u sebi čuvaju mnogo želja, trpljenja, zasigurno puno većih i opravdanijih od onih moje majke.

- że nie widzę mojego małego, własnego domu.
To wszystko.

- Czy jest ci źle żyć? Nie wierzysz ludziom? Nie
wierzysz nam?

- W cóż mogłabym wierzyć, jeśli nie w czyste
ręce swego dziecka?

- Więc dlaczego? Dlaczego się nie cieszysz? Nie
jesteś głodna i nie jestem dla ciebie złym
dzieckiem; sama to przyznajesz, nawet wtedy,
gdy milczysz, wiem o tym... Ale chociaż jestem
twoim synem, nie może mnie wzruszać twój
smutek, że nie masz własnego, małego domku
na przedmieściu, kiedy widzę radość innych
ludzi, wprowadzających się do wielkich,
wspólnych domów. Mamo, przestań...

Matka moja umarła. Umarła nie dlatego, że nie
spełniła swych pragnień, lecz dlatego, że była
starą i schorowaną kobietą. Jej ostatnie słowa
nie były skargą, że nie doczekała małego,
własnego domku, lecz życiem szczęścia dla
mnie.

Ja pozostałem. Żyję i dalej cieszy mnie widok
jasnych, wielkich domów. Wiem, że mieszkają
one w sobie również wiele pragnień, cierpień,
na pewno o wiele większych i słuszniejszych od
tych, które miała moja matka.

Lecz czasem ciężko mi żyć: właśnie wtedy, kiedy
przechodzę obok takich wielkich, jasnych
domów, a także kiedy nocami wałęsam się po
krzywych i piaszczystych uliczках
przedmieścia, gdyż z natury swej jestem
wlóczęgiem. Pogodziłem się już z owym dziadem,
opowiada mi on czasem o wszystkich
najwspanialszych rzeźmieszkach, jacy deptali te
ulice, i oczy jego są pełne marzenia.

Tak, jest mi ciężko, gdy patrzę, w oświetlone lub
ślepe - nocą - okna każdego domu. Lecz
najbardziej smutno mi, gdy idę wieczorem nad
Wisłą i widzę odbijające się w wodzie światła:
ulic, domów i gwiazd.

Bo pamiętam, że matka moja chciała, aby jej
mały, własny, kolorowy dom - stał nad rzeką.
1954

Ali ponekad mi je teško živjeti: posebno onda,
kada prolazim pored tih velikih, svijetlih kuća i
kada se noću skićem krvudavim i pjeskovitim
uličicama predgrađa, jer po prirodi sam latalica.
Izmirio sam se već s onim djedom, ponekad mi
priopovijeda o svim najsjajnijim razbojnicima koji
su gazili ovim ulicama, a oči su mu tada
ispunjene fantazijom.

Da, teško mi je kada gledam – noću –
osvijetljene ili slijepo prozore kuća. Najteže mi je
uvečer dok šećem uz Vislu i vidim kako se u vodi
odbijaju svjetla: ulica, kuća i zvijezda.

Jer sjećam se da je moja majka htjela da njezina
mala, vlastita, šarena kuća stoji nad rijekom.

1954

Grupa Metak – Da mi je biti morski pas

Da mi je biti morski pas

Da mi je biti morski pas
bar jedan dan
jedan sat, jedan tren
biti morski pas

Imao bih lijepe ralje
plivao bih dalje, dalje
pratio bih ledolomce
čekao bih brodolomce

Gutao bih sve od reda
ribe, zvijezde i torpeda
kante, barke, razglednice
plutače i podmornice

Da mi je biti morski pas
bar jedan dan
jedan sat, jedan tren
biti morski pas

Imao bih oštре zube
za konzerve, i za tube
ronio bih nemilice
ispod neke kobilice

Gutao bih sve od reda
ribe, zvijezde i torpeda
i bio bih na sve spremam
kao prava morska neman

Da mi je biti morski pas
bar jedan dan
jedan sat, jedan tren
biti morski pas

Chtěl bych být žralokem

Chtěl bych být žralokem
aspoň jeden den, jednu hodinu, jednu
chvíli
být žralokem

měl bych pěknou čelist'
plaval bych dál, dál
sleoval bych ledoborce
počkal bych na vyvrhele

polykal bych každého z nich
ryby, hvězdy, torpéda
konve, lodě, pohlednice
bój a ponorky

Chtěl bych být žralokem
aspoň jeden den, jednu hodinu, jednu
chvíli
být žralokem

měl bych ostré zuby
na konzervy a tuby
ponořil bych se bez slitování
pod některou z lodí
polykal bych každou z nich
ryby, hvězdy i torpéda
a byl bych na všechno připraven
jako pravá mořská zrůda

Chtěl bych být žralokem
aspoň jeden den, jednu hodinu, jednu
chvíli
být žralokem

rocková skupina Kulka

1980., grupa Metak

Mateja Milinković
matejazlo@hotmail.com

Nina Ožegović – Tranzicija kulture u medijima

U travnju 2014. godine na portalu <http://www.culturenet.hr/> objavljen je članak novinarke Nine Ožegović o fenomenu tranzicije kulture u hrvatskim medijima. Autorica je, analizirajući strategije predstavljanja kulturnih sadržaja u medijima tijekom proteklih 20-ak godina, opisala proces trivijalizacije kulture u Hrvatskoj, koji nažalost traje do danas.

Tranzicija kulturnih sadržaja u medijima, koja je vezana uz generalnu preobrazbu medija ne samo u Hrvatskoj, nego i u svijetu, završila je gotovo pogubno za medijsku prezentaciju hrvatske kulturne proizvodnje.

U proteklih 20-ak godina kulturni sadržaji istisnuti su sa stranica medija, a područje kulture, do devedesetih određeno analitičkim i kritičkim tekstovima, zamijenjeno je sa svjetom estrade, spektakla i skandala, te prilozima u kojima se bizarnim, lascivnim, ponekad i pornografskim sadržajima pokušavaju privući čitatelji. Pod utjecajem tržišne logike stvoren je novi model estradiziranog predstavljanja kulturne proizvodnje, ali i svih ostalih područja života.

Na tu medijsku preobrazbu utjecalo je nekoliko faktora, od rata i osamostaljenja Hrvatske, pa do nove vlasničke strukture u medijima i ulaska stranog kapitala na hrvatsko tržište (WAZ, Styria). No ključno je bilo stvaranje tržišta i uspostavljanje diktature profita jer je informaciju pretvorilo u "robu" i dovelo do maksimalne komercijalizacije svih medijskih sadržaja. To je pak rezultiralo tabloidizacijom, estradizacijom i trivijalizacijom cjelokupnog medijskog prostora i redefiniranjem područja kulture u medijima. Medijska reprezentacija kulturnih sadržaja u procesu preoblikovanja prošla je kroz tri faze. U prvoj fazi, tokom ratnog i poratnog razdoblja, koja traje do sredine devedesetih (1991.- 1995.), mediji su se bavili prvenstveno kulturom u ratnim uvjetima, a u skladu s tadašnjom državnom kulturnom politikom, prioritet su imale teme koje su promovirale nacionalnu kulturu i zagovarale jačanje nacionalnog kulturnog identiteta.

Tranzycja treści kulturowych w mediach, związana z ogólnym przekształceniem mediów nie tylko w Chorwacji, ale również na świecie, zakończyła się niemalże katastrofalnie dla prezentacji medialnej chorwackiej produkcji kulturowej.

W ciągu ostatnich 20 lat treści kulturowe zostały wyparte z mediów, a dziedzinę kultury, która do lat dziewięćdziesiątych była wyznaczona tekstem analitycznym i krytycznym zamieniona światem estrady, widowiska i skandalu oraz treścią dziwacznyimi, lubieżnymi, czasami też pornograficznymi, którymi próbuje przyciągnąć się czytelników. Pod wpływem logiki rynku powstał nowy model skomercjalizowanego na potrzeby show biznesu obrazu produkcji kulturowej, a także wszelkich innych dziedzin życia.

Na to medialne przekształcenie wpływ miało kilka czynników, od wojny i usamodzielnienia Chorwacji, po nowe struktury własnościowe mediów i wejście obcego kapitału na rynek chorwacki (WAZ, Styria). Jednak kluczową rolę odegrało powstanie rynku i ustanawianie dyktatury zysku, bo przekształciło ono informację w „towar” i doprowadziło do maksymalnej komercjalizacji wszystkich treści medialnych. To zaś skończyło się tabloidyzacją, depresją i trywializacją całej przestrzeni medialnej oraz przedefiniowaniem przestrzeni kulturowej w mediach.

Reprezentacja medialna treści kulturowych w procesie przekształcenia przeszła przez trzy etapy. W pierwszym, mającym miejsce podczas okresu wojennego i powojennego (1991-1995), który trwał do połowy lat dziewięćdziesiątych, media zajmowały się przede wszystkim kulturą w warunkach wojny, a w zgodzie z ówczesną

Sabina Fučić
s.fucic@gmail.com

U prezentaciji kulturnih sadržaja prevladavali su modeli političke manipulacije kulturnim sadržajima, od sotonizacije pojedinaca (slučaj "Vještice iz Rija") do ratnošću kačke retorike i govora mržnje, kojima se širila nacionalna, vjerska, rasna, spolna ili rodna netrpeljivost, te ksenofobija i antisemitizam. Na stranicama tiska bilo je prisutno obračunavanje vladajuće garniture s tzv. nepodobnim građanima Hrvatske, najčešće s političkim neistomišljenicima, zatim s pripadnicima ostalih nacionalnosti (Srbima, muslimanima, židovima), intelektualcima, umjetnicima, feministicama, protivnicima HDZ-ove ideologije i ostalim "neprijateljima države". Obračunavanje se pretvorilo u pravi medijski "rat", kojem je službeni cilj bio obrana države, a zapravo se njime pojačavala nacionalna histerija. Također, manipuliralo se kulturnim sadržajima, a najistureniji primjer odnosio se na jezik, koji je postao mjera hrvatstva te se javila tendencija nasilnog povećanja razlika između hrvatskog i srpskog jezika.

U drugoj fazi izrazite političke i ideološke polarizacije u društvu, koja je trajala do kraja devedesetih (1995. - 2000.), težište se prebacilo na odnos kulture i politike, no potkraj razdoblja, nakon smrti Franje Tuđmana, počeo je proces estradizacije kulturnih sadržaja.

Na stranicama kulture vodila se žestoka ideološka borba između suprotstavljenih strana – državotvornih i nedržavotvornih umjetnika i kulturnih djelatnika (sukob Matice hrvatske, Društva hrvatskih književnika i Hrvatskog centra P.E.N.-a). Državotvorni mediji (Vjesnik) promovirali su tzv. državotvorne umjetnike, a nedržavotvorni tisk (Feral Tribune, Vijenac) pružali su neograničeni prostor nezavisnim intelektualcima i umjetnicima, koji su se javno deklarirali protiv HDZ-a, šireći ideju građanske kulture, demokracije i pluralizma. Estetski dometi njihovih umjetničkih djela nisu bili u prvom planu.

U prezentaciji kulturnih sadržaja ponajprije se koristila strategija skandala kojom se kulturna

państwową polityką kulturową, priorytet stanowiły sprawy promujące kulturę narodową i zachęcające do wzmacniania narodowej tożsamości kulturowej.

W prezentowaniu treści kulturowych przeważały modele manipulacji politycznej treści kulturowymi, od diabolizacji (sprawa „Vještice iz Rija” - sprawa medialnego prześladowania pięciu chorwackich pisarek, mająca miejsce w 1992 roku [przyp. tłum.]) po prowojenną retorykę i mowę nienawiści, którymi rozpowszechniała się nietolerancja na tle narodowościowym, religijnym, rasowym, seksualnym czy płciowym oraz ksenofobia i antysemityzm. Na łamach prasy miało miejsce rozliczenie się rządzącej ekipy z tzw. „niewłaściwymi” mieszkańców Chorwacji, najczęściej mającymi inne przekonania polityczne czy przynależnymi do różnych narodowości (Serbami, Muzułmanami, Żydami) intelektualistami, artystami, feministkami, przeciwnikami ideologii rządzącej partii (przyp. tłum.) HDZ oraz innymi „wrogami państwa”.

Rozliczanie się przekształciło się w prawdziwą „wojnę” medialną, której oficjalnym celem była obrona państwa, a tak naprawdę za jej sprawą potegowano histerię narodową. Manipulowano także treści kulturowymi, a najbardziej wyeksponowany tego przykład dotyczył języka, który stał się miarą chorwackości oraz uwidaczniały się tendencje przymusowego powiększania różnic między językiem chorwackim i serbskim.

W drugiej fazie wyraźnej polaryzacji politycznej i ideologicznej w społeczeństwie, która trwała do końca lat dziewięćdziesiątych (1995-2000), nacisk został przeniesiony na relację kultury i polityki, natomiast pod koniec tego okresu, po śmierci Franja Tuđmana, zaczął się okres umasowienia treści kulturowych.

Na kartach kultury toczyła się zaciekła walka między przeciwnymi stronami – państwowotwórczymi i niepaństwowotwórczymi artystami i twórcami kultury (konflikt instytucji: Macierz Chorwacka

tema obrađivala kao politički, finansijski ili intimni eksces ili afera. Uveden je žanr isповijesti - intimnog ili seksualnog razotkrivanja, često pod egidom "skandalozno", "ekskluzivno" i "senzacionalno", a kulturni događaj sve se više tretirao kao socijalni "event", na kojem se veća važnost pridavala socijalnoj strukturi uzvanika nego sadržaju. Primjerice, kazališna premijera prestala je biti medijski događaj. Događaj vrijedan medijske pažnje postao je domjenak, pripređen nakon kazališne premijere, na kojem su glavni likovi bili poduzetnici, bankari i ljudi iz marketinga, dakle, vladari tržišta, te političari, koji raspodjeljuju novac. Kazalište je bilo zanimljivo jedino kao kulisa rođendanskih proslava političara ili kao poligon za promoviranje nacionalnih tema i određenih državotvornih pisaca. Kazalište se pretvorilo u prezentacijski i ceremonijalni poligon nove hrvatske elite, pa su mediji više izvještavali o publici u kojoj su sjedili novi politički vladari, 'tajkuni' i povratnici iz dijaspore, nego o kvaliteti predstave i umjetničkom doživljaju.

Potkraj devedesetih politizaciju u kulturi zamjenjuje prezentacijski, neutralan i revijalan ton, koji samo detektira stanje na području kulture. Protežiraju se teme vezane za masovnu pop kulturu (film, televizija, moda, dizajn, kulinarstvo) tako da kulturni populizam (sapunice, kulinarski i reality show programi) postaje, uz politiku, crnu kroniku i sport, glavni sadržaji revijalnog dijela tiskovina. Može se reći da tržišnocentrični mediji koriste po Bourdieu "načelo zaborava": naime, takva selekcija medijskih sadržaja u kojoj prednost imaju trivijalne nad ozbiljnim i bitnim temama pokazuje da se funkcija medija radikalno promijenila i da ide u smjeru zabave, uspavljivanja, odnosno, "anestetiziranja" čitatelja, dok je kritički diskurs iskliznuo sa stranica tiska.

U trećoj fazi (2000. - 2005.), nakon "treće siječanjških" izbora i kratkog uzleta kulturnih i obrazovnih sadržaja, započela je era izrazite spektakularizacije, estradizacije i

(Matica hrvatska), Stowarzyszenie Pisarzy Chorwackich (Društvo hrvatskih književnika) i chorwackie centrum międzynarodowego stowarzyszenia pisarzy P.E.N. club (Hrvatski P.E.N. centar). Państwowotwórcze media (Vjesnik) promowały tzw. artystów państwowotwórczych, zaś niepaństwowotwórcza prasa (Feral Tribune, Vrijenac) zapewniała nieograniczoną przestrzeń niezależnym intelektualistom i artystom, którzy publicznie opowiadaли się przeciwko HDZ, rozpowszechniając ideę kultury mieszczańskiej, demokracji i pluralizmu. Osiągnięcia estetyczne ich dzieł artystycznych nie były na pierwszym planie.

W prezentowaniu treści kulturowych korzystano przede wszystkim ze strategii skandalu, za pomocą której omawiano temat kulturowy jako eksces lub aferę polityczną, finansową czy intymną. Wprowadzony został gatunek wyznania - ujawnianie spraw intymnych czy seksualnych, często pod egidą hasła takich jak „skandaliczne”, „ekspluzywne” czy „sensacyjne”, a wydarzenie kulturalne coraz bardziej traktowano jako „event” społeczny, w którym więcej uwagi zwraca się na strukturę społeczną uczestniczących gości, niż na treść. Na przykład, premiera teatralna przestała być wydarzeniem medialnym. Wydarzeniem wartym uwagi medialnej stała się impreza, zorganizowana po premierze teatralnej, podczas której główną rolę pełnili przedsiębiorcy, bankowcy i ludzie z branży marketingowej, czyli władcy rynku oraz politycy, którzy dysponują pieniędzmi.

Teatr był ciekawy tylko jako kulisy imprez urodzinowych polityków czy jako pole do promowania spraw narodowych oraz niektórych państwowotwórczych pisarzy. Teatr przekształcił się w prezentacyjny i ceremonialny poligon nowej chorwackiej elity, w związku z czym media przekazywały więcej informacji na temat widowni, na której siedzieli nowi władcy polityczni, „magnaci” i repatrianci niż o jakości spektakli i wrażeniach artystycznych.

trivijalizacije kulture, koja s manjim modifikacijama traje i danas. U cjelini gledano, radikalno su smanjeni ili su marginalizirani nekomercijalni kulturni sadržaji u korist "utrživih", zabavnih, trivijalnih i spektakularnih tema, a prikaz kulturnih događaja postao je površan ili strogo selezioniran ideološkim ili komercijalnim motivima, odnosno, tržišnim diktatom, koji prednost daje sadržaju shvaćenom kao "roba" na tržištu.

Istodobno, dramatično je porastao broj stranica dviju rubrika – sportske i crne kronike, koje su u novouspostavljenoj hijerarhiji rubrika postale neizmjerno važne jer su garantirale veliku čitanost, a time i profit. Kultura se pozicionirala na zadnjim stranicama tiskovina, iz dnevnih novina, primjerice, iz Slobodne Dalmacije i Večernjeg lista, izbačeni su kulturni prilozi, kao što su Obzor i Forum, što je u predstavljanju kulturne proizvodnje izazvalo veliku prazninu. Nestala je i zasebna rubrika kulture u Magazinu Jutarnjeg lista. Istodobno su se proširili sadržaji iz svijeta estrade, spektakla i show businessa, koji su dobili svoje posvećeno mjesto u novopokrenutim rubrikama, tzv. društvenim kronikama, poput Zlatnog oka, Glamur caffea i Portfolija, koje u skladu s načelom spektakularnosti donose gomilu fotografija ličnosti iz javnog života, ali i onih sumnjiće prošlosti, te u kratkom tekstu daju prednost informacijama o jelovniku i haljinama gošćí negoli o kulturnom događaju.

Također, stručna kritika je zamijenjena novom, vrlo kratkom i površnom formom prikaza umjetničkog djela, u kojoj se na jednostavan, po mogućnosti i zabavan način prepričava sadržaj, te pomoću pet zvjezdica ocjenjuje njegova kvaliteta. Zapravo se radi o reklamnoj informaciji, kojoj je svrha prodaja kulturnog proizvoda. Stoga nova forma medijske kritike odražava duh razdoblja kojeg karakterizira odsustvo kritičkog i analitičkog mišljenja, dok je njihovo mjesto zamijenjeno s PR diskursom i copy-paste recenzijama, koje nastaju kopiranjem

Pod koniec lat dziewięćdziesiątych polityzację w kulturze zastępuje ton reprezentacyjny, neutralny i rewowy, który dostrzega tylko stan kultury. Faworyzowane są tematy związane z masową popkulturą (film, telewizja, moda, projektowanie, sztuka gotowania), tak że obok polityki, czarnej kroniki i sportu, populizm kulturowy (opery mydlane, programy kulinarne i reality show) stał się główną treścią rozrywkowej części prasy. Można powiedzieć, że rynkocentryczne media korzystają z zasad zapomnienia Bourdieaua, czyli takiej selekcji treści medialnych, według której tematy trywialne w stosunku do spraw poważnych i istotnych mają pierwszeństwo. Pokazuje ona, że funkcja mediów gwałtownie się zmieniła i zmierza w kierunku rozrywki, uśpienia, czy „znieczulenia” czytelnika, podczas gdy dyskurs krytyczny zszedł z łam prasy.

W trzecim etapie (2000-2005), po wyborach, które miały miejsce 3 stycznia 2000 roku i krótkim początkowym wzroście liczby publikowanych treści kulturowych i edukacyjnych, zaczęła się era wyraźnej spektakularyzacji, umasowienia i trywializacji kultury, która z drobnymi modyfikacjami trwa do dzisiaj. Generalnie, niekomercyjne treści kulturowe zostały radykalnie zmniejszone czy zmarginalizowane na korzyść „chodliwych”, rozrywkowych, trywialnych i spektakularnych, a obraz wydarzeń kulturowych stał się powierzchowny czy ostro selekcjonowany według motywów ideologicznych albo komercyjnych, czyli według dyktanda rynku, które daje pierwszeństwo treści rozumianej jako „towar” na rynku.

Jednocześnie dramatycznie wzrosła liczba stron dwóch rubryk – działu sportowego i czarnej kroniki, które po nowo założonej hierarchii stały się niezmiernie istotne, bo gwarantowały duże zainteresowanie czytelników, a także zysk. Kultura została umieszczona na ostatnich stronach prasy, a z prasy codziennej, np. z gazet Slobodna Dalmacija i Večernji list dodatki kulturalne, takie jak np. Obzor i Forum zostały

pogovora knjige, otisnutog na koricama djela. Zbog raširenosti te pojave može se govoriti o širenju tzv. copy/paste kulture. Također nestaje analitički, kritički i recenzentski diskurs, kakav je prevladavao u kulturnim rubrikama u socijalističkom razdoblju Hrvatske. Gubi se i lik specijaliziranog kritičara, iako je u cijelom medijskom prostoru zabilježen porast broja kolumni, pa tako i na stranicama kulture. Kolumnisti su se najviše birali iz kulturnih krugova (Zvonimir Berković, Branimir Donat, Veljko Barbieri, Zoran Ferić, Renato Barić), koji su ozbiljnijim i analitičnjim pristupom pokušavali biti protuteža banalnim sadržajima.

Veliki potres u odnosu medija i književnosti izazvala je u ožujku 2004. pojava kiosk-izdavaštva, kad je objavljen postmoderni roman Umberta Eca "Ime ruže". To je bio prvi u nizu brojnih klasika, enciklopedijskih priručnika, rječnika i domaćih hitova, koji će nakon te "književne humanitarne akcije tranzicijskog kapitalizma", kako tvrdi Dean Duda u "[Hrvatskom književnom bajkomatu](#)", mjesecima uzurpirati novinske kioske, a hrvatsku javnost izazvati na medijsko opredjeljivanje za i protiv tog fenomena.

U toj trećoj fazi pojavili su se novi modeli medijske reprezentacije kulturnih sadržaja, primjerice, strategija "medijske inscenacije (teatralizacija) zbilje", "top lista", "konstrukcija zbilje", odnosno, "proizvodnja pseudodogađaja", kojima se stvarnost prilagođava medijskim pravilima te uspostavlja "kultura virtualne stvarnosti". Naime, komercijalni mediji više se ne bave samo izvještavanjem o događajima, nego prisvajaju pravo da "proizvode" medijske događaje, tzv. pseudodogađaje, prvenstveno na polju politike, no i u sferi kulture, koji svojom atraktivnošću ili ekskluzivnošću zasjenjuju stvarnost. Također, mediji se služe načelom personalizacije i individualizacije kulturnih proizvoda što podrazumijeva da se određeni kulturni sadržaji, primjerice, knjiga, prvenstveno predstavljaju preko ličnosti i njihovih životnih priča

usunięte, co w ramach przedstawiania produkcji kulturowej wywołało dużą pustkę. Zniknął też oddzielny dział kultury w dodatku „Magazin” gazety Jutarnji list. Jednocześnie rozpowszechniły się treści ze świata estrady, widowisk i przemysłu rozrywkowego, którym poświęcono miejsce w nowo utworzonych, tzw. działach społecznych, takich jak Zlatno oko, Glamur caffe czy Portfolio, które zgodnie z zasadą spektakularności przynoszą ogrom fotografii osobowości medialnych z życia publicznego, a także tych o podejrzanej przeszłości. Przy tym, w krótkim tekście pierwszeństwo dawane jest informacjom o jadłospisie i ubiorze gości, a nie o wydarzeniach kulturalnych.

Ponadto krytyka fachowa została zamieniona nową, bardzo krótką i pobieżną formą zaprezentowania dzieła artystycznego, w której w prosty i w miarę możliwości rozrywkowy sposób przekazuje się treść oraz za pomocą pięciu gwiazdek ocenia jego jakość. Chodzi tak naprawdę o informację reklamową, która ma na celu sprzedaż produktu kulturowego. Nowa forma krytyki medialnej odzwierciedla więc nastroje okresu, który cechuje brak myślenia krytycznego i analitycznego, podczas gdy ich miejsce zastąpiono dyskusem PR i recenzjami typu copy-paste (kopiuј – wklej), które powstają poprzez kopiowanie posłownia do książki, drukowanego na tyłnej okładce książki. Przez upowszechnienie tego zjawiska można mówić o rozpowszechnieniu tzw. kultury copy-paste. Zanika także dyskurs analityczny, krytyczny i recenzencyjny, który dominował w działach kultury podczas okresu socjalistycznego w Chorwacji. Ginię też postać wyspecjalizowanego krytyka, mimo że w całej przestrzeni medialnej notuje się wzrost liczby kolumn, w tym także na stronach poświęconych kulturze. Autorów kolumn wybierano głównie z kręgów kulturowych (Zvonimir Berković, Branimir Donat, Veljko Barbieri, Zoran Ferić, Renato Barić), które swoim poważniejszym i bardziej analitycznym podejściem usiłowały

("personality story"). Primjerice, u fokusu će biti Zoran Ferić ili Julijana Matanović, a ne njihove knjige, ili sama promocija, koja postaje periferna i služi samo kao povod za individualiziranu i personaliziranu medijsku obradu – za pripovijedanje.

Mijenjaju se i kriteriji selekcije: kulturne ličnosti često se odabiru prema kriteriju "medijageničnosti". Zbog toga se na stranicama kulture u masovnim medijima stalno recikliraju poznata lica, tzv. medijske ličnosti, od Rade Šerbedžije do Brace Dimitrijevića ili obitelji Štrok, koji zadovoljavaju kriterije senzacije i spektakularnosti (uspješnost, slava, glamuroznost i spektakularnost). Istodobno, iznimno teško se na njihove stranice probijaju nova lica hrvatske kulture, osobito mladi umjetnici, bez obzira na značaj i važnost njihovih djela. Također, stvara se novi star sistem, sastavljen od instant zvijezde, koji mjesto u medijima ne zaslužuju djelima nego skandalima iz svojih života. Zahvaljujući stasanju celebrity kulture medijski prostor preplavljaju efemerni, a ponekad i opskurni podaci o razvodima, skandalima, glamuroznim zabavama i gaćicama tih tzv. celebrityja. Stoga banalizacija i trivijalizacija novinskog štiva (rubrika "Život") postaje temeljna odrednica medijske sfere u Hrvatskoj.

Međutim, trivijalizacija ne zaobilazi ni područje književnosti, teatra, slikarstva i ostalih umjetničkih djelatnosti. Na području književnosti zadnjih se godina javlja mnoštvo trivijalnih tekstualnih uradaka, koje pišu bivše starlete, manekenke ili estradne zvijezde, iznoseći u formi pseudoispovijesti najpikantnije detalje iz svog intimnog života. Najdrastičniji primjer je slučaj starlete Nives Celzijus koja je prvu knjigu "Gola istina", u kojoj je neuvijenim rječnikom opisala razvratne susrete s Dinamovim nogometašima, prodala u velikoj tiraži, te zaradila značajnu svotu novca, a potom izazvala polemiku na književnoj sceni o tome je li autorica za svoje tiražno djelo može dobiti nagradu Kiklop u kategoriji Hit godine.

stanowić przeciwwagę dla treści błałych.

Dużą burzę w relacjach mediów i kultury wywołało pojawienie się wydawnictw „kioskowych”, gdy opublikowana została powieść Umberto Eco „Imię róży”. Był to pierwszy w szeregu licznych klasyków, poradników encyklopedycznych, słowników i rodzimych bestsellerów, które po tej, jak twierdzi Dean Duda w książce pt: „Hrvatski književni bajkomat”, humanitarno-literackiej akcji kapitalizmu przejściowego, miesiącami zajmowały kioski gazetowe, a publiczność chorwacką skłaniały do opowiedzenia się za lub przeciw temu zjawisku.

W trzecim etapie pojawiły się nowe modele reprezentacji medialnej treści kulturowych, takie jak np. strategia „inscenacji (teatralizacji) rzeczywistości”, „lista przebojów”, „konstrukcja rzeczywistości” czy „produkcja pseudo-wydarzeń”, za pomocą których rzeczywistość dostosowywano przepisom medialnym oraz ustalono „kulturę rzeczywistości wirtualnej”. Mianowicie media komercyjne nie zajmują się już tylko relacjami wydarzeń, lecz przyswajają sobie prawo do „produkcji” wydarzeń medialnych, tzw. pseudo-wydarzeń, przede wszystkim na płaszczyźnie polityki i w sferze kultury, które to swoją atrakcyjnością czy ekskluzywnością zasłaniają rzeczywistość. Media posługują się także zasadą personalizacji i indywidualizacji produktów kulturowych, co niesie ze sobą przedstawianie pewnych treści kulturowych, np. książek, przede wszystkim poprzez osobowości i ich historie życiowe („personality story”). Dla przykładu w centrum uwagi znajdzie się Zoran Ferić albo Julijana Matanović, ale nie ich książki, albo ich promocja, która stanie się wtórna, a służy tylko jako powód do zindywidualizowanego i personalizowanego omówienia medialnego – do opowiadania. Zmieniają się również kryteria selekcji: osobowości kulturowe często wybiera się według kryterium medialnej atrakcyjności. Z tego powodu na stronach działów kulturowych środków masowego przekazu ciągle powtarzają

Na temelju reprezentacije kulturne proizvodnje u massmedijima u Hrvatskoj u tranziciji može se reći da su komercijalni mediji u Hrvatskoj izborom tema i ličnosti te načinom njihove obrade često promovirali antiintelektualizam, (malo)građansku kulturu i konzumerizam, kao i određen "utrživi", komercijalni, vrijednosni sustav (bogatstvo, glamur i status), koji je zatim postepeno utjecao na formiranje osobnog i kolektivnog svjetonazora. Taj specifični medijski pogled na kulturu, gdje u prvi plan dolaze vijesti o preljubima i skandalima tzv. zvijezda, pozornost se preusmjerava s bitnih i društveno relevantnih tema na zabavne sadržaje, koji ne izazivaju nikakve posljedice, a to pak dovodi do zatupljivanja i gubljenja kritičkog odnosa prema stvarnosti. Drugim riječima, današnje tabloidizirano novinarstvo, kako kaže Baudrillard, pridonijelo je "sveopćem autizmu, nepokretnosti, smanjenju misaonosti, opsjednutosti zabavom, masovnom konzumerizmu i nekritičkom gutanju bezveznih sadržaja".

się te same twarze, tzw. osobowości medialne, od Rada Šerbedžii po Braca Dimitrijevicia czy rodzinę Štrok, którzy zaspokajają kryteria sensacyjności i spektakularności (sukces, sława, splendor i spektakularność). Jednocześnie, niesamowicie trudno do tych rubryk przebijają się nowe twarze kultury chorwackiej, zwłaszcza młodzi artyści, bez względu na znaczenie i doniosłość ich dzieł. Powstaje również nowy stary system, składający się z natychmiastowej gwiazdy, która na miejsce w mediach nie zasłużyła postępowaniem, a skandalami ze swojego życia. Dzięki rozwojowi kultury celebrytów przestrzeń medialną ogarniają efemeryczne, czasami nawet obskurne informacje o rozwodach, skandalach, wytwornych imprezach i majtkach tzv. celebrytów. Banalizacja i trywializacja materiału czytelniczego (rubryka „život”) staje się podstawową cechą sfery medialnej w Chorwacji. Co więcej, trywializacja nie omija też płaszczyzny literatury, teatru, malarstwa i innych działalności artystycznych. Na polu literatury w ciągu ostatnich lat pojawia się mnóstwo trywialnych dzieł tekstowych, pisanych przez byłej celebrytki, modelki czy gwiazdy estradowe, przekazujące w formie pseudo-wyznania najbardziej pikantne szczegóły ze swojego życia intymnego. Najdrastyczniejszym tego przykładem jest sprawa Nives Celzijus, która swoją pierwszą książkę pt. „Gola istina” (Naga prawda), w której dosadnym językiem opisała rozpustne spotkania z piłkarzami z klubu Dinamo, sprzedała w dużym nakładzie oraz zarobiła tym samym dużą sumę pieniędzy. Wywołała przy tym polemiki na scenie literackiej o tym, czy autorce wolno otrzymać nagrodę Kiklop (doroczną nagrodę literacką za osiągnięcia w produkcji książek wydawnictw chorwackich [przyp. tłum.]) w kategorii Przebój Roku za swoje dzieło komercyjne.

Na podstawie reprezentacji produkcji kulturowej w środkach masowego przekazu w Chorwacji będącej w tranzycji można powiedzieć, że media komercyjne w Chorwacji wyborem tematów i osobowości medialnych oraz sposobem ich opisu często promowały antyintelektualizm,

kulturę (drobno)mieszczańską i konsumeryzm, a także pewien „chodliwy”, komercyjny system wartości (bogactwo, splendor i status społeczny), który potem wpłynął na kształtowanie światopoglądu osobistego i kolektywnego.

To specyficzne spojrzenie medialne na kulturę, w którym na pierwszy plan wchodzą wiadomości o cudzołówkach i skandalach tzw. gwiazd sprawia, że przekierowuje się uwagę z istotnych i społecznie znaczących spraw na treści rozrywkowe, które nie wywołują żadnych skutków, co prowadzi do otępienia i tracenia krytycznego stosunku do rzeczywistości. Innymi słowy, dzisiejsze tabloidyzowane dziennikarstwo jak mówi Baudrillard, przyczyniło się do powstania „powszechnego autyzmu, bezruchu, spadku rozwagi, obsesji na punkcie rozrywki, masowego konsumeryzmu i bezkrytycznego przyswajania bławych treści.”

Poeci przeklęci

Termin „prokleti pjesnici“ (poeci wyklęci/poeci przeklęci) odnosi se na grupu pjesnika uz čija su se imena vezali skandalozni događaji i buntovno ponašanje (alkoholizam, droga i sukobi s autoritetima), a često bi završavali živote samoubojstvom. Književna djela „prokletih“ umjetnika nakon smrti njihovih autsajderskih autora dobila bi kulturni status. Termin je prvi put iskoristio Alfred de Vigny 1832. godine u svojem romanu Stello, a popularizirao ga je Paul Verlaine u knjizi *Les poètes maudits*. „Prokleti pjesnici“ nezaobilazni su dio mnogih književnosti, a poljski predstavnici su Edward Stachura, Rafał Wojaczek i Andrzej Bursa koje možete bolje upoznati u ovom broju.

EDWARD STACHURA

Musisz mi pomóc

Kocham za siebie, kocham za ciebie,
Kocham jeden za dwoje.
Słońce po niebie, księżyc po niebie,
Gwiazdy po niebie, chmury po niebie -
Wszystko spoczywa na mojej głowie!
Musisz mi pomóc, musisz mi pomóc,
Swoją miłością musisz mi pomóc;
Musisz pokochać mnie więcej,
Bliżej wyciągać kochane ręce
Musisz!
Sam nie podołam, sam nie dam rady
Unieść tyle miłości.
Księżyc i gwiazdy, chmury i słońce,
Lody wciąż łamać, ciągle i ciągle,
Sił mi brakuje, o pomoc proszę!
Musisz mi pomóc, musisz mi pomóc,
Swoja miłością musisz mi pomóc,
Musisz pokochać mnie więcej,
Bliżej wyciągnąć kochane ręce
Musisz!
Musisz mi pomóc, musisz mi pomóc,
Swoja miłością musisz mi pomóc,
Musisz pokochać mnie mocniej,
Żebym się nie mógł w głęboka wodę
Rzucić!

RAFAŁ WOJACZEK

Śmierć

(Kto widział od takiego słowa zaczynać
wiersz
Nie lepiej od razu
Się powiesić)

Mówię do ciebie cicho

Mówię do ciebie tak cicho jakbym
świecił
I kwitną gwiazdy na łące mojej krwi
Stoi mi w oczach gwiazda twojej krwi
Mówię tak cicho aż mój cień jest biały

Jestem chłodną wyspą dla twojego
ciała
które upada w noc gorącą kroplą
Mówię do ciebie tak cicho jak przez sen

EDWARD STACHURA

Moraš mi pomoći

Volim za sebe, volim za tebe,
Jedan, volim za dvoje.
Sunce na nebu, mjesec na nebu,
Zvijezde na nebu, oblaci na nebu -
Sve počiva na mojoj glavi!
Moraš mi pomoći, moraš mi pomoći,
Svojom ljubavlju moraš mi pomoći;
Moraš me zavoljeti više,
Ljubljene ruke pružati bliže
Moraš!
Sam neću izdržati, sam neću uspjeti
Ponijeti toliko ljubavi.
Mjesec i zvijezde, oblaci i sunce,
Uvijek lomiti led, stalno i stalno,
Nemam snage, za pomoći molim!
Moraš mi pomoći, moraš mi pomoći,
Svojom ljubavlju moraš mi pomoći,
Moraš me zavoljeti više,
Ljubljene ruke pružati bliže
Moraš!
Moraš mi pomoći, moraš mi pomoći,
Svojom ljubavlju moraš mi pomoći,
Moraš me zavoljeti jače,
Da se ne bih mogao u duboku vodu
Baciti!

RAFAŁ WOJACZEK

Smrt

(Tko je video takvom riječju započeti pjesmu
Zar nije bolje odmah se Objesiti)

Govorim ti tihō

Govorim ti tako tiho kao da sjajim
I cvatu zvijezde na livadi moje krvi
Stoji mi u očima zvijezda tvoje krvi
Govorim ti tako tiho dok mi sjena ne
pobjeli

Ja sam hladan otok za tvoje tijelo
koje propada u noć vrelom kapljom
Govorim ti tako tiho kao kroz san
tvoj znoj plamti na mojoj koži

Ana Peček
apecek@ffzg.hr

płonie twój pot na mojej skórze

Mówię do ciebie tak cicho jak ptak
o świcie słońce upuszcza w twoje oczy
Mówię tak cicho
jak ty do mnie

Piosenka o poecie II

Poeta pisze o ojczyźnie
(mała wódka)

Poeta pisze o kobiecie
(mała wódka)

Poeta pisze
(czysta wódka)
sztukę robi

Poeta pisze całe rano
(ile wódki)

Poeta pisze popołudniu
(duże wódki)

Poeta pisze wieczór noc
(hektar wódki jak mówi
B. Antochewicz kapitan MO)

Poeta pije
(szkoda słów)

ANDRZEJ BURSA

[Hamlet]

Gdy kur blaszany pieje rano
i warta nocna zmienia konie
Hamlet przygląda się kolanom
nóg swoich gładko utoczonych

Zrzuciwszy płaszcz z lubością
stwierdza
ud twardość i wypukłość piersi
w cuchnącej świeżym trupem twierdzy
Hamlet kryguje się do śmierci

Sztylet uderza w zamku cicho
sto uszu każdy kąt ma pusty
wiec Hamlet nie chce budzić licha
bezgłośnie śmieje się przed lustrem

[Modlitwa dzięczynna z wymówką]

Nie uczyniłeś mnie ślepym
Dzięki Ci za to Panie

Gоворим ти тако тихо као птица
у зору ти се сунце излијева у очи
Говорим тико тихо
као ти мене

Pjesma o pjesniku II

Пјесник пише о домовини
(кратка вотка)

Пјесник пише о јени
(кратка вотка)

Пјесник пише
(чиста вотка)
ствара умјетност

Пјесник пише цијелојутро
(колико вотке)

Пјесник пише послијеподне
(пуно вотке)

Пјесник пише најчешћи ноћ
(хектар вотке према ријечима
капетана МО Б. Анточевича)

Пјесник пије
(штета ријечи)

ANDRZEJ BURSA

[Hamlet]

Јутром кад лимени кукариће пижетају
и ноћна стража изменjuje конје
Хамлет си колјена проматра позорно
благо натећених ногу својих

Одбацивши плашт сретна га пропара
крутост стегна и удубљеност прси
у замку свјеži lešaudara
а Хамлет се пренавља до смрти

Бодеž у дворцу тихо напада
у сваком прањном куту ушију сто
Хамлет не жељи изазивати врага
стога се зrcalu smije bezglasno

[Molitva zahvale s prigovorom]

Ниси ме учинио слјепим
Господине, хвала Ти

Ниси ме учинио грбavim
Господине, хвала Ти

Nie uczyniłeś mnie garbatym
Dzięki Ci za to Panie

Nie uczyniłeś mnie dziecięciem
alkoholika
Dzięki Ci za to Panie

Nie uczyniłeś mnie wodogłowcem
Dzięki Ci za to Panie

Nie uczyniłeś mnie jąkałą kuternogą
karłem epileptykiem
hermafrodytą koniem mchem ani
niczym z fauny i flory
Dzięki Ci za to Panie

Ale dlaczego uczyniłeś mnie Polakiem?

[Sylogizm prostacki]

Za darmo nie dostaniesz nic ładnego
zachód słońca jest za darmo
a więc nie jest piękny
ale żeby rzygać w Klozecie lokalu prima
sorta
trzeba zapłacić za wódkę
ergo
klozet w tancbudzie jest piękny
a zachód słońca nie
a ja wam powiem że bujda
widziałem zachód słońca
i wychodek w nocnym lokalu
nie znajduję specjalnej różnicy

Nisi me učinio djetetom alkoholičara
Gospodine, hvala Ti

Nisi me učinio vodenoglavcem
Gospodine, hvala Ti

Nisi me učinio mucavcem šepavcem
patuljkom epileptičarom
hermafroditom konjem mahovinom niti
ičime iz faune i flore
Gospodine, hvala Ti

Ali zašto si me učinio Poljakom?

[Prostački silogizam]

Ništa lijepoga nećeš dobiti besplatno
zalazak sunca je besplatan
dakle nije lijep
ali za bljuvanje u toaletu lokala prve
klase
treba platiti votku
ergo
toalet u krčmi je lijep
a zalazak sunca nije
a ja ću vam reći – koješta
vidio sam zalazak sunca
i zahod u noćnom lokaluu
ne vidim posebnu razliku

Tadeusz Różewicz – Szara Strefa

Zadnji je dio ove zbirke posvećen velikom pjesniku, prijatelju i mentoru, Leopoldu Staffu. Opisujući nakon Staffove smrti poteškoće koje je imao s pisanjem pjesme posvećene njemu, naveo je razlike između njih: "Stari pjesnik je svijet prihvaćao, nije ga odbacivao, nije se borio. Nije rastavljao svijet. Spajao ga je, povezivao, prožimao skladom koji sam po sebi nije imao. Ja sam u poeziji suprotnost Starog pjesnika. U pjesmama koje pišem puno je moje tame i malo sklada. U njima je čežnja za svjetлом. Za objašnjenjem. To je istina o njemu i meni. Pišem gomilajući suprotnosti. I samo mu to mogu ponuditi." Riječima Różewicza – Appendix nije nekakav „komentar“, to je više zadirkivanje prijatelja pjesnika koje je s godinama sazrijelo u spokojan osmijeh. Różewicz parafrazira Staffa, modernizira, komentira, ismijava, preobražava, objašnjava, razvija. Na njegovim pjesmama pokazuje ogroman potencijal parodije i potiče na intertekstualne izazove. "Appendix" su varijacije Różewicza na pjesme Staffa, tj. duhovito transponiranje pjesama Staffa na jezik Różewicza. Ova zbirka dakle, prikazuje dva lica pjesnika i "nebrojene nijanse sive." Dokazuje da siva ne mora biti povezana s dosadom ili monotonijom - nego može biti istinski lijepa.

Wiosna

Siedzę w ogrodzie.
Wszystko jest stare odwieczne.
Słońce, drzewa, kwiaty.
Tylko ja jestem młody,
Jak własny wnuk,
Jak wielu wnuków,
Bo jest ich tłum.
Śmieją się ze mnie.
Ja też.

Wiosna

siedzę gdzieś
ale nie wiem gdzie
wszystko jest stare odwieczne
słońce drzewa kwiaty
dziewczęta z papierosem w buzi
chłopięta ze słowem kurwa
(też w buzi) to młody las

wszystko jest stare
ja też jestem stary
jak własny dziadek

„Wnuk” przemknął mimo
na rowerze górkiskim wrzeszcząc
zdrogi staradupo
oniemiałem
a potem przekłałem gówniarza

pojechał dalej
a ja mam
wyrzuty sumienia

Śmieje się ze mnie
Ja też...

Proljeće

Sjedim u dvorištu.
Sve je staro vječno.
Sunce, drveće, cvijeće.
Jedino sam ja mlad,
Kao vlastiti unuk,
Kao mnogo unuka,
Jer ih ima gomila.
Smiju mi se.
Ja također.

Proljeće

sjedim negdje
ali ne znam gdje
sve je staro vječno
sunce drveće cvijeće
djekojke s cigaretama u ustima
momci sa riječju kurva
(također u ustima) to je mladi naraštaj

sve je staro
ja sam također star
kao vlastiti djed

„Unuk” je preletio bez obzira
na brdskom biciklu vršteći
scestestaraseronjo
zanijemio sam
a zatim sam prokleo govnara

otisao je dalje
a ja imam
grižnju savjesti

Smije mi se
Ja također...

Antonio Timko

antonio.timko@gmail.com

Wieczór

Leżę na łodzi
W wieczornej ciszy.
Gwiazdy nade mną,
Gwiazdy pode mną
I gwiazdy we mnie.

Wieczór

Leżę na starym tapczanie
ze sprężyną w boku
nade mną ktoś wali młotem
pode mną ktoś wali młotem
w czaszce świdruje sasiadka z góry
za ścianą charczą stare rury

„za jakie winy” pytam gwiazd
i słyszę jęk starej sprężyny
„każdy ma swojego Kanta”
(i piekło „danta”)

Królestwo

Hej, królestwo za konia! –
Wołamy wówczas dopiero,
Gdy już nie mamy królestwa.

Królestwo

nie miałem w życiu królestwa
ani konia
trudno mi zrozumieć
słynne wołanie
„Hej! królestwo za konia!”

moim hobby są spacery
ale mam odciski
krzyczę więc
„Hej! królestwo za wygodne buty!”

Dos moi pou sto

Chcę się dostać do nieba,
Lecz mam za krótką drabinę.
O co ją oprzeć nad ziemią?
Ach, byle dotrzeć do chmur!

Dos moi pou sto

nie chcę dostać się do nieba
nie mam drabiny
zabrały mi ją anioły
które chciały zejść na ziemię
nie chcę dotrzeć do chmur

Ach! byle dotrzeć „do siebie!”

Večer

Ležim na brodu
U večernjoj tišini.
Zvijezde iznad mene,
Zvijezde poda mnom
I zvijezde u meni.

Večer

Ležim na starom kauču
s oprugom sa strane
nada mnom netko lupa čekićem
poda mnom netko lupa čekićem
lubanju mi buši susjeda od gore
iza zida teško dišu stare cijevi

„za koje grijehe” pitam zvijezde
i čujem jauk stare opruge
„svatko ima svog Kanta”
(i pakao „danta”)

Kraljevstvo

Hej, kraljevstvo za konja! –
Uzvičemo tek tada,
Kada više nemamo kraljevstva.

Kraljevstvo

nisam imao kraljevstvo u životu
niti konja
teško mi je razumjeti
poznati uzvik
„Hej! kraljevstvo za konja!”

moj hobi su šetnje
ali imam žuljeve
stoga vičem
„Hej! kraljevstvo za udobne čizme!”

Dos moi pou sto

Želim doći do neba,
Ali imam prekratke ljestve.
O što da ju oslonim nad zemljom?
Ah, da mi je bar doći do oblaka!

Dos moi pou sto

ne želim doći do neba
nemam ljestve
uzeli su mi ih anđeli
koji su htjeli sići na zemlju
ne želim doći do oblaka

Ah! da mi je bar doći „do sebe”!

posudit ću ljestve od Junga!
o bože! također su prekratke!

pożyczę drabinę od Junga!
o boże! też jest za krótka!

Krzywda

Mój mądry piesek
Przeżył swe krótkie życie
Nie wiedząc nawet,
że świat jest zagadką.

Krzywda

nie wiem czyj jest ten piesek
z którym się spotykamy od lat
na ulicy Januszowickiej
nie wiem czy ten piesek jest mądry czy
głupi
widzę jak kulejąc zbliża się do końca
krótkiego psiego życia

nie wiem jak ten piesek sie wabi
więc mówię do niego „piesku”

patrzy na mnie i nie wie
że odejdę
wiedząc że świat jest Zagadką
łamigłówką wymyślona przez Kogoś
kto stworzył pieska mnie i siebie

Nepravda

Moj pametan psić
Proživio je svoj kratak život
Ni ne znajući,
Da je svijet zagonetka.

Nepravda

ne znam čiji je taj psić
s kojim se susrećemo godinama
na ulici Januszowickoj
ne znam da li je taj psić
pametan ili glup
vidim kako se šepajući približava kraju
kratkog psećeg života

ne znam na šta se odaziva
stoga ga zovem „psiću”

gleda me i ne zna
da će otići
znajući da je svijet Zagonetka
slagalica izmišljena od Nekoga
tko je stvorio psića mene i sebe

Paulina Sprynca – Tekst autorski

Poniższy tekst, bo szczerze mówiąc nie wiem jaką przyjął on formę czy to felietonu, czy relacji, czy pamiętnika, opisuje wszystko to co działa się 30. sierpnia 2014 roku. Nieświadoma niczego, bo wciągnięta pracą i zafascynowana krajobrazem Makarskiej Riwiery, pośrednio byłam świadkiem czegoś niezwykle ważnego nie tylko dla polskiej sceny politycznej, ale także dla dalszej polityki całej Unii Europejskiej. Już od 1. grudnia 2014 roku My i Wy oraz 26 pozostałych członków Wspólnoty będziemy mieć jednego prezydenta. Prezydenta Polaka.

Ovaj tekst, jer iskreno govoreći ne znam je li poprimio oblik feljtona, izvještaja ili dnevnika, opisuje sve što se dogodilo 30. kolovoza 2014. godine. Ničega svjesna zbog zaokupljenosti poslom i fascinirana krajolikom makarske rivijere, bila sam posrednom svjedokinjom nečeg neuobičajeno važnog ne samo za poljsku političku scenu već i za buduću politiku cijele Europske unije. Već od 1. prosinca 2014. Mi i Vi, kao i 26 preostalih zemalja članica EU, morat ćemo imati jednog predsjednika. Predsjednika Poljaka.

Dzień jak co dzień. Już prawie południe. Razem z turystami czekamy na poprawę pogody w Makarskiej. Deszcz i chłód zachęcają jedynie do spania, jednakże znalazłam trochę energii i otworzyłam kilka polskich portali internetowych. Donald Tusk, polski premier, jest bohaterem co drugiego nagłówka. Oho, kolejna afera – pomyślałam. Nie tym razem jednak. 30. sierpnia 2014 roku polskie media żyły wyborami na szefa Rady Europejskiej i Przedstawiciela ds. Zagranicznych Unii Europejskiej, w skrócie prezydenta i premiera Wspólnoty. Jako politolog, powinnam zainteresować się mijającą wkrótce kadencją Hermanna Von Rompuya, aczkolwiek piękno morza i szczytów Biokova wcale nie zachęcały do codziennego przeglądania nowości politycznych. A po co psuć sobie miło rozpoczęte dni?

I cóż się dowiedziałam po przeczytaniu masy artykułów? Że „nasz” premier ma bardzo duże szanse na objęcie stanowiska szefa Rady Europejskiej. Z typowym dla Polaka zwątpieniem pomyślałam, nie ma mowy. Polak? Że niby Tusk? Taki niepozorny premierczyna? Znowu media wyolbrzymią sprawę...

Wciągnięta w temat z niecierpliwością czekałam razem z redaktorami telewizji informacyjnej na doniesienia z Brukseli. Jak to zwykle bywa obrady przeciągały się w czasie. Ekspertci, choć w sumie najczęściej pseudoekspertci, debatowali, przewidywali przyszłość... aż w końcu dotarła pierwsza nieoficjalna wiadomość zza kuluarów, że Donald Tusk został prezydentem Unii Europejskiej.

Dan kao svaki drugi. Podne je. Zajedno s turistima čekamo poboljšanje vremena u Makarskoj. Kiša i hladnoća me tjeraju u san, ali sam nekako uspjela smoći dovoljno energije da otvorim nekoliko poljskih internetskih portalja. Poljski premijer Donald Tusk je protagonist svakog drugog naslova. Oho, još jedna afera – pomislila sam. Ali ovoga puta ipak ne. Poljski mediji su 30. kolovoza 2014. živjeli od izbora za predsjednika Europskoga vijeća i Visokoga predstavnika Unije za vanjske poslove i sigurnosnu politiku, ukratko za predsjednika i premijera EU. Kao politolog sam se morala zainteresirati za mandat Hermana Von Rompuya koji je uskoro isticao, iako divno more i vrhovi Biokova nisu nimalo poticali svakodnevno praćenje političkih novosti. Uostalom, čemu uništavati lijepo započete dane?

I, što sam zaključila nakon čitanja velikog broja članaka? Da „naš“ premijer ima velike šanse da preuzme funkciju šefa Europskoga vijeća. Ponukana tipičnom poljskom sumnjom pomislila sam kako o tome ne može biti ni govora. Poljak? Ma zar Tusk? Takav nenametljiv premijer? Još jedno medijsko preuveličavanje...

Zaokupljena temom nestrpljivo sam čekala odluku iz Bruxellesa zajedno s urednicima informativnog programa. Kako to obično biva, rasprave su se odužile. Eksperti su, a uglavnom se radilo o pseudoekspertima, raspravliali, proricali budućnost... Da bi na kraju iz kuloara stigla prva neslužbena vijest – Donald Tusk je postao predsjednik Europske unije. Nije trebalo dugo čekati na službenu potvrdu te informacije.

Tekst: Paulina Sprynca
sprynia@gmail.com

Prijevod: Tena Strahinec
thora3012@gmail.com

Na potwierdzenie informacji nie trzeba było długo czekać. Na konferencję prasową razem z ustępującym szefem Rady Europejskiej przyszedł polski premier i nieznana bliżej kobieta, która okazała się być Włoszką obejmującą stanowisko „ministra spraw zagranicznych UE”. Ucieszyłam się. Poczułam się nawet dumna. Ze szczęścia otworzyłam nawet piwo (podkreślam to jakbym go w życiu nie spożywała).

Moje zadowolenie nie trwał jednak długo. W tle rozentuzjazmowanych redaktorów, pojawiły się jednak wątpliwości. Premierze – mówię sama do siebie – przeprowadziłeś nas bezkolizyjnie przez światowy kryzys, zrobiłeś porządkи z niezdyscyplinowanymi politykami, jako tako przeszliśmy przez Euro 2012 organizowane w Polsce, i ty nas opuszczasz? Zostawiasz? Z kim zostaniemy? Kto nas poprowadzi silną ręką jak ty będziesz w Brukseli? Przecież twoi najlepsi przyjaciele a zarazem, wydawałoby się, najlepsi politycy w partii zostali z niej usunięci. Moje głębokie przemyślenia personalne przerwała wypowiedź lidera największej partii opozycyjnej, który to z entuzjazmem ogłosił wszem i wobec, że od zawsze czekał na tę chwilę, aż Donald Tusk opuści kraj. Jednak pewnie i on nie cieszył się zbyt długo. Bo już po kilkunastu dniach od tegoż pamiętnego wydarzenia pojawiła się na horyzoncie ona. Marszałek sejmu, była minister zdrowia, która nie dała się wciągnąć w spisek koncernów farmaceutycznych dotyczący szczepionek przeciwko grypie. Zgrabna, zdecydowana, silna kobieta bardzo szybko stała się praktycznie jedyną kandydatką na przejęcie funkcji premiera, właściwie pani premier. Tak od kilkunastu już dni rządzi nami kobieta. Druga w historii Polski. Pierwsza, Hanna Suchocka, pełniła funkcję premiera kilkanaście dni. Miejmy nadzieję, że druga dotrwa przynajmniej do końca kadencji. A zaczęła bardzo dobrze trzeba przyznać. Oby tak dalej. Szczęścia i sukcesów życzę nie tylko jej, ale także Donaldowi Tusku. Tuskowi, który dostał mandat zaufania od najważniejszych przywódców europejskich. Tuskowi, który został wybrany w 34. rocznicę porozumień sierpienowych, dających początek obalania komunizmu w Polsce. Tuskowi, który symbolicznie zakończył erę dzielenia członków Unii Europejskiej na nowych i starych. W końcu Tuskowi, który mniejmy nadzieję, pokaże siłę i potencjał, niedocenianej dotąd Polski. Powodzenia.

Dzień jak co dzień. Razem z turystami cieszymy się z poprawy pogody w Makarskiej...

Poljski premier i nedovoljno poznata žena, za koju se pokazalo da je Talijanka zaposlena na mjestu „ministrice vanjskih poslova EU”, stigli su na konferenciju za novinare zajedno s trenutnim šefom Europskoga Vijeća. Razveselila sam se. Bila sam čak i ponosna. S radošću sam otvorila pivo (baš kao da mi je bilo prvi put).

Moja sreća nije dugo trajala. U pozadini entuzijastičnih urednika pojavile su se i sumnje.

Premijeru – govorila sam sama sebi – proveo si nas neokrnute kroz svjetsku krizu, uveo red među nediscipliniranim političarima, kako tako prošli smo i kroz Euro 2012. koji je bio organiziran u Poljskoj, i sad nas napuštaš? Ostavljaš? Kome? Tko će nas voditi sigurnom rukom kad će biti u Bruxellesu? A istovremeno, čini se, da su najbolji političari uklonjeni iz stranke. Moje duboke privatne misli prekinula je izjava vođe najveće opozicijske stranke koji je s entuzijazmom svemu i svakome izjavio da je oduvijek čekao taj trenutak kada će Donald Tusk napustiti zemlju. Nije se ni on dugo veselio. Samo nekoliko dana od tog nezaboravnog događaja na horizontu se pojavila – ona. Predsjednica sabora, bivša ministrica zdravlja koja se nije dala uvući u urotu farmaceutske zabrinutosti u vezi cijepiva protiv gripe. Graciozna, odlučna, snažna žena ubrzo je postala praktički jedinom kandidatinjom za preuzimanjem mesta premijera – premijerka.

I tako već nekoliko dana nama vlada žena. Druga u povijesti Poljske. Prva je, Hanna Suchocka, obnašala mjesto premijerketek nekoliko dana. Nadajmo se da će druga izdržati najmanje do kraja mandata. A mora se priznati da je jako dobro počela. Nadamo se da će tako nastaviti i dalje. Ne želim samo njoj puno sreće i uspjeha, već i Donaldu Tusku, koji je dobio mandat na povjerenje od najvažnijih europskih vođa. Tusku, koji je izabran na dan 34. obljetnice kolovoških dogovora koji su započeli proces rušenja komunizma u Poljskoj. Tusku, koji je simbolično skončao eru podjele članova EU na nove i stare. Na kraju, Tusku, koji će, nadajmo se, pokazati snagu i potencijal dosad podcijenjene Poljske. Sretno!

Dan kao svaki drugi. Zajedno s turistima veselimo se boljem vremenu u Makarskoj...

Marek Vadas – Byť doktorom

Celý deň prší. Pršalo aj včera a predvčerom. Predtým pár dní nie, ale obloha bola celý deň tmavá a minuli sme všetok petrolej. Čakáme na zásoby, ale vyzerá to tak, že najbližší týždeň sa k nám žiadne auto nedostane. Cestami ledva prejde človek po vlastných. Preto musím všetok čas tráviť v izbe a starat' sa o našich zvláštnych pacientov.

Pracujem v nemocnici. Lepšie povedané - nemocnica nie je celkom nemocnica a moja práca sa teraz nedá nazvať prácou. Som tu prítomný. Nosím veľký farebný odznak dobrovoľníka.

Do školy som nikdy nechodil, ale o lekároch a nemocniach viem všetko. Naučil som sa to z vlastnej skúsenosti. Pred troma rokmi som mal ísiť do mesta na návštevu k strýkovi a rozhliadnuť sa po práci. Autobus po pár kilometroch zapadol do diery, a tak som s ostatnými cestujúcimi vybehol podkladať veci, aby sme sa konečne pohli. Do diery sme sypali hlinu a štrk, ale keď šofér šliapol na plyn, koleso sa len vrtelo a všetko opäť vyhrabalo za seba. Napadlo mi podložiť ho kokosovými orechmi a pomohlo to. Hodil som ich tam asi tri alebo štyri a autobus vystrelil von. Prešiel mi po pravej ruke a rozmliaždil mi všetky prsty. Posadili ma dopredu a večer ma vyhodili pred nemocnicou. Tri prsty mi odrezali, zostala mi len polovica prostredníka a palec. Musel som si vymeniť ruky a teraz všetko robím ľavačkou.

Týždeň som ležal v nôbl posteli, jeden človek v obleku mi dokonca doniesol banány a opýtal sa ma, ako sa mám. Mám sa dobre, povedal som mu. Nevšímal som si ho, lebo práve v tom čase prišiel doktor na vizitu. Návštevy doktora v sprevode troch sestričiek v tesných bielych plášťoch boli mojom školou. Tam som sa naučil všetko. Videl som, ako sa čistia a obväzujú rany, meria teplotu alebo berie krv. Vezmete ihlu, nasadíte ju na striekačku a zapichnete do laktá niekam medzi kosti. Krv potom streknete do skúmakvy a dáte chladit' do chladničky, kým neprídu ľudia z mesta a neodvezú ju do labáku. V našej nemocnici máme elektrinu z generátora, ale posledný mesiac nevyšli peniaze na naftu, a tak krv neberieme. Aj tak každý na prvý pohľad vie, čo pacientovi je.

Tak som získal kvalifikáciu. Došiel som za našim doktorom a opýtal sa ho, či nemajú miesto v nemocnici. Povedal som mu, že mám zdravotnícky kurz z mesta. Nastavil ruku, aby som mu ju obviazal.

Cijeli dan pada kiša. Padala je i jučer i prekučer. Prije toga nekoliko dana nije padala, ali nebo je cijeli dan bilo tamno pa smo potrošili sav petrolej. Čekamo nove zalihe, ali izgleda da nam naredni tjedan automobil neće moći stići. Cestama se jedva može ići i pješice. Zato cijelo vrijeme moram provoditi u sobi i brinuti o našim posebnim pacijentima.

Radim u bolnici. Bolje rečeno, bolnica baš i nije bolnica pa se i moj posao sada ne može nazvati poslom. Tu se nalazim. Nosim veliku šarenu oznaku: volonter.

Nikada nisam išao u školu, ali o liječnicima i bolnicama znam sve. Naučio sam to iz vlastitog iskustva. Prije tri godine trebao sam ići u grad u posjet stricu i rasipati se za kakav posao. Autobus je nakon par kilometara zaglavio u rupi pa sam s ostalim putnicima izašao i zajedno smo pod kotač podmetali svakakve stvari da možemo krenuti. Rupu smo punili glinom i šljunkom, ali kad je šofer nagazio na gas, kotač se vrtio na mjestu i ponovno sve izbacio iza sebe. Palo mi je na pamet poduprijeti kotač kokosovim orasima što je i pomoglo. Ubacio sam ih jedno tri, četiri i autobus je izletio van. Prešao je preko moje desne ruke i smrskao mi sve prste. Posjeli su me naprijed te uvečer izbacili pred bolnicom. Tri prsta su mi odrezali, ostala mi je samo polovica srednjeg prsta i palac. Morao sam zamijeniti ruke i sada sve radim ljevicom.

Tjedan dana ležao sam u kraljevskoj postelji, jedan mi je čovjek u odijelu čak donio banane i pitao kako se osjećam. Rekao sam mu da sam dobro. Ignorirao sam ga jer mi je upravo u tom trenutku doktor došao u vizitu. Posjeti doktora u pratnji triju sestara u pripojenim bijelim kutama bili su mi škola. Tada sam naučio sve. Vidiо sam kako se čiste i zamataju rane, mjeri temperaturu i vaditi krv. Uzmite iglu, stavite ju na špricu te ubodete u lakan negdje među kosti.

Krv zatim ubrizgate u epruvetu koju stavite hladiti u hladnjak dok ne dođu ljudi iz grada i ne odnesu je u laboratorij. U našoj bolnici struju dobivamo iz generatora, ali prošli mjesec nam je ponestalo novca za gorivo pa krv ne vadimo. I onako svi već na prvi pogled znaju što je pacijentu.

Tako sam postao stručnjak. Prišao sam našem doktoru i pitao ga imaju li mjesto u bolnici. Rekao sam mu da sam prošao medicinski tečaj u gradu. Pružio mi je ruku da mu je zamotam. Napravio sam to savršeno, točno onako kao sestra u kuti.

Tvrtko Josip Maretic
tjmaretic@gmail.com

Urobil som to vzorovo, presne tak ako sestrička v plášti. Prijal ma. Dostávam tu jedlo - okrem kuchyne aj kopu ovocia od pacientov, aby sa nepokazilo - a mám kde bývať. Spím v kumbále za lôžkovou časťou a ked' sa v noci niečo deje, každý výkrik počujem a som pripravený liečiť. Všetko je vec cviku.

Náš doktor zomrel pred obdobím dažďov, odvtedy čakáme na jeho nástupcu. Noví sa k nám veľmi nehrnú, aj keď robíť by tu mali čo, lebo chorých je tu požehnane. Zatial' to však s dvoma sestrami zvládame obstonie. Pomáham, ako sa dá. Úmrtnosť je prakticky rovnaká a väčšina práce je rutina. Výživové pasty, vitamíny, chinín, alnagon. Akurát sme museli prepustiť zopár ľudí, ktorí tu ležali bez zjavných tăžkostí. Doktor bol čudák a zaoberal sa aj nepostrehnutelnými problémami. Nemali teploty ani rany a viedol si ich ako „momentálne postihnutých“. Zostal tu po nich plný šuplík obrázkov. Každý deň kreslili. Kresby sú roztriedené do fasciklov s názvami „Na čom som sa naposledy zasmial?“, „Moja prvá spomienka“, „Moja rodina“ alebo „Čoho sa najviac bojím“. Tie sú najkrajšie. veľa z nich som si vylepil na stenu kumbálu. So sestrami sme sa pri palmovom víne celý večer radili, čo s tými ľuďmi robíť. Nevedeli sme na nič prísť. Ráno sme im však nakoniec rozdali papiere a navrhli im, aby nakreslili Ježiška. Keď sme si kresby prezreli, neboli sme o nič mûdrejší. Aspoň bude čím vyzdobiť kostol. Dal som im vitamíny a potajme ich odviedol do mestečka na námestie.

Hovorí sa, že posledný pocit je večný a človek odchádza na druhý svet v rovnakej nálade, akú mal vo chvíľach lúčenia na smrteľnej posteli. Ked' som sa raz večer prebudil na písanie kanvice a v kuchyni objavil doktora, bolo mi jasné, že zomieral v dosť nevyrovnanom a mrzutom rozpoložení.

Spokojnosťou rozhodne nežiaril. Zalial si kávu do svojho plechového hrnčeka a gestom ma usadil na druhý koniec stola. Vynadal mi za prepustených pacientov. Vysvetlil som mu, že ja ani sestry neviditeľné choroby liečiť nevieme. Tie osoby by tu ležali zbytočne. Ved' niektorí neodpovedajú ani na základné otázky, nik netuší, čo pri nich robíť, sú s nimi len starosti.

Mám ich pohľadať a dotiahnuť ich späť. On mi potom vysvetlil, čo a ako. Na jeden raz do seba vylial horúcu kávu a zmizol. Prebudil som sa v tme za kuchynským stolom. Marilo sa mi niečo o káve a o liekoch, ktoré si doktor vypýtal.

Ráno som zobudil sestry, ale môj nápad sa im nepozdával. Zakazovali mi niekom chodiť. Boli adventistky a reči o mŕtvom doktorovi sa im nepáčili. Prikázali mi zostať

Primio me je. Ovdje dobivam hranu, ali osim iz kuhinje, dobivam i mnogo voća od pacijenata, da ne istrune. Imam krov nad glavom. Spavam u šupi do sobe s krevetima pa kad se tijekom noći nešto događa, čujem svaki jauk i spreman sam da liječim. Sve je stvar prakse.

Naš doktor umro je još prije kišnog razdoblja, otada čekamo njegova nasljednika. Novi nam baš i nisu nagrнули iako bi ovdje imali što raditi, bolesnih ima u izobilju. Zasad nam to s djvjema sestrama ide sasvim pristojno. Pomažem koliko mogu. Smrtnost je praktički jednaka, a većina posla je rutina. Hranjive paste, vitamini, kinin, ibuprofen. Jedino što smo morali otpustiti par ljudi koji su ovdje ležali bez vidljivih teškoča. Doktor je bio čudak te se bavio i imaginarnim problemima. Nisu imali temperaturu ni ozljede i vodili su se kao „momentalno oboljeli“. Ostavili su za sobom lađicu punu crteža. Svaki dan su crtali. Crteži su razvrstani u fascikle s naslovima „Čemu sam se posljednjem smijao?“, „Moja prva uspomena“, „Moja obitelj“ ili „Čega se najviše bojim?“ Ti su najljepši. Mnoge od njih zaliđepio sam na zid svoje šupe. Sestre i ja smo uz palmino vino cijelu večer raspravljali o tome što napraviti s tim ljudima. Ništa nam nije padalo na pamet. Ujutro smo im ipak podijelili papire i predložili da nacrtaju Isusa. Kad smo crteže pregledali, nismo bili ništa pametniji. Ako ništa drugo, mogu njima barem ukrasiti crkvu. Dao sam im vitamine i potajice ih odveo u naselje na trg.

Kažu da je posljednji osjećaj vječan i da čovjek odlazi na drugi svijet u istom raspoloženju kakvo ga je snašlo u trenucima oproštaja na smrtnoj postelji. Kad me jedne večeri probudilo zviždanje čajnika i kad sam našao doktora u kuhinji, bilo mi je jasno da je umirao u veoma nemirnom i sumornom raspoloženju.

Zadovoljstvo sigurno nije odavao. Nalio je kavu u svoju kositrenu šalicu i gestom me posjeo na drugi kraj stola. Izgrdio me zbog otpuštenih pacijenata. Objasnio sam mu da ni ja ni sestre ne znamo liječiti nevidljive bolesti. Te bi osobe ovdje ležale uzalud. Budući da neki ne odgovaraju ni na osnovna pitanja, nitko ni ne sluti što bi s njima trebalo raditi, s njima su samo brige.

Moram ih potražiti i dovesti nazad. On će mi zatim objasnitи što dalje. Popio je naiskap vruću kavu i nestao. Probudio sam se u tami za kuhinjskim stolom. Pričinjavalo mi se nešto o kavi i lijekovima koje je doktor tražio.

Ujutro sam probudio sestre, ali moja ideja im se nije svidjela. Zabranile su mi da ikamo idem. Bile su adventistice pa im se nije svidjela moja priča o mrtvom doktoru.

v izbe. Na ich pomoc som sa teda nemohol spoľahnúť.

O našich štyroch momentálne postihnutých pacientoch som nemal ani žiadne údaje, okrem mena na ich spisoch. Asi desaťročný David. Mohli ste mu povedať hocičo, vždy sa usmieval. Raz si privrzol dlaň v pumpe pri studni, došiel do môjho kumbálu pokojným krokom a vystrčil predo mňa ruku so skrvavenými prstami, usmieval sa pritom s hlavou vyvrátenou do strany. Keď som sa ho opýtal, čo sa stalo, prikývol a zazubil sa ešte viac. O niečo staršieho Ábela sme volali Jazva. Tvár, hrudník a ramená mal kedysi dávno popálené vriacim olejom, pokožku mal na niektorých miestach napnutú na prasknutie, inde zvráskavenú ako sloní krk. Lávę líce mu zdobila svetlá, vystupujúca jazva, ktorá sa špirálovito zatáčala k uchu. Za celý čas v nemocnici nepovedal ani slovo. Florence by už mohla byť matkou, keby vnímala svet okolo seba. Ľudí nebrala na vedomie, videla iba duchov a ustavične sa vystrašené rozhliaдалa. Pri každom nečakanom zvuku si čupla, hlavu si pritisla ku kolenám a kryla si ju rukami. Rozprávať vedela a v istých chvíľach, keď bol v izbe pokoj, som jej aj rozumel. Najčastejšie hovorila o vtákoch, dokázala napodobniť ich hlas. Keď sa rozohnila, nebola schopná prestať a jej trilkovanie sme počúvali počas večere aj po kostolných zvonoch pri zaspávaní. Najstaršia zo štvorice bola Karolína, mohla mať tak po štyridsiatke, ale v niektoré dni vyzerala ako starena. Chodila po dvore s veľkým kameňom v náručí a hojdala ho ako novorodenca. Doktor skúšal vymeniť jej ho za niečo menej nebezpečné, vankúš alebo papáju, aby niekomu neublížila. Nemalo to význam, všetky náhrady hodila o zem, začala besnieť a upokojila sa, až keď sme jej kameň vrátili. Vstal som ešte za tmy a vybral sa dolu do dediny poobzerať sa po nich. Pri stanici na námestí som si dal flášu palmového vína a vyzvedal. Krčmárka určite niečo tajila, pretože aj keď je mestečko veľké a domy roztrúsené po odľahlých kopcoch, nie je možné, aby o nikom z nich nikdy nepočula. Rozhodol som sa ísť na to rafinovane a objednal si druhú flášu. Možno sa prerieknem. Nenápadne som si na vrecku napravil odznak z nemocnice. Keď sa krčmárka vráti, bude mi viac dôverovať a jazyk sa jej rozviaže. Správala sa však ešte čudnejšie. Flášu postavila na stôl, no nesadla si do tieňa ako obvykle, ale ustavične sa rozhliaдалa a vykrikovala na okoloidúcich niečo v cudzom jazyku. Práve som sa jej chystal ešte raz vysvetliť, aké dôležité je chytiť stratených pacientov, keď sa predo mnou zjavil mŕtvy doktor. Prišiel v poslednej chvíli, aby ma varoval

Naložile su mi da ostanem u sobi. Na njihovu pomoc stoga nisam mogao računati.

Nisam imao nikakvih podataka o četvero naših momentalno oboljelih pacijenata, samo imena na njihovim kartonima. Davidu je moglo biti deset godina. Mogli ste mu reći bilo čto, samo se smješkao. Jednom je prikliješčio ruku na pumpi bunara, došao je do moje šupe mirnim korakom te sa smješkom ispružio ruku krvavih prstiju glave okrenute u stranu. Kad sam ga pitao čto se dogodilo, kimnuo je glavom i još se više cerio. Nešto starijeg Abela zvali smo Ožiljak. Njegovo lice, prsa i ramena nekoć davno opeklo je vrelo ulje, koža mu je na nekim mjestima bila zategnuta kao da će pući, a drugdje naborana kao vrat slona. Lijevi obraz mu je krasio svijetao i izražen ožiljak koji se u spirali zavrtao prema uhu. Sve vrijeme u bolnici nije izustio ni riječi. Florence bi već mogla biti i majka kad bi doživljavala svijet oko sebe. Ljudi nije primjećivala, vidjela je samo duhove i neprekidno u strahu gledala uokolo. Na svaki neočekivani zvuk je čučnula, pritisnula glavu na koljena i skrivala ju rukama. Znala je govoriti, a ja bih je razumio u određenim trenucima, kad je u sobi vladala tišina. Najviše je pričala o pticama, znala je imitirati njihovo glasanje. Kad bi se zanjela, nije mogla stati pa smo njeni čurlikanje slušali za vrijeme večere i nakon zvonjave kad bi išli spavati. Od četvorke je najstarija bila Karolina, mogla je imati četrdesetak godina, ali katkad je izgledala kao starica. Hodala je po dvorištu s velikim kamenom u naručju i njihala ga kao novorođenče. Doktor joj je pokušavao zamijeniti kamen za nešto manje opasno, za jastuk ili papaju, da ne bi nekome naudila. Bezuspješno, sve drugo bacala bi na zemlju, počela divljati, a smirila bi se tek kad bi joj kamen bio vraćen.

Ustao sam dok je još bio mrak i spustio se u naselje da ih potražim. Popio sam bocu palminog vina kod kolodvora na trgu te istraživao. Krčmarica je sigurno nešto tajila jer iako je gradic velik, a kuće razbacane po udaljenim brežuljcima, nije moguće da nikada nije čula ni za koga od njih. Odlučio sam pokušati na lukav način te naručio još jednu bocu. Možda joj se omakne.

Neprimjetno sam namjestio bolničku značku na džepu. Kad se krčmarica vrati, više će mi vjerovati i razvezat će jezik. Međutim, ponašala se još čudnije. Bocu je stavila na stol, ali nije sjela u hlad kao i obično, nego je stalno gledala uokolo i dovikivala prolaznicima nešto na stranom jeziku.

Baš sam se spremao da joj još jednom pojasnim koliko je važno uhvatiti izgubljene pacijente, kad se preda mnom pojavit mrtvi doktor. Došao je u zadnji čas da me upozori

pred nebezpečenstvom. Vypil som flášu na ex a pratal sa preč. Krčmárka za mnou. A s ňou dvaja chlapi. Jeden z nich ma stihol zachytiť za rameno, ale vyšmykol som sa mu. Zvliekol som sa z košeľe a prášil do úzkych uličiek. Po niekoľkých blokoch som sa im stratil, počul som ich vzdáľujúci sa krik, mohol som si oddýchnuť. Prišiel som však o svoj odznak, na ktorý som bol nesmierne pyšný a používal som ho ako doklad totožnosti.

Opäť som sa pustil do práce. Bolo ešte zavčasu, mnohí sa ešte len chystali do práce. Povypytovať sa a prísť na stopu by nemalo byť problém. Nakukol som do prvej chalupy a oznamil, čo je vo veci. Muž pred zrkadlom s namydlenou tvárou bez slova pokrútil hlavou a britvou mi ukázal smer, kadiaľ íšť. Ani v druhej a tretej domácnosti som nepochodil. Až potom ma jeden príjemný zhvorčivý starček usadil k stolu a ponúkol pivom. Vysvetlil mi, že čochvíľa tu máme apokalypsu. Rozprával o konci sveta, anjeloch s trúbami a horiacich mečoch. O pacientoch s neviditeľnými chorobami nepočul, ale dohodli sme sa, že sa u neho ešte zastavím, aby som bol lepšie pripravený na spasenie.

Vybral som sa do okrajovej štvrte, kde by sa ľudia mali lepšie poznat'.

„Nebýva tu v okolí niekto momentálne postihnutý? David, Florence, Karolína, Ábel Jazva? Musím ich odviesť do nemocnice,“ opýtal som sa žien pri studni. Začudované na mňa hľadeli a mne začala byť celá situácia podozrivá. Všetci zatíkajú. Spolčili sa proti mne a doktorovi. Nehovoriac o krčmárke s jej ochrankou, tí by si zaslúžili klystír! Hlavne ich opäť nestretnút.

Rozmýšľal som, kam sa tí štyria mohli schovať. Pretože do zeme sa hádam neprepadli. Vtedy som sa zarazil. Zazdalo sa mi, že som za násypom na okamih zazrel tvár nášho zjazveného Ábela. Ihned sa prikrčil. Rozbehol som sa za ním. V priekope nikoho nebolo. Jazva sa za tú chvíľu skutočne dokázal zavŕtať do zeme ako myš. Posledná spŕška hliny mi pristála na topánkach. Zostala po ňom diera ako dlaň. Zadupal som. O meter ďalej sa zem zamrvila. Prenasledoval som ho, pretože raz sa musí vynoriť, aby sa nadýchol. Dupal som, ako som vládal, a pichal palicou do pohybujúcej sa zeme. Zmizol mi vo vysokej tráve.

Po behu som vysmädol. V tejto časti mesta však žiadne krčmy neboli. Nakukoval som do úzkych tmavých uličiek vo štvrti prostitútok. Občas som cez okno začul tlmené áach, ale pitie nemali. Ostatné domy ešte aj v tomto čase spali, omámené vôňou šťaniek a zvratkov. Nakoniec som sa rozhliadol a medzi strechami zbadal, ako sa

na opasnost. Eksao sam bocu i pokupio se van. Krčmarica za mnom. Za njom još dvojica. Jedan od njih uspio me je uhvatiti za rame, ali sam mu izmigoljio. Izvukao sam se iz košulje i jurio u uske uličice. Nakon nekoliko blokova sam im se izgubio, čuo sam njihovu dreku koja se udaljavala, mogao sam odahnuti, no ostao sam bez svoje značke na koju sam bio silno ponosan i koristio je kao legitimaciju.

Opet sam se primio posla. Bilo je još rano, mnogi su se tek spremali da krenu na posao. Raspitati se i doći na pravi put ne bi trebalo biti problem. Zavirio sam u prvu kolibu i rekao o čemu je riječ. Muškarac pred ogledalom s pjenom na licu bez riječi je odmahnuo glavom i britvom pokazao smjer u kojem treba ići. Ništa nisam obavio ni u drugoj ni u trećoj kolibi. Tek poslije toga me jedan ljubazni i pričljivi starac posjeo za stol i ponudio mi pivo. Objasnio mi je da će uskoro doći apokalipsa. Pripovijedao je o smaku svijeta, anđelima s trubljama i vatrenim mačevima. Za pacijente s nevidljivim bolestima nije čuo, ali dogovorili smo se da će se kod njega još koji put pojaviti kako bih se bolje pripremio za spasenje.

Otišao sam u periferiju gdje bi se ljudi trebali bolje poznavati.

„Živi li ovdje u okolici netko momentalno obolio?“ David, Florence, Karolina, Abel Ožiljak? Moram ih odvesti u bolnicu“, raspitao sam se kod žena kraj bunara. Začuđeno su me gledale, a meni je cijela situacija počela biti sumnjiva. Svi nešto skrivaju. Udružili su se protiv mene i doktora. Da ne spominjem krčmaricu i njene čuvare, oni tek zasljužuju klistir! Samo da ih ponovno ne sretнем.

Razmišljao sam gdje se četvorka mogla sakriti jer sam prepostavljao da nisu propali u zemlju. Tada sam ustuknuo. Učinilo mi se da sam iza nasipa na tren spazio izbratzano lice našeg Abela. Odmah je čučnuo. Potrčao sam prema njemu. Ujarku nije bilo nikoga. Ožiljak se u međuvremenu stvarno uspio ukopati u zemlju kao miš. Posljednji izbačaj gline mi je doletio na cipele. Ostavio je iza sebe rupu veličine dlana.

Gazio sam po njoj. Metar dalje zemlja se pomaknula. Slijedio sam ga jer je morao kad-tad izroniti da uhvati zrak. Gazio sam kako sam znao i ubadao štap u tlo. Šmugnuo mi je u visoku travu.

Od trčanja sam ožednio. U tom dijelu grada nije bilo ni jedne krčme. Virio sam u uske i mračne uličice u četvrti s prostitutkama. Katkad bi se kroz prozor čulo prigušeno aaahh, ali pića nisu imali. Ostale kuće su još i u to doba spavale, omamljene mirisom pišaline i bljuvotine. Na

oblaky dali do pohybu. Tri drobné biele škvurny vo vetre plávali jasnu oblohou, až znehybneli priamo nad kostolom. To musí byť dobré znamenie. Vybral som sa teda ku kostolu.

Skoré ráno a horúce slnko už nad asfaltkou vytvorilo opar a kňaz sa mi pred očami úplne rozmazával, až pokial som nedošiel úplne k nemu. Stál na schodoch v ružovej sutane lesknúcej sa v slnečných lúčoch, s hlavou vyvrátenou k nebu.

„Dnes to po dlhom čase vyzerá byť na parádne počasie, čo poviete? Nádherný deň nás čaká!“ zavolal na mňa. Opäť sa zahľadel kolmo hore a otáčal sa dokola pomocou drobných krôčikov. „Také kúzelné ráno, že si ho hádam ani nezaslúžime,“ dodal a zavolal ma dovnútra.

Vstúpil do dokorán roztvorených dverí a kráčal k oltáru. Sutana za ním viala v prievane a ranné slnko ho cez farebnú rozetu obkreslovalo ako svätca na obrázku, čo predávajú na púti.

Počkal ma pri spovednici a tam sa ma opýtal, či mu nechcem niečo povedať. Nevedel som, čo. Šiel som za ním s tým, že si ja vypočujem niečo od neho, ako to už v kostoloch chodí.

„Nevysvetliš mi, čo sa stalo u vás v nemocnici? Ako zomrel doktor? Prečo si odrazu tu?“

Rozpovedal som mu príbeh o pacientoch, ktorých som prepustil a teraz ich musím nájsť a priviesť späť. Jedného som už skoro mal. Aj o doktorovi, ako si pomýlil pilulky. Také veci sa v nemocnici stanú, pretože je tam liekov vyše hlavy a vyzerajú jeden ako druhý. Netreba mať o neho starosti, pretože je v poriadku, teraz sa mi zjavuje a radí mi, čo robit.

Kňaz ma bez slova počúval a potom mi urobil palcom krížik na čelo.

„Svedomie,“ povedal a zaťukal si ukazovákom na spánky. Uklonil som sa mu a prisľúbil, že sa opäť niekedy zastavím na kus reči.

Ked' som sa blížil k východu a otočil sa k sväteničke, aby som sa prežehnal, pohľad mi skízol od okien k výstupku na jednom zo stĺpov. Sedeli na ňom štyria anjeli, každý z jednej strany. Ten najviac schúlený, ktorý sa díval do bočnej lode, odrazu smrkol a utrel si nos. Ihned skamenel do pôvodnej podoby, ale môjmu pohľadu neušiel. Podišiel som bližšie a spoznal v ňom drobnú a vystrašenú Florence. Ked' zistila, že som ju odhalil, roztahla krídla a vzniesla sa k dverám. Nad schodmi niekoľkými mávnutiami nabrala rýchlosť a letela k lesu. Vybehol som za ňou. Po zemi som však nemal šancu držať s ňou krok. Zmizla v korunách stromov. Musel som obísť centrum so stanicou, aby som nestretol

kraju sam bacio pogled medu krovove i primijetio da su se oblaci pokrenuli. Tri sićušne bijele mrlje plovile su vedrim nebom sve dok se nisu utvrdile tik iznad crkve. To mora biti dobar znak. Krenuo sam prema crkvi.

Rani jutarnji sati, a vrelo sunce je već nad asfaltom stvorilo sumaglicu pa mi se svećenikov lik mutio pred očima, sve dok nisam došao skroz do njega. Stajao je na stepenicama u ružičastoj sutani koja je blijesnila od sunčevih zraka, glave podignute prema nebu.

„Izgleda da će danas nakon dugog razdoblja biti prekrasno vrijeme, što kažete? Čeka nas divan dan!“ obratio mi se. Ponovno se zagledao uvis te okretao u krug sitnim koracima.

„Tako čarobno jutro da mi se čini da ga ni ne zaslužujemo“, dodao je i pozvao me unutra. Ušao je kroz širom otvorena vrata i koračao prema oltaru. Sutana je za njim lelujala od propuha, a jutarnje sunce ga je kroz šarenu rozetu ocrtavalo kao sveca na slici, kakve prodaju na hodočašćima.

Pričekao me je kod ispovjedaonice i pitao želim li mu nešto reći. Nisam znao što. Došao sam k njemu zato da od njega nešto čujem, onako kako to već ide u crkvama.

„Zar mi nećeš objasniti što se dogodilo kod vas u bolnici? Kako je doktor umro? Zašto si odjednom ovdje?“

Ispričao sam mu priču o pacientima koje sam otpustio, a sada ih moram pronaći i dovesti nazad. Jednog sam već skoro imao. I o doktoru, kako je pomiješao pilule. Takve se stvari u bolnici događaju, jer lijekova ima preko glave, a svi izgledaju isto. Ne treba zbog njega brinuti jer je u redu, sad mi se ukazuje i savjetuje mi što da radim.

Svećenik me je slušao bez riječi, a zatim mi palcem napravio znak križa na čelu.

„Savjest“, rekao je kuckajući kažiprstom po sljepoočnicu.

Poklonio sam mu se i obećao da ču opet jednom svratiti da pročavrljam.

Kad sam se približavao izlazu i okrenuo se škorpionici da se prekrižim, pogled mi je kliznuo s prozora na izbočinu jednog od stupova. Na njoj je sjedilo četvero anđela, po jedan sa svake strane. Onaj najviše stisnut i koji je gledao prema bočnom brodu, odjednom je šmrnuo pa obrisao nos. Istog se trena skamenio u prvotni oblik, ali nije pobegao mom pogledu. Prišao sam bliže i prepoznao u njemu sitnu i preplašenu Florence. Kad je shvatila da sam je otkrio, raširila je krila i vinula se prema vratima. Nad stepenicama je s nekoliko zamaha dobila na brzini i letjela prema šumi.

Istrčao sam za njom. Na zemli ipak nisam mogao držati s njom korak. Nestala je u krošnjama drveća. Morao sam zaobići

bláznivú krčmárku. Na zablatenej odbočke k nemocnici sedela pod slnečníkom stará žena, a tak som sa šiel opýtať, či nemá niečo na pitie. Na stole však mala rozložené iba kamene, okruhlaky rôznych veľkostí. Jeden z nich po mne šmarila a dala sa na útek. Karolína. V kľúčnej kosti mi zaprasťalo, ale nečakal som na nič. Bežala ideálnym smerom.

Po chvíli som sa musel vydýchať. Vedľa mňa stál doktor a podával mi dlhú lianu. Z krovia som začul zúrivý štekot ponášajúci sa na mne dobre známy smiech. Hyena alebo divý pes. Niečo strakaté. Ale v očiach som zreteľne rozpoznal posledného pacienta. Plesol som lianou ako bičom a David bleskovo nasledoval starenu. Bol som už blízko a videl som ich pred sebou. Všetkých. Florence sa nad dvojicou vznášala a za nimi sa v ich smere jasne spod zeme vynárala kôpka za kôpkou.

Hnal som ich pred sebou.

Akurát čo som ich stihol všetkých poriadne pretiahnuť po chrabtoch lianou, už sa tlačili do dverí. Poriadne som izbu zahasproval a šiel za sestrami. Oznámiť som im, že som doktorov rozkaz splnil a pacienti sú na svojich miestach. Dali mi bagetu a kávu a dlho počúvali o mojom dobrodružstve.

Nakoniec som sa s nimi dohodol, že sa na niekoľko dní prestahujem k pacientom. Pokiaľ sa neupokoja. V noci na nich budem dávať pozor.

centar i kolodvor da ne sretнем ludu krčmaricu. Na blatnjavom odvojku za bolnicu sjedila je staria žena pod suncobranom pa sam je pitao ima li što za popiti. Meďutim, na stolu je imala samo raspoređeno kamenje, oblutke različitih veličina. Jedan je bacila u mene i dala se u bijeg. Karolina. U kľučnej kosti mi je pucalo, ali nisam ostao skrštenih ruku. Trčala je u idealnom pravcu.

Ubrzo sam morao uzeti zraka. Pored mene je stajao doktor i pružao mi dugačku lijanu. Iz žbunja se čulo briesno režanje koje me podsjećalo na vrlo poznat smijeh. Hijena ili divlji pas. Nešto pjegavo. Ali po očima jasno sam prepoznao posljednjeg pacijenta. Udarao sam lijanom kao bičem, a David je munjevitno slijedio staricu.

Bio sam već blizu i video sam ih pred sobom. Sve. Florence je letjela nad dvojcem, a za njima je u istom smjeru ispod zemlje jasno nicala hrpiča za hrpicom.

Tjerao sam ih pred sobom. Baš kad sam ih sve stigao propisno lijanom opaliti po leđima, već su nahrupili na vrata. Dobro sam zaključao sobu i otiašao sestrama. Obavijestio sam ih da sam ispunio naredbu doktora te da su pacienti na svojim mjestima. Dale su mi kavu i baget i dugo slušale o mojoj pustolovini.

Na kraju smo se dogovorili da ču se preseliti na nekoliko dana kod pacijenata. Dok se ne umire. Noću ču ih paziti.

Marek Vadas – Som chlapec z knihy

Nenarodil som sa ako ostatné deti. Na našej ulici ľudia hovoria, že som na svet prišiel z knihy. Preto ani nemám matku. To celú vec vysvetľuje. Raz som sedel na dvore a pozoroval strýka, ako v tieni mangovníka fajčí fajku. Kývol na mňa, tak som sa osmelil a prisadol si. Dali sme sa do reči a vtedy mi povedal všetko. Povedal, že nemám matku ani otca a že ma sem raz privial vietor od mora spolu s ďalšími vytrhnutými stránkami kníh. Bolo to takto.

V ten deň, keď som sa v meste objavil, bola hlavná ulica zasypaná hromadami papiera. Vytrhnuté stránky kníh potetovali vzduchom, zachytávali sa v korunách stromov a zdobili ich ako čudnú bezhlaví vtáci. Vzduch bol plný dymu.

Nikto ma v tom meste nepoznal a ja som blúdil úzkymi uličkami a hľadal ženu, ktorá by ma vzala do náručia. Zúfalá by pobehovala ulicami, pokial by ma nezbadala, ako bezradne stojím a sledujem hľuk okolo seba. Potom by zakričala moje meno a ja by som sa jej vrhol okolo krku. Hľadel som do tvári žien a hľadal, ku ktorej by som mohol patrīť. Motal som sa po vyprázdenom trhu a sledoval horiacie listy vznášajúce sa vysoko nad mojou hlavou. Vietor sa s nimi hral a fúkal do vznášajúcich sa plameňov, ktoré ich menili na ľahké čierne nič. Spálené kusy sa drobili na drobné čiastočky a štípali ma v očiach. V štvrti Akwa na obed rozhnevaní ľudia vyhnali belochov a zdemolovali ich knižnicu. Knihy aj dokumenty z kartoték vyhádzali na chodník a jednu po druhej ich trhali a páli na starých pneumatikách.

Večer som sa ocitol pri reštaurácii Mulet. Necítil som si nohy a sedel som na kraji kanála. Vtedy na mňa zakričal strýko Mongo. Podelil sa so mnou o pečenú rybu. Aspoň tak mi o tom strýko Mongo hovoril. Bol to prvý človek, s ktorým som sa v Douale dal do reči. Povedal som mu, že v tomto meste nikoho nepoznám a hľadám svojich rodičov. Na nič som sa nepamätať a nevedel som, odkiaľ som sa tam vzal. Ani on nie, ani nikto na ulici, ani nikto v celej štvrti. Bol som chlapec, ktorý prišiel na svet z niektoréj z tých kníh, čo vtedy poletovali vo vetre.

Strýko Mongo ma potom zavedol k mojej budúcej tete. Sedela rozkročená nad hrncami v kuchyni reštaurácie. Čistila obrovskú barakudu. Zostal som stát vo dverách, strýko k nej podišiel a potichu niečo zamrmkal. Vtedy spľasla rukami a zvolala: „Panenka Mária!“

Nisam se rodio kao ostala djeca. Ljudi iz naše ulice govore da sam na svijet došao iz knjige. Zato ni nemam majku. To objašnjava sve. Jednom sam sjedio u dvorištu i gledao stricu dok je pušio lulu u sjeni manga. Kimnuo mi je te sam se osmjelio i sjeo uz njega. Započeli smo razgovor i tada mi je rekao sve. Rekao je da nemam oca ni majku i da me je jednoga dana vjetar s mora donio zajedno s ostalim istrgnutim stranicama knjiga. Dogodilo se to ovako.

Toga dana kada sam se pojavio u gradu, glavna ulica bila je zatrpana hrpama papira. Istrgnute su stranice knjiga lelujale u zraku, zapinjale u krošnjama drveća i krasile ih kao čudne bezglave ptice. Zrak je bio pun dima. U tom gradu nitko me nije znao i ja sam tekao uskim uličicama tražeći ženu koja bi me primila u naručje. Očajno bi trčala ulicama sve dok me ne bi vidjela kako bespomoćno stojim i promatram buku oko sebe. Potom bi vrismula moje ime i ja bih joj skočio u zagrljaj. Gledao sam lica žena i tražio ono kojem bih mogao pripadati. Tumarao sam po ispraznjenoj tržnici i promatrao kako se visoko iznad mene uzdižu zapaljeni listovi papira. Vjetar se igrao s njima i raspirivao plamenove koji su ih mijenjali u jedno lako, crno ništa. Zapaljeni komadi postajali su sve sitniji i grizli mi oči. U podne su u četvrti Akwa pobjeđnjeli ljudi protjerali bijelce i uništili njihovu knjižnicu. Knjige i dokumente iz kartoteka izbacivali su na pločnik i jednu po jednu trgali i palili na starim automobilskim gumama.

Navečer sam se našao u blizini restorana Mulet. Nisam osjećao noge i sjedio sam na rubu kanala. Tad je na mene viknuo stric Mongo. Podijelili smo pečenu ribu. Barem mi je tako o tome stric Mongo pričao. To je bio prvi čovjek s kojim sam u Douali popričao. Rekao sam mu da u ovom gradu nikoga ne poznajem i da tražim svoje roditelje. Ničega se nisam sjećao niti sam znao kako sam se našao tam. Nije ni on znao ni itko u ulici ni u cijeloj četvrti. Bio sam dječak koji je došao na svijet iz neke od knjiga što su tada lepršale na vjetru.

Stric Mongo me je zatim odveo mojoj budućoj teti. Sjedila je raskoračena iznad lonaca u kuhinji restorana. Čistila je veliku barakudu. Ja sam zastao na vratima, a stric je otisao do nje i tiho joj nešto šapnuo. Tada je pljesnula rukama i viknula: „Majko Božja!“ Dala mi je čašu vode i ja sam je u tren oka ispio. Pa drugu, treću, četvrtu. Nikad prije nisam pio vodu pa sam bio žedan.

Vinko Jažo

vinkojazo@yahoo.com

Podala mi pohár s vodou a ja som ho hltavo vypil. Potom druhý, tretí a štvrtý. Bol som smädný, pretože dovtedy som vodu nikdy nepil. Bolo to po prvý raz v mojom živote a veľmi mi chutila. Opýtala sa, koľko mám rokov a ja som na ňu len nechápavo pozeral. Vzadu za policou pre hrnce mi prichystala deku. Zababušil som sa do nej a snažil sa zaspať. Dlho do noci som počúval zvuky z kuchyne. Škripot noža a vzdialený smiech opitých hostí z ulice moja nová teta prerušovala pravidelnými nadávkami v cudzom nárečí, ktorému som nerozumel ani ja, ani ryby čakajúce na pekáč. Ležali rovnako ako ja, nemo a nehybne, s očami vyvrátenými do stropu.

Ráno som precitol s pocitom, že ma niekto pozoruje. Viečka som pootvoril len nepatrne, aby som najprv nebadane preskúmal terén. Teta stála nado mnou a premeriavala si ma prázdnym pohľadom bez akéhokoľvek výrazu. Chcel som vyčkať a zodvihnuť sa, až keď odíde na dvor, ale ona tam stála ako priostená do zeme. Trvalo to večnosť a mne už bolo treba na záchod. To určite z tej vody. Zazíval som teda a rozospato zaklipkal očami.

„U nás sa vstáva skôr, chlapče! Pod', opláchni sa a ja zatial nájdem niečo dobré pod Zub.“

Od toho dňa som sa volal Chlapče.

Ráno som s tetou chodieval na trh. Mal som jej pomáhať s taškami, ale nakoniec ich aj tak takmer všetky nosievala sama. Možno len dúfala, že si ma v tom dave nájde niekto známy. Niekoľko, kto sa do mesta dostal rovnako ako ja. Aj mňa to raz napadlo: kde sú všetci tí, ktorých som poznal predtým? O čom bola kniha, v ktorej som vystupoval? Kto boli ostatné postavy a čo sa s nimi stalo? Alebo bola tá kniha iba o mnene?

Zaumienil som si, že to musím vypátrať, nech sa deje, čo sa deje. Pýtal som sa na to strýka Monga, pretože teta bola skúpa na slovo. Väčšinou iba rozkazovala, čo treba urobiť a pri mojich otázkach si iba vzdychla. Nemala na mňa čas. Po ranných nákupoch už len celý deň pobebovala po reštaurácii a pracovala dlho do noci. Spat' chodievala dávno po mne, alebo možno ani vôbec nie, pretože spat' som ju nikdy nevidel. A potom som ju raz aj počul, ako susedke vykladá, že celú noc ani oka nezažmúrila.

So strýkom to však bolo celkom iné. Väčšinu dňa sedel na lavičke v tieni naproti terase reštaurácie Fajčíl fajku a hľadel do diaľky. Alebo sledoval hostí a usmieval sa pri útržkoch rozhovorov, ktoré k nemu vietor zanesol.

Potom začal rozprávať. Napríklad o tom, ako na svet prichádzajú deti. Tie obyčajné sa aj rodia obyčajne. Muž miluje svoju ženu a ona mu z vďaka porodí dieťa. Tak sa narodil

To mi je bilo prvi put u životu i svidjela mi se. Pitala me je koliko imam godina, a ja sam nju samo tupo gledao. Pripremila mi je deku iz police s loncima. Zamotao sam se u nju i pokušavao zaspati. Do kasno u noć slušao sam zvukove iz kuhinje. Cvilež noža i daleki smijeh pijanih turista moja je nova teta svako malo prekidala psovjkama na tuđem narječju koje nisam razumio ni ja, a ni ribe spremne za pećnicu. Ležale su kao ja, nijemo i nepomično, s očima uperenim prema stropu.

Ujutro sam se probudio s osjećajem da me netko promatra. Vjeđe sam malo otvorio, samo da bih neprimjetno ispital teren. Tetar je stajala poviše mene i odmjeravala me praznim, bezizražajnim pogledom. Htio sam pričekati i ustati tek kad ona ode u dvorište, ali stajala je kao skamenjena. Trajalo je to cijelu vječnost, a mene je već uhvatila sila. Mora biti zbog one vode. Pa sam onda zijevnuo i pospano zatreperio očima.

„Mi ovdje ranije ustajemo, dječače! Idi se operi, a ja ću dotad spraviti nešto fino za doručak.“ Od toga dana svi su me zvali Dječače.

Jutrima bih išao s tetom na tržnicu. Trebalo sam joj pomagati s vrećicama, ali je na kraju skoro sve sama nosila. Možda se samo nadala da će me netko u toj gužvi prepoznati. Netko, tko je došao u grad isto kao i ja. I meni je to jednom palo na pamet: gdje su svi oni koje sam prije poznavao? O čemu se radilo u toj knjizi u kojoj sam imao ulogu? Tko su bili ostali likovi i što se s njima dogodilo? Ili je to knjiga samo o meni?

Imao sam ozbiljne namjere to istražiti, pa nek bude što bude. Pitao sam strica Monga što zna o tome, teta je bila škrta na riječima. Uglavnom je samo naređivala što treba napraviti, a kad bih je nešto upitao, samo je uzdisala. Nije imala vremena za mene. Nakon jutarnjih kupovina cijeli bi dan samo hodala po restoranu i radila dugo u noć. Išla je spavati dugo iza mene ili možda uopće nije spavala jer je ja nikad nisam vidio kako spava. A i čuo sam jednom kako susjedi govori da cijelu noć nije ni oka sklopila.

Što se tiče strica, to je bilo potpuno drugačije. Većinu je dana sjedio u sjeni, na klupi nasuprot terase restorana. Pušio je lulu i bio zagledan u daljinu. Ili je pratilo goste i smjajao se komadićima razgovora koje mu je vjetar donosio.

Zatim je počeo pričati. Naprimjer o tome, kako djeca dolaze na svijet. Obična se i rađaju obično. Muškarac voli svoju ženu i ona mu u znak zahvalnosti rodi dijete. Tako se i on rodio. Živio je s roditeljima cijeli njihov život, odgojili su ga da bude pristojan i naučili ga što treba, pomagao im je te nakon njihove smrti nastavio obiteljski posao.

aj on. žil s rodičmi celý ich život, aby ho slušne vychovali a naučili čo treba, aby im pomáhal a aby po ich smrti pokračoval v ich práci. Iné deti zasa prichádzajú ako dar od bohov a dobrých duchov. Najčastejšie vtedy, ak ženu muž miluje, ale ona je slabá a sama mu nedokáže dieťa na svet priviesť. Kúzelník požiada predkov, aby sa za ženu prihovorili u duchov a pomohli mu namiešať účinný odvar. Keď je všetko pripravené, prídu v noci k budúcej matke ženy z okolia. Tancujú a spievajú, aby dieťa privolali z ríše mŕtvych a nenanodených. Strýko mi potom spieval. Pomaly a smiešne vysokým ženským hlasom:

Vítame tā!

Pod' do nášho sveta!

Si naše dieťa. Prinesieť zeleň do listov.

Celý prales na teba čaká.

Všetci sme tu a vítame tá.

Príď na svet živý.

Budeš kvitnúť a my budeme môcť zomrieť.

Budeme ta počúvať a uložíme sa do zeme.

Nikdy nebudeš nešťastný.

Život je dobrý, uvidíš to.

Čakáme, kedy sa narodíš.

Nemáš sa čoho báť.

Budeme pri tebe.

Príď do nášho sveta!

Nakoniec sa rozkašľal a ja som mu zabehol do podniku po pohár palmového vína.

Nedočkavo som sledoval, ako víno po troške prevaľuje na jazyku. Najviac som predsa túžil vedieť, ako je to s takými deťmi, ako som ja.

„Ty si výnimočný, Chlapče,“ povedal. Ani on v živote nestretol veľa takých. Ľudia, ktorí prišli z kníh, sú silní, pretože dokážu prežiť osamote. Sú omnoho silnejší a múdrejší ako ostatní. Zaobídú sa aj bez matky a otca. Rýchlo nájdú dôvod, prečo sa na svete ocitli. Vedia, čo chcú a nevšímajú si hlupákov naokolo, ktorí sa im posmievajú a ubližujú im.

Pýtal som sa, odkiaľ to vedia, keď ja napríklad neviem o ničom a on mi musí všetko do najmenších podrobností vysvetľovať.

Vtedy sa na mňa strýko dlho zahľadel, akoby hľadal slová. Vyrušil ho až moskyt, čo mu pristál priamo na nose. Strhol sa a pohladkal ma po vlasoch.

„Vedia to z knihy, v ktorej sa narodili. Ak sa ako ty nepamätajú na svoj príbeh, tak ho hľadajú, pokiaľ ho nenájdu. V knihách, v novinách, na uliciach, v korunách stromov a vo vetre.“

V ten večer som si šiel ľahnúť neskoro. V kuchyni sa strýko s tetou tlmene bavili dlho do noci. Nemohol som spať a premýšľal som o svojich vrstovníkoch, ktorých stretávam v našej štvrti. Pred očami sa mi objavovali ich tváre, spotené a veselé. Nikdy neverili

Druga pak djeca dolaze na svijet kao dar bogova i dobrih duhova. Najčešće onda kad muškarac voli ženu, ali ona nema snage sama mu donijeti dijete na svijet. Vrač zamoli pretke da kod duhova zagovaraju za ženu i da mu pomognu prirediti djelotvorni napitak. Kad je sve spremno, žene iz susjedstva noću dolaze u posjet budućoj majci. Plešu i pjevaju da dijete pozovu iz carstva mrtvih i nerođenih. Stric mi je zatim pjevao. Sporo i smiješno visokim ženskim glasom:

Pozivamo te!

U naš svijet dozivamo!

Naše si dijete. Zazelenit ćeš listove.

Cijela prašuma tebe čeka.

Svi smo tu i pozivamo te.

Dodi živ na ovaj svijet.

Cvjetat ćeš i mi ćemo moći mirno umrijeti.

Slušat ćemo te i položiti se u zemlju.

Nikad nesretan biti nećeš.

Život je dobar, vidjet ćeš.

Čekamo da se rodiš.

Ničeg se ne boj.

Mi smo zaklon tvoj.

Dodi u naš svijet!

Na kraju se zakašljao i ja sam otrčao u lokal po čašu palmina vina.

Nestrpljivo sam gledao kako polako mučka vino u ustima. Ja sam ipak najviše htio znati kako na svijet dolaze djeca poput mene.

„Ti si poseban, Dječače“, rekao je. Ni on nije sreo puno takvih u životu. Ljudi, koji su došli iz knjiga snažni su jer mogu preživjeti i u samoći. Puno su jači i mudriji od ostalih. Snađu se i bez majke i oca. Brzo pronađu razlog zašto su na svijetu. Znaju što žele i ne obraćaju pažnju na lude oko njih koji im se rugaju i vrijedaju ih.

Pitao sam ga kako sve to znaju jer ja, naprimjer, ništa o tom ne znam i on mi mora sve u najsitnije detalje objasniti.

Tada se stric zagledao u mene, dugo, kao da traži riječi. U tome ga je prekinuo tek komarac koji mu je sletio točno na nos. Stresao se i pogladio me po kosi.

„Znaju to iz knjige u kojoj su se rodili. Ako se kao i ti ne sjećaju svoje priče, traže je sve dok je ne nađu. U knjigama, u novinama, u ulicama, u krošnjama drveća i u vjetru.“

Te sam večeri išao kasno leći. U kuhinji su stric i teta dokasna tiho razgovarali. Nisam mogao zaspati, razmišljaо sam o svojim vršnjacima koje srećem u četvrti. Pred očima su mi se javljala njihova lica, znojna i vesela. Nikad nisu vjerovali mojim pričama. Ismijavaliby mi, lupkali se prstom po čelu, ili me žalili. Odriješio sam ih njihova neznanja i zaspao sretan.

Nakon nekoliko dana prišao mi je stric sa zagonetnim smiješkom na licu. Donio mi je nabolju vijest koju sam ikada čuo u životu: brzo ću u školu! Dotad uopće nisam ni mislio

mojim rečiam. Vysmievali sa mi, klopkali si prstom na čelo, alebo ma ľutovali. Odpustil som im ich nevedomost'. A zaspával som šťastný.

O niekoľko dní za mnou strýko prišiel so záhadným úsmievom. Priniesol mi najlepšiu správu v mojom živote: onedlho pôjdem do školy! Také niečo mi dovtedy ani nenapadlo. Bol som rád, že som u nich mohol bývať a vedel som, že nemajú peňazí nazvyš. Nemohol som tomu uveriť. Onedlho sa naučím čítať a potom prečítam všetky knihy na svete! Nájdem svoj príbeh!

Moja učiteľka bola prekvapivo veľmi mladá, a keď šla po ulici, všetci muži sa za ňou obzerali. Myslel som si, že učitelia musia byť starší, pretože starí ľudia sú mûdrejší. Ale čo už človek narobí. Ako matku by som si ju však vedel predstaviť. Horšie to bolo so spolužiakmi. Svoju hlúpost' ukazovali už od prvého dňa a vždy som im bol iba na posmech.

V triede sme sa najprv navzájom predstavovali.

„No a ty sa ako voláš, chlapče?“ spýtala sa učiteľka, keď došla až k mojej poslednej lavici.

„Chlapče,“ ozval som sa možno prisilno, pyšný na svoju prvú odpoved'.

Celá trieda sa dala do rehotu. Všetci sa smiali, až sa prehýbali v páse, jačali a trieskali zošitmi o lavice, akoby ich pochytilo tesné šialenstvo.

Po vyučovaní som šiel do kabinetu, aby som sa uistil, že budem môcť chodievať do misijnej knižnice. Učiteľka prikývla a dala mi lízatko.

„A nájdem tam aj knihu o mne?“ spýtal som sa a cítil som, ako mi pritom od napäťia srdce bije v spánkoch.

„Neboj sa, nájdeš tam všetko.“

Cítil som, že mám vyhnané. Ak je tam všetko, nebude problém nájsť tú správnu knihu. Aj keby to bola tá posledná. V starej knižnici pri misii Dona Bosca som potom trávil veľa času. čakali tam na mňa police so starými knihami a zošitmi dovezenými z Francúzska, alebo možno aj zo vzdialenejších krajín. Bolo ich tam hádam aj sto. Stránky boli vlhké, plesnivé a často zlepené. Spočiatku mi to trvalo dlho, kým som sa prehrýzol cez prvé časti zošitových románov. Opatrne som v nich listoval a hľadal známe slová. Hľadal som seba. Príbeh, ktorý by mi pomohol rozpamätať sa a povedal mi pravdu o mojej minulosti.

Po škole som sa zavrel do knižnice a listoval. Postupne som prečítał takmer celú policu. A v jednej tenkej knihe som raz našiel chlapca, ktorý akoby mi z oka vypadol. Rozmýšľal presne ako ja. Šiel sám pustou krajinou a hľadal svojich rodičov. Hľadal som tie stránky. Nadšene a bez dychu. Tá kniha je o mne!

o tome. Bio sam sretan jer sam mogao živjeti s njima, znao sam da nemaju baš novaca. Nisam mogao u to povjerovati. Još malo pa ču naučiti čitati, a onda ču pročitatati sve knjige svijeta! Pronaći ču svoju priču! Moja je učiteljica bila iznenađujuće mlada i kad bi koračala ulicom, svi bi se muškarci okretali za njom. Mislio sam da učitelji moraju biti stariji jer su stariji ljudi mudriji. Što se može. Ipak sam je mogao zamisliti kao majku. Gore je bilo s prijateljima iz razreda. Svoju glupost pokazivali su od prvog dana i cijelo vrijeme su mi se samo rugali.

U razredu smo se prvo po redu predstavljali. „I, kako se ti zoveš, dječače?“ pitala me je učiteljica kad je došla do zadnje klupe gdje sam sjedio.

„Dječače“, rekao sam možda preglasno, ponosan na svoj prvi odgovor.

Cijeli je razred pukao od smijeha. Svi su vrištali i padali od smijeha, bilježnicama lupali po klupama kao da ih je obuzelo nekakvo čarobno ludilo.

Nakon nastave sam otišao u kabinet provjeriti je li istina da mogu slobodno odlaziti u misionarsku knjižnicu. Učiteljica mi je kimnula glavom i dala mi lizalicu.

„Tamo ču pronaći i knjigu o meni?“ pitao sam i u tom trenutku jedva zaustavio srce da ne iskoči iz grudi.

„Ne boj se, sve ćeš tamo pronaći.“

Osjećao sam da to mora biti to. Ako je sve tamo, neće biti teško pronaći pravu knjigu. Pa i da je posljednja. U staroj knjižnici, izgrađenoj u misiji don Bosca, provodio sam puno vremena. Tamo su me čekale police starih knjiga i romana dopremljenih iz Francuske, ili možda i iz udaljenijih zemalja. Mislim da ih je bilo čak i sto. Stranice knjiga bile su vlažne, pljesnive, a katkad i zalijepljene. Na početku mi je trebalo puno vremena, dok nisam prešao prva poglavљa džepnih romana. Pažljivo sam ih listao i tražio poznate riječi. Tražio sam sebe. Priču, koja bi me podsjetila i ispričala mi istinu o mojoj prošlosti.

Nakon nastave bih se zatvarao u knjižnicu i listao. S vremenom sam pročitao skoro cijelu policu. I, u jednoj tankoj knjizi jednom sam pronašao dječaka koji mi je sličio kao jaje jajetu. Isto je razmisljao. Lutao je sam pustom zemljom i tražio svoje roditelje. Gutao sam te stranice. Oduševljeno i bez daha. Ta knjiga je o meni! Našao sam boga koji me je stvorio! Našao sam svoju priču!

Jedva sam čekao odlomak o mojem dolasku u Doualu. Što me još sve na svijetu čeka! Preskakao sam cijele odlomke. Čitao i u mraku, samo uz svjetlosť neonke koja je dopirala iz trgovine preko puta. Na kraju sam došao do stranice koja završava u pola rečenice. Iza nje je još samo ostala reklama

Našiel som boha, ktorý ma stvoril! Našiel som svoj príbeh!

Nevedel som sa dočkať chvíle, ked' sa dostanem k pasáži o mojom príchode do Doualy. Čo ma tak ešte na svete čaká! Preskakoval som celé odseky. čítal som aj potme len pri svetle neónky z obchodu odnaproti. Nakoniec som došiel na stránku, ktorá sa končila v polovici vety. Za ňou už nasledovala len reklama na obálke. Poprehadzoval som všetky zväzky, ale ďalší zošít s pokračovaním svojho príbehu som nenašiel.

Bol som z toho taký zničený, že som doma strýkovi ani neodzdravil a nešiel sa navečerat'. Ale potom prišlo ráno a mne bolo zrazu lepšie. Vzal som si zo stola šíšku a vybehol medzi ľudí. Hľadať svoj príbeh. Zistit', kto som.

na omotu. Pretražio sam cijelu knjižnicu, ali nastavak svoje priče nisam pronašao. Bio sam takmer slomljen da nisam ni pozdravio strica kad sam došao doma, niti večerao. Ali nakon toga je svanulo i odjednom mi je bilo bolje. Uzeo sam krafnu sa stola i nestao u mnoštvo ľjudi. Tražiti svoju priču. Doznať, kto som ja.

Marek Vadas – Výnimočný deň

Každú cibuľu vyutiera v dlaniach, aby sa leskla. Musí byť bez jedinej chybičky. Náznaky oschnutej vrstvy ošúpe. Po jednej ich zovrie v dlani a palcom skontroluje, či sú zdravé a správne tvrdé. Pripraví si plné vrece, prehodí si ho na chrbát, vezme hrniec a vyberie sa lesným chodníkom hlavnej ceste.

Je pondelok ráno, o chvíľu začnú autá prúdiť smerom do mesta. Zastavia, nakúpia po hrnci, dvoch, zaplatia. Silvester má najlepšiu cibuľu, aká môže vyrásť široko-daleko. Červená, štavnatá, ostrá a pritom medovo sladká. S nahňitými nepodarkami, čo predávajú ženy na tržnici, sa nedá porovnať. Bude si pýtať aspoň päťsto frankov za hrniec.

Posadí sa na skalu a pozoruje kľukatú asfaltovú čiaru tiahnuču sa zo skalistých hôr na západe. Mäkké lúče slnka farbia krajinu do purpurova. Laterit žiari červeňou, chlad mizne z kostí.

Na obzore sa objavujú dve dodávky vezúce prvých cestujúcich do dvadsať kilometrov vzdialeného mesta. Prvých Silvestrových klientov. Upraví kôpku cibile do úhladného ihlanu a hrniec posunie kúsok do cesty. Vo vrecku si skontroluje drobné, aby sa presvedčil, že bude mať čo vydávať. Nech sa ľudia zbytočne nezdržujú.

Prvá dodávka prefíri plnou rýchlosťou. Druhá mierne spomalí, šofér však vzápäť preradí a pridá plyn. Zvírený prach z krajnice sa pomaly usádza na cibuliach. Silvester ich utrie do trička, vyleští a opäť starostlivo narovná do ihlanu.

Ani si nevšimne, kedy sa pred ním zjaví stará Toyota. Šofér nevypne motor, ale vystúpia štyri ženy s veľkými prázdnymi taškami. Konečne poriadny obchod. Jeho dedo neklamal, keď sa mu v spánku zjavil a povedal, že dnes ho čaká výnimočný deň. Mal sa naň pripraviť, preto sa prebudil už okolo tretej a všetko nachystal, ako najlepšie vedel. Bolo mu jasné, že na svete neexistuje krajšia cibuľa ako tá, čo rastie v jeho záhrade. Čo mu už bolo jasné menej, je odpoveď na otázku, prečo je napriek tomu najchudobnejším chlapom v celom Batibe a prečo nedokáže zaplatiť svojim trom synom školu, prečo pijú len vodu z potoka a neochutnajú mäso, ako je rok dlhý.

„Koľko?“ opýta sa tučná žena a zaštrngá náramkami obopínajúcimi jej celé predlaktia.

„Päťsto za hrniec.“

„Päťsto!“ vykríkne a tvári sa, že lapá po dychu.

Svaku glavicu luka utrlja u dlan, da bi se sjajila. Mora biti bez mane. Svaku naznaku osušenog sloja oguli. Jednu po jednu stisne dlanom, a palcem pregledava, jesu li zdrave i dovoljno tvrde. Pripremi punu vreću, prebacju na leđa, uzme lonac i krene šumskom stazom ka glavnoj cesti.

Ponedjeljak ujutro je, uskoro če se pojavit automobile u smjeru grada. Zaustaviti će se, kupiti lonac, dva, platiti će. Silvestrov luk je nadaleko najbolji. Crveni, sočan, ljut, a pritom sladak kao med. S trulim nekvalitetnim lukom, kakav prodaju žene na tržnici, ne može se mjeriti. Tražiti će barem petsto franaka po loncu.

Sjedne na stijenu i promatra vijugavu asfaltну liniju koja se proteže od planina na zapadu. Meke zrake sunca zemlju purpurno obasjaše. Laterit zrači crvenilom, tako da i hladnoća napušta kosti.

Na vidiku se pojavljuju dva vozila s prvim putnicima prema gradu, koji je udaljen dvadesetak kilometara. Prve Silvestrove mušterije. Od hrpice luka posloži zgodnu piramidu i pogurne lonac tik do ceste. U džepu provjerava sitno, kako bi se uvjerio, da će imati što vraćati. Neka se ljudi ne zadržavaju bespotrebno.

Prvi auto projuri punom brzinom. Drugi malo uspori, međutim vozač odmah promijeni brzinu i doda gas. Uzdignuta prašina s ruba ceste polako sjeda na luk. Silvester ih obriše majicom, uglanca i ponovo brižno posloži u piramidu.

Nije ni primjetio, kad se odjednom pred njim pojavila stara Toyota. Vozač nije ugasio motor, ali izašle su četiri žene s velikim praznim torbama. Konačno prava prodaja. Njegov djed nije lagao, kada mu se pojavio u snu i rekao, da ga danas čeka poseban dan. Zato se probudio već u tri sata i sve je pripremio, kako je najbolje znao. Bilo mu je jasno, da na svijetu ne postoji ljepši luk od onog iz njegova vrta. Ono što mu je bilo manje jasno, je odgovor na pitanje, zašto je unatoč tomu najsironašniji u cijelom Batibu, zašto ne može platiti školu svojim trima sinovima, te zašto piju samo vodu iz potoka i više ni ne poznaju okus mesa.

„Koliko?“ upita debela žena i zazvecka mnogobrojnim narukvicama, koje su krasile njezinu ruku sve do podlaktice.

„Petsto za lonac.“

„Petsto!“ vikne i pravi se, kao da će ostati bez zraka.

„To je najbolji luk. Izdržat će vam do kiše, kunem vam se.“

Denis Kovačević

dkovacev2@hotmail.com

„Je to najlepšia cibuľa. Vydrží vám až do dažďov, to vám prisahám.“

„Dáme dvesto a každá si vezmeme po hrnci,“ odpovie, akoby ho nepočula. Ostatné ženy už nastavujú tašky.

„Päťsto. Môžem zlaviť maximálne na štyristopäťdesiat.“

„Dvesto,“ povie žena rozhodne a keď vidí Silvestrov bezradný výraz, kývne rukou, ženy nasadajú a Toyota mizne.

Silvester zvesí plecia. Ani nevzali cibuľu do rúk. Ani ju neovoňali, ani neochutnali, aká je skvelá. Nie. Pod cenu nemôže ísť. Toliko roboty a potom prídu panický s vymaľovanými nechtami a že vraj dvesto! Sedí na skale celé dopoludnie, autá sa okolo neho mihajú v oboch smeroch. Raz sa pristaví obrovský autobus. Dvere sa neotvárajú, ľudia si len mlčky prezerajú kôpkы cibile spoza okien.

„Prvotriedna cibuľa! Len štyristopäťdesiat za hrniec!“ vykrikuje.

Motor zaburáca, autobus dvakrát poskočí a pohne sa, nik z cestujúcich nenatiahne ruku s peniazmi. Silvester zostane stáť v oblaku spálenej nafty. Napchá si fajku zapáli a čaká. Okolo piatej, keď sa už slnko pomaly schýluje k obzoru, pri ňom zabrzdí taxi. Vystúpi z neho muž, podľa oblečenia poradca z paláca.

„Po čom dávaš cibuľu?“

„Hrniec za tristo,“ odpovie Silvester. Vie, že si bude pred spaním nadávať, pretože taká zľava nemá s obchodným duchom nič spoločné.

„Ha! To je cena spred mesiaca. Cibuľa už ide v meste po stopäťdesiat. Daj mi hrniec po stovke a kúpim všetko, čo máš,“ navrhne muž a vytahuje peňaženku.

„Prepáčte, ale nemôžem,“ hlesne Silvester. Hľadí, ako muž mykne plecami a nasadá do auta.

„Tak to bol ten výnimočný deň, čo mi sluboval dedo!“ pomyslí si. Prehodí vrece s cibuľou cez plece a vyberie sa domov.

Chlapci už pripravili oheň a čakajú ho pred chalupou. Už z diaľky na jeho tvári vidia, že pochodi rovnako ako v predošlé dni.

Zhadí vrece na zem a dlho si ich bez slova premeriava. „Opäť nič. Ani frank,“ povie.

„Budem vás musieť predať do mesta. Potom sa opijem a skočím pod autobus.“

Dvaja starší vylepšia oči a výrazy im stuhnú do zúfalej grimasy.

Silvester im postrapatí vlasy a väžnym tónom pokračuje: „Iba vtipkujem. Teraz si dámie niečo poriadne pod Zub.“

Vytiahne štyri najkrajšie cibule, napichne ich na ražeň a začne opekať. Šťava škvŕčí a pomaly kvapká do belasých plamienkov. Zbiehajú sa mu sliny.

„Dajemo dvjesto i svaka če uzeti po lonac“, odgovori kao da ga nije čula. Ostale žene več otvaraju torbe.

„Petsto. Mogu spustiti najviše na četiristopadeset.“

„Dvjesto“, odgovori žena odlučno i kada je vidjela Silvestrov neodlučan izraz lica, odmahne rukom, žene posjedaše u auto te Toyota odjuri.

Silvester slegne ramenima. Luk nisu ni uzele u ruke. Nisu ga ni pomirisale, niti kušale kako je izvrstan. Ne. Ispod cijene ne može ići. Toliko posla, a onda se pojave neke dame s lakiranim noktima i odmah bi za dvjesto! Sjedi na stijeni cijelo dopodne, automobili prolaze pokraj njega u oba smjera. U jednom trenutku se zaustavi golemi autobus. Vrata se ne otvaraju, a ljudi samo šutke gledaju hrpice luka kroz prozore.

„Prvoklasni luk! Samo četiristopadeset za lonac!“ viče.

Motor zatutnji, autobus dva puta poskoči i pokrene se, ali nitko od putnika ne pruži ruku s novcima. Silvester ostane stajati u oblaku spaljene nafte. Napuni si lulu, zapali i čeka.

Oko pet, kada se sunce več polako spaja s horizontom, pokraj njega zakoči taksi. Iz njega izađe muškarac, prema odjeći neki savjetnik iz palače.

„Za koliko daješ luk?“

„Lonac za tristo“, odgovori Silvester. Zna da će prije spavanja biti na sebe ljut, jer toliki popust nema ništa zajedničko s trgovackim duhom.

„Ha! To je prastara cijena. Luk se u gradu prodaje več po stopedeset. Daj mi lonac za sto i kupiti ču sve što imaš,“ predloži muškarac i vadi novčanik.

„Oprostite, ali ne mogu,“ tiho progovori Silvester. Gleda kako čovjek slegne ramenima i sjeda u auto.

„I to je bio poseban dan, kojeg mi je djed obećao!“ pomisli. Prebací vreću s lukom preko leđa i otiđe kući.

Dječaci su več zapalili vatru i čekaju ga pred kolibom. Još iz daljine na licu mu vide, da je prošao jednako kao i prijašnjih dana.

Spusti vreću na pod i dugo ih promatra bez riječi.

„Opet ništa. Ni jedan jedini franak“, kaže.

„Morat ču vas prodati u gradu. Zatim ču se napiti i baciti pred autobus.“

Dvojica starijih ga u čudu pogledaše, a izraz lica im poprimi očajnu grimasu.

Silvester ih pogladi po kosi i ozbiljnim tonom nastavi: „Samo se šalim. Sad čemo nešto pošteno pojesti.“

Izvadi četiri najljepše glavice luka, nabode ih na ražanj i počne peći. Sok cvrčí i sporu kapa po modrom plamenu. Cure mu sline.

Je už tma, ale Silvester je presvedčený, že synovia sa usmievajú. Len s dedom si nabudúce tie hlúposti a klamstvá vyjasní.

Već je mrak, ali Silvester je uvjeren, da se sinovi smješkaju. Samo će s djedom ubuduće razjasniti te gluposti i laži.

Dariusz Żukowski – Gasnąć

"Literatura powinna raczej stawiać pytania niż dawać odpowiedzi..."
("Zadaća je književnosti prije postavljati pitanja nego davati odgovore")
Dariusz Żukowski

W nocy znów śnił, że jest dzieckiem.

Przemierzał tonące w pastelowych półmrokach schody i korytarze domu, chował się w pachnących drewnem i ubraniami wielkich szafach, wdychał matowy aromat kurzu na poddaszu, gdzie światło kładło się spokojnie, ciężko, unieruchamiając kufry, zardzewiałe gwoździe, przestrzenie dywanów, żyły białego kabla i lepkie od brudu wsporniki w płonącej pomarańczem scenie. Od stopienia się z tym wyśnionym złotym popołudniem, z cieniami meblowymi załomów, w zapachem wilgotnej psiej sierści oddzielała go niewyraźna, pełgająca bariera niespokojnego drżenia, jakby poszukiwał czegoś i sam nie wiedział czego lub jakby to jego poszukiwano. Ale kto, po co... Dryfował między pokojami i pomieszczeniami swojego domu z dziecięcej pamięci w długich leniwych odsłonach. Siedział wśród zabawek na brązowej narzucie. Pod drzwiami łazienki nasłuchiwał szumu wody. Niepewnie dreptał w cieniu werandy owiewany ciepłym, wilgotnym od rosiny powietrzem, stał na progu kuchni w jej słodkich zapachach. Wszystko dobrze, dobiegł go z bliska głos matki. Wszystko dobrze.

Wysuwał się powoli z gęstego materiału snu. Barwy stawały się chłodne, światło gasło, atmosfera rzedła. Leżał z otwartymi oczami i zastanawiał się, dokąd tym razem uniósł go sen. Obserwował ukośnie rozmyte pregi blasku na suficie. Przez uchylone okno wpadała delikatna woń świeżej trawy i oddającego ciepło betonu, a wraz z nią wlewało się dźwiękowe tło niedalekiego miasta.

Miał otwarte oczy, lecz się nie obudził. Poczuł się tak, jakby narzucono mu na twarz lepką gazę. Jego mózg fragment po fragmencie opuszczał sferę snu. Ruch następował też w drugą stronę: proste drewniane meble, fałdy pościeli, aluminiowa framuga okna, białe lśnienie rolety, buteleczki i pudełka z lekami, cały las buteleczek, handlowe centra z pudełek, miasto leków, to wszystko zsuwało się w głąb, do tamtego świata. W panice pomacał dlonią, zacisnął ją na twardej chłodnej ramie łóżka i zdał sobie sprawę, jak słaby to uścisk. Dopiero wtedy strach zelżał, Benjamin skupił się na pracy dloni i mięśni przedramienia i ze starczym jęknięciem,

U nocí je opet sanjao da je dijete.

Prolazio je stepenicama i hodnicima kuće koji tonu u pastelnom polumraku, skrivao se u velikim ormarima koji odišu mirisom drva i odjeće, udioao je matirajuću aromu prašine na potkovlju, gdje je svjetlo padalo polako, teško, ne pomicući kofere, zahrdale čavle, tapisone, žice bijelog kabla i od prljavštine ljepljive stupove u plamećem prizoru boje naranče. Od rastapanja s tim usnulim zlatnim popodnevom, sa sjenama pukotina namještaja, s mirisom pseće dlake, dijelila ga je bezizražajna, titrajuća barijera nemirnog tremora, kao da je u potrazi za nečim, a da ni sam ne zna čim ili kako to tražiti. Ali tko, zašto... Tumarao je među sobama i prostorijama svoje kuće z djećim sjećanjem u dugim, lijenim prizorima. Sjedio je među igračkama na smedem pokrivaču. Pred vratima kupaonice osluškivao je šum vode. Nesigurno je tapkao u sjeni verande zapuhnut toplim zrakom, vlažnim od rose, stajao je na pragu kuhinje u njezinim slatkim mirisima. Sve je u redu, sustigao ga je iz blizine majčin glas. Sve je dobro.

Polako se izvlačio iz gustog materijala sna. Boje su postajale hladne, svjetlo se gasilo, atmosfera razrjeđivala. Ležao je s otvorenim očima i pitao se, dokud ga je ovaj put odnio san. Promatrao je kose nejasne mrlje sjaja na stropu. Kroz otvoren prozor dopirao je nježan miris sveže trave i betona koji je isijavao toplinu, a zajedno s njim ulijevalo se bučno tlo nedalekog grada.

Imao je otvorene oči, ali nije se probudio. Osjećao je kao da mu je na lice bačena ljepljiva gaza. Njegov je mozak dio po dio napuštao sferu sna. Kretnja je uslijedila i u drugu stranu: jednostavan drveni namještaj, nabori posteljine, aluminijski prozorski okvir, bijele bliješće rolete, bočice i kutijice s lijekovima, čitava šuma bočica, trgovački centri od kutijica, grad lijekova, sve je to klizilo u dubinu, u onaj svijet. U panici je isipipavao dlanom, stisnuo ga na tvrdom hladnom okviru kreveta i postao svjestan kakav je to slab stisak. Upravo se tada strah smanjio, Benjamin se usredotočio na rad dlanova i mišića podlaktice i sa staračkim stenjanjem podižući nespretno głavu, zapravo se probudio.

Nakon dugog trenutka, kad je teško disanje prešlo u kratak, plitki udioaj, bacio je pogled uokolo tražeći sat. Nije ga nigdje vidio, iako je odnekud dopiralo brzo tiho otkucavanje mehanizma.

Dina Eminović

deminovi@ffzg.hr

Dariusz Żukowski, filolog, antropolog, prevoditelj i književnik, rođen je 1978. godine u Poljskoj.

Żukowski je pokretač bloga najpieknieszyreaktor.blogspot.com na kojem objavljuje pripovijetke, feljtone i fotografije. U ovom su broju prevedeni dijelovi jedne od pripovijedaka iz njegove zbirke "Miłość morderców" (Ljubav ubojica). Odabrana se pripovijetka ističe nekim od obilježja koja je krase, iako je slična tematika temelj na kojem se bazira radnja pripovijetki u djelu. Tako Żukowski u središtu opet, kao i mnogi drugi prije njega (a vjerujem i poslije) stavlja pojedinca, egzistencijalna pitanja, razmatranja i promišljanja o životu, ljudske vrijednosti i težnje, ali na neki posve nov način, koji čitatelja ne umara suhoparnim životnim analizama već ga uspijeva izjednačiti s protagonistom i barem na tren zaokupirati traženjem odgovora na pitanja koja i sami ponekad postavljamo...

podrzuając niezdarnie głową, faktycznie się przebudził.

Po długiej chwili gdy sapanie przeszło w krótki, płytki oddech, potoczył wzrokiem wokół, szukając zegarka. Nie widział go nigdzie, choć skądś dobiegały szybkie ciche tykanie mechanizmu. W tych dniach miał słuch coraz lepszy, a przynajmniej tak mu się zdawało. (Wyobrażał sobie nawet czasem, że pod sam koniec zacznie słyszeć coraz więcej i więcej, że będzie słuchem zatacać kręgi rozszerzające się jak fala uderzeniowa, aż pochwycone tym nowym zmysłem wrażenia utworzą w głowie detaliczną mapę ulic, budynków, miast, ludzi i ptaków, spłyną na niego ze stratosfery i wyżej, aż dotknie go kosmiczna pustka, a w ostatnim momencie, gdy nie będzie już zdolny wypowiedzieć ani słowa, a krew przestanie dopływać do mózgu, kiedy nie zostanie już nic, co mógłby pochwycić tym swoim słuchem, wtedy materia rozstąpi się przed nim i usłyszy absolut).

Zegarka nigdzie nie było. Benjamin poczuł irytację na myśl, że może on leżeć gdzieś tuż obok niego zagrzebany w pościeli albo między ramą łóżka a materacem, a może wśród buteleczek i pudełek na stojącym w zasięgu ręki stoliku, gdzie czasem machinalnie odkładała go Barbara, jego córka, a dokąd nie chciał sięgać w odrazie do lekarskiej menażerii. Przechylił głowę, wyciągnął szyję jak żółw i popatrzył w okno, w szparę między krawędzią rolety a ścianą. Złoty blask mógł być również dobrze światłem świtu i zmierzchu. Nie widział zbyt wyraźnie, szybko się zmęczył w nienaturalnej pozycji, więc opadł z powrotem na poduszkę i jeszcze przez jakiś czas wsłuchiwał się w sekundnik. Wyobraził sobie, że to chrobotanie owadów biegających po lakierowanej podłodze, lecz dźwięk był zbyt regularny i iluzja nie chciała się utrzymać, odpłyneła. Benjamin już kilka tygodni temu odmówił czytania książek, mimo że wtedy był jeszcze dość silnym by utrzymać tom w rękach. Nie chciał też słuchać ich na płytach. Odtwarzacz w płataniinie białych kabelków leżał na półce w zasięgu wzroku – zabronił go przekładać, a nawet odkurzać. Karmił się nim jednak: sfałdowane kształty kabli wypełniały jego wyobraźnię pętlącymi się autostradami, śnieżnymi obrysami Andów albo wężami, których suche, ciepłe ciała powoli ocierają się o siebie. Za tymi obrazami przychodzily kolejne, pojawiały się postacie, dźwięki i zapachy, wypływały z przeszłości, nierzadko w zestawieniach, które sam wymyślał. Na werandzie z dzieciństwa umieszczał kolegę z wojska w ubłoconym mundurze. Stykał go z uśmiechniętym tłustym producentem filmowym, a na

U tim je danima imao nešto bolji sluh, ili mu se barem tako činilo. (Čak bi si ponekad zamišljaо, da će pred sam kraj početi čuti sve više i više, da će sluhom opisivati krugove koji se šire poput udarnog vala, sve dok ulovljeni tim novim smislom doživljaja ne stvore u glavi detaljnu kartu ulica, zgrada, gradova, ljudi i ptica, sliju se na njega iz stratosfere i više, dok ga ne dotakne svemirska praznina, a u posljednjem trenutku, kada više neće biti sposoban izgovoriti niti riječ, a krv prestane dotjecati do mozga, kada više ne ostane ništa što bi mogao uhvatiti tim svojim sluhom, tada će se materija rastvoriti pred njim i začuti će apsolut).

Sata nije bilo nigdje. Benjamina je iritirala pomisao da bi on mogao ležati tu negdje pored njega, zagubljen u posteljini ili između okvira kreveta i madraca, a možda među bočicama i kutijicama na stoliću postavljenom nadohvat ruke, gdje ga je ponekad automatski ostavljala Barbara, njegova kćer, a dokuda nije htio posezati zbog odbojnosti prema lijećnicima. Nagnuo je glavu, izvukao vrat poput kornjače i pogledao u prozor, u otvor između ruba rolete i zida. Zlatni odbljesak mogao je označavati svitanje jednako kao i sumrak. Nije video dovoljno jasno, brzo se umorio u neprirodnom položaju, ponovno je dakle pao natrag na jastuk i još je kroz neko vrijeme napregnuo sluh na sekundnu kazaljku. Zamislio je da je to rondanje kukaca koji se kreću po lakiranom podu, ali je zvuk bio dosta pravilan i iluzija se nije održala, nestala je. Benjamin se još prije nekoliko tjedana odrekao čitanja knjiga, iako je još uvijek bio dovoljno snažan da može držati svezak u rukama. Također ih nije htio slušati na cd-ima. CD player, zaplenet u bijele žice ležao je na polici u vidokrugu – zabranio ga je premještati, čak i čistiti. Pa ipak hranio se njim: valoviti oblici žica ispunjavali su njegovo zamišljanje zavojitih autocesta, snježnih obrisa Anda ili zmija, čija se suha, topla tijela polako trljaju jedna uz drugo. Za tim slikama nastupale su sljedeće, pojavljivali su se likovi, zvukovi i mirisi, isplavljavali su iz prošlosti, često u kombinacijama, koje je sam smišljaо. Na verandi iz djetinjstva smjestio je kolegu iz vojske u blatnoj uniformi. Spajao ga je s nasmijanim, debelim filmskim producentom, a na sve je bacao hladan sjaj filmskih reflektora, omekšan ukrasnim arkadama i klepetanje antiknih kamera, za kojima su se pomicali redovi ljudi-sjena užurbano se vrzmajući oko scene. Ležeći tako u tami, vođen prozirnim staračkim dlanom u zraku, bio je arhitekt razgovora i sudbina.

wszystko rzucał chłodny, zmiękczyły blendami blask filmowych reflektorów i terkot starodawnych kamer, za którymi poruszały się rzędy ludzi-cieni krzątających się wokół sceny. Leżąc tak w ciemności, wodząc przezroczystą starczą dlonią w powietrzu, był architektem rozmów i losów. Przeważnie trwały w ciszy i półmroku. Benjamin nie umiał już patrzeć w światło dnia, a blask przepuszczony przez roletę raził go i irytował. Wraz ze światłem musiał porzucić terytoria przechodzących w dole za oknem ludzi, unieść się ponad nie w krainę półcieni, którą samotnie teraz zamieszkiwał tyleż z konieczności, co zgorzkniałego, dumnego wyboru. Ostatecznie mógł wymyć na Barbarze grube kotary, które odcięłyby go zupełnie od światła (wyobrażał sobie nieraz na różne sposoby, jak jeden z ekipy jej niezliczonych służących i pomagierów, mówiący obcym językiem człowiek, który nie chce tu przebywać równie mocno, jak Benjamin nie życzy sobie jego obecności, chwiejąc się na składanej drabince z ramionami wyciągniętymi ku zaczepom kotary, dopina ostatnie mocowania, a czyste rażące światło zamienia się najpierw w trójkąt, potem kreskę, aż nagle gaśnie). Mógł takie kotary wymyć, a jednak w przypływie uczuć, których sam nie potrafił w tej chwili odtworzyć, postanowił nie nalegać i postanowienie to utrwało się w nim, zmieniając się w rodzaj ascezy lub postu. Wypełnionego dźwiękami postu od ciemności, paradoksalnego czuwania wśród snów wypełnianego na białej, wyniesionej wysoko platformie łóżka.

Benjamin pomyślał o jedzeniu. Jeśli jest zmierzch, niebawem pojawi się Barbara albo któryś z jej pomagierów z letnim, rzadkim posiłkiem nieprzypominającym pożywienia, aby nasycić jego nieprzypominający głodu, chemicznie wywoływanego zew pokarmu. Czuł, że zanim to nastąpi, ma mnóstwo czasu, jakby nagle świat się rozszerzył, zwiększył swoje interwały. Wyobraził sobie, jak samochody przemierzają pusty przetwór uliczki osiedlowej, ich kształty menstrualne niczym pancerniki wiszą w niezmierzonych białych przestrzeniach, a tłoki w rozpuchniętych, wypełnionych pustką silnikach wędrują w górę i w dół jak windy w drapaczach chmur. W takich warunkach przejazd Barbary zajmie godzinę, jeśli nie dni. Sam również poczuł się olbrzymi, o nerwach i żyłach ciągnących się kilometrami, a komórkach rozrzuconych w przestrzeni pod luźnym wzorem skóry tak rzadko, że rozbielająca wszystko

Najčešće je ostajao u tišini i polumraku. Benjamin više nije znao gledati u danje svjetlo, a bljesak pušten kroz rolete smetao ga je i iritirao. Zajedno sa svjetlom morao je dolje, ispod prozora, odbaciti teritorij prolazećih ljudi, uzdignuti se iznad njega u područje polusjene, koju je sada usamljeno nastanjivao koliko iz nužnosti, toliko iz ogorčenog, ponosnog izbora. Naposljetku mogao je iznudit od Barbare teške zavjese, koje bi ga u potpunosti oddijelile od svjetla (nejednom je zamišljao na različite načine, kako jedan iz ekipe njezinih bezbrojnih sluga i pomagača, čovjek koji govori stranim jezikom, koji ne želi biti tu isto onoliko koliko Benjamin ne želi njegovu prisutnost, trepereći na sklopivim ljestvama s ramenima izvučenima prema držaćima zavjesa, zakopčava posljednje montiranje, a čisto blještavo svjetlo najprije se mijenja u trokut, zatim u liniju, dok odjednom ne nestane). Mogao je iznudit takve zavjese, pa opet u naletu osjećaja, koje sam nije uspio u tom trenutku otvoriti, odlučio je ne vršiti pritisak i ta se odluka ustalila u njemu, mijenjajući se u oblik askeze ili posta. Posta ispunjenog zvukovima tame, paradoksalnog čuvanja usred snova ispunjenog na bijeloj, visoko uzdignutoj platformi kreveta.

.....

Benjamin je razmišljao o hrani. Ukoliko je sumrak uskoro će doći Barbara ili netko od njezinih pomoćnika s ljetnim, rijetkim obrokom koji uopće ne podsjeća na hranu kako bi nahranio njegov kemijski izazvan instinkt za hranom, koji ne liči na glad. Osjećao je, da prije nego se to dogodi ima mnogo vremena, kao da bi se odjednom svijet raširio, povećao svoje intervale. Zamislio je kako automobili prelaze preko pustog prostranstva nastanjene uličice, njihovi oblici stravično poput oklopnača više u beskonačnim bijelim prostorima, a klipovi u nabreklim motorima, ispunjenim prazninom pomiču se gore dolje poput liftova u neboderima. U takvim će uvjetima Barbarin dolazak uzeti sate, ako ne i dane. Sam se također osjetio golem, s živcima i žilama koji se vuku kilometrami, sa stanicama tako rijetko razbacanim u prostoru ispod labavog kožnog uzorka, da zračna perspektiva koja sve zabjeljuje prikriva njihove detalje. Kako bi ga nahranio, hranu bi trebalo dovoziti kamionima i uguravati pod pritiskom pumpi velikih poput silosa. Ako se čovjek poveća do dimenzije grada, u njemu će započeti samostalno postojanje: ulicama će krenuti automobili, ljudi će žuriti u urede i trgovine, živčanim putovima putovat će pošta, žilama dostava robe. Takvo biće je neuništivo, a kad bi čak došlo do kraja, do nekakve

perspektywa powietrzna zamazuje ich detale. Žeby go nakarmić, trzeba by pokarm zwozić ciężarówkami i wtłaczać pod ciśnieniem pomp wielkich jak silosy. Jeśli człowiek powiększy się do rozmiarów miasta, zacznie się w nim niezależne istnienie: ulicami ruszą samochody, ludzie pośpieszą do biur i sklepów, szlakami nerwów popłynie poczta, żyłami dostawy towarów. Taka istota jest niezniszczalna, a choćby nawet przyszedł kres, jakiś kosmiczny kataklizm, będzie to kres milionów, w których każdy z osobna pokrzesi się faktem, że jego los dzieli inni i że katastrofa tak rozległa na pewno ma własne uzasadnienie, nadaje sens sama sobie. Benjamin mościł się teraz w kolebce tej katastrofy i mamrotał cicho, wodząc dłońmi w powietrzu. Jego usta rozciągnęły uśmiech. Przed jego oczami ludzie kroczyli szybko jasnymi ulicami i kiwali do siebie ostrzegawczo. Jednak za jakiś czas kawałki obrazu zaczęły się zacierać i łamać, ludzkie pochody zmieniły się w wirowanie kropek i błysków, aż przed oczami Benjamina stanął zasnyty cieniami, realny sufit.

Starzec dyszał przez chwilę. Atonalne rwane łkanie wypełniło wyschniętą krtań. Bezsilnie kręcił głową i bił rękami o pościel. Po dłuższej chwili jego oddech uspokoił się, a spazmatyczny szloch zamienił w miarowe cichnące pojękiwanie.

Benjamin leżał teraz spokojnie w stanie nieważkości, gdy jeden obraz odszedł, stracił moc i zapadł pod suchą glebę pamięci, a następny rodził się dopiero, rozrastał w głowie, lecz był jeszcze daleko, jeszcze nie było widać jego kształtów, węzłów, postaci. W takich chwilach zawieszenia zdawało mu się, że wyczuwa atomy na koniuszkach palców, jakby muskał rzeczywistość bez pośrednictwa zmysłów. W tych sekundach nawet ukryte w półciemniach światło wibrowało intensywnie, a gdzieś pod mostkiem zaczynało się drżenie strachu wobec gleby, która się przed nim otwierała. Mogłby zgasnąć właśnie w takiej chwili otoczony ciszą i majestatem. Zawsze jednak ześlizgiwał się z powrotem w śmieszność oczu, uszu, nosa, skóry, słysząc, jak przelewające się ciężkimi szmerami serce zwalnia swój zdeformowany rytm, a nadciągające zewsząd pierwiastki obrazów i myśli zasuwają się w nowe nici, za które będzie ciągnięty jak napompowana lekami kukła przez nadchodzące godziny.

Siedząc na łóżku, siegnął do sznurka rolety. Kremowa płachta zwinęła się z trzaskiem. Zapatrzył się w świat na zewnątrz. Dla przechodniów musiał wyglądać jak szybki szkic kredką wystawiony w oknie, ze swoją pergaminową plamiastą skórą, wodnistymi

kozmičke kataklizme, bit će to kraj miliona, u kojem će se svatko osobno okrijepiti činjenicom da njegovu sudbinu dijele drugi i da tako razvučena katastrofa zasigurno ima vlastito obrazloženje, daje smisao sama sebi. Benjamin se sada ugnijezdio u toj kolijevci katastrofe i tiho mrmlja prolazeći rukama po zraku. Njegova usta razvukao je osmjeh. Pred njegovim očima ljudi su brzo koračali svijetlim ulicama i upozoravajuće međusobno kimali glavama. Međutim, kroz neko vrijeme komadići slike počeli su se gubiti i lomiti, ljudske povorke promijenile su se u vrtlog točkica i odbljesaka, sve dok se pred Benjaminovim očima nije zaustavio stvarni strop, prekriven sjenama.

Starac je kroz trenutak teško disao. Atonalno isprekidano uzdisanje ispunilo je osušeni grkljan. Bespomoćno je okretao glavu i udarao rukama o posteljinu. Nakon dužeg vremena njegovo se disanje umirilo, a grčevito ridanje promijenilo se u ravnomjerno utišavajuće jecanje.

Benjamin je sada mirno ležao u beztežinskom stanju, kada je jedna slika otišla, izgubila moć i pala pod suho tlo sjećanja, a sljedeća se upravo rodila, stvarala se u glavi, ali je još bila daleko, još se nisu nazirali njezini oblici, čvorovi, likovi. U takvim trenutcima čekanja, činilo mu se da osjeća atome na vršcima prstiju, kao da jedva dotiče stvarnost bez posredstva osjetila. U tim sekundama, čak je sakriveno svjetlo u polusjenama intenzivno vibriralo, a negdje pod mostićem počinjalo je drhtanje straha prema dubini, koja se otvarala pred njim. Mogao bi nestati upravo u takvom trenutku okružen tišinom i uvišenošću. Ipak uvijek je sklizao natrag u parodiju očiju, ušiju, nosa, kože, slušajući kako srce, prelijevajući se teškim šumovima, otpušta svoj deformirani ritam, a odasvud nategnuti elementi slika i misli zapetljavaju se u nove niti, za koje će biti vučeni poput lutke napuhnute lijekovima u narednim satima.

Sjedeći na krevetu posegnuo je prema konopcu rolete. Platno krem boje smotalo se uz tresak. Zagledao se u vanjski svijet. Prolaznicima je morao izgledati poput brze skice kredom postavljenie u prozor, sa svojom žućkastom, umrljanom kožom, vodenkastim očima i kosom koja podsjeća na bablje ljeto ili izbljedene alge. Osjetio je sram i u kemijski spaljenim živcima nastali nadomjestak bijesa. U takvim trenutcima pridržavao se dlanovima za prozorsku dasku i u inat izdržavao što duże na hladnom prozorskem staklu, neprijateljski se zagledavajući u ljudske siluete što prolaze pločnikom. Njegova se glava pomicala u stranu, a iz ustiju se cijedilo mrmljanje. Jednom je porzbacao sve boćice i kutijice s lijekovima koje su stajale na prozorskoj

oczami i włosami przypominającymi babie lato lub wyblakłe glony. Poczuł wstyd i powstały w spalonych chemią nerwach erzac gniewu. W takich chwilach czepiał się dłońmi parapetu i na przekór trwał jak najdłużej przy chłodnej szybie, wpatrując się wrogo w przemierzające chodnik ludzkie sylwetki. Jego głowa kiwała się nieznacznie na boki, a z ust sączyło się mamrotanie. Pewnego razu porozrzuciął wszystkie stojące na parapecie buteleczki i pudełka z lekami, tak że Barbara postawiła opodal łóżka specjalny stolik i tam przeniosła opakowania.

.....

Wziął w ręce oprawione w aluminiową ramkę zdjęcie. Jego suchy kościsty kciuk jak gałąź, która przypadkowo dostała się w kadr, przesłonił fragment fotografii przedstawiającej pulchną dziewczynkę. Oto Barbara, pomyślał, niedługo po urodzeniu. Wpatrywał się w zdjęcie wspaniałe usztywionym w lokciu ramieniem o blat biurka, nachyloną ku błyszczącej powierzchni, z szeroko otwartymi oczami. Mały językiem w suchych ustach, jakby szykował się pożreć ramkę, zetrzeć śliski papier w szorstkich dziąsłach. Wyobraził sobie, że zanurkował tutaj w świat ciszy i w tę migoczącą poświątę jak poszukiwacz podmorskich skarbów, którego włosy, dokładnie tak jak teraz jego własne, unoszą się wokół głowy poruszane delikatnymi dotknięciami wodnych prądów. Czy tak się czuł, stojąc nad Sylwią w dniu, gdy dziecko przeszło na świat? Nie pamiętał tego, podobnie jak wyrazu twarzy swojej żony. Coś z tamtej chwili jednak wróciło: uczucie, że dziecko jest obrzydliwe, a jego emocje nieszczerze. Rozejrzał się po roześmianych twarzach w poszukiwaniu autentyczności chwili, czuł dlonie poklepujące go w bark, jak spod wody słyszał stłumione gratulacje i uśmiechał się coraz mocniej, coraz szerzej, wodził wzrokiem od twarzy do twarzy, szukał potwierdzenia, a wreszcie sam już mógł się cieszyć. Tak bardzo chciałby sobie przypomnieć twarz Sylwii, lecz była zamazana, jakby już w tamtych pierwszych dniach toczące go dziś preparaty zaczęły niszczyć nerwy wzrokowe i odkształcać soczewki oczu. Wyraźnie jednak rysowała się przed nim twarz dorosłej Barbary, podłużna, opalona i zatroskana, z bruzdami wokół ust. Teraz ona brzydziła się jego. Powoli odstawił zdjęcie na blat i rozejrzał się po pomieszczeniu, jakby obudził się w nim po pijackiej libacji. Stopniowo jego twarz stępała, rysy się zaostryły. Uderzył pieścią w blat, jeden raz, drugi. Dźwięk zamknął natychmiast wchłonięty. Benjamin odwrócił się gniewnie, jego ramiona zafalowały

dasci, tako da je Barbara uz krevet postavila posebni stolić i tam prenijela kutije.

.....

Uzeo je u ruku sliku u aluminijskom okviru. Njegov suhi koščati palac, poput grane koja je slučajno dospjela u kadar, prekrio je dio fotografije koja je predstavljala bucmaštu djevojčicu. Evo Barbare pomislio je, nedugo nakon rođenja. Zagledavao se u sliku, ramenom ukrućenim u laktu oslanjao se o ploču radnog stola, nagnut prema sjajnoj površini sa široko otvorenim očima. Mljeo je jezikom u suhim ustima, kao da se sprema požderati okvir, obrisati skliski papir o hrapave desni. Zamislio je da je zaronio ovdje u svijet tišine i u taj treperavi sjaj, poput tragača podmorskog blaga, čija se kosa, upravo tako kao i njegova vlastita, podiže oko glave pokretana nježnim dodirima morskih struja. Zar se tako osjećao dok je stajao nad Silvijom na dan kada se rodilo dijete? Nije se sjećao toga, slično kao ni izraza lica svoje žene. Nešto se iz tog trenutka ipak vratio: osjećaj da je dijete odvratno, a njegove emocije neiskrene. Ogledao se po nasmiješenim licima tražeći autentičnost trenutka, osjećao je dlanove kako ga tapkaju po ledima, kao ispod vode čuo je prigušene čestitke i osmjehnuo se sve jače, sve šire, išao je pogledom od lica do lica, tražio potvrde, a napokon već se i sam mogao veseliti. Tako silno htio bi se prisjetiti Silvijinog lica, ali bilo je nejasno, kao da su već u onim prvim danima preparati koji ga danas pokreću počeli uništavati vidne živce i iskriviljavati očne leće. Ipak, pred njim se jasno pojavljivalo lice odrasle Barbare, duguljasto, preplanulo i zabrinuto, s borama oko usta. Sada se on gadio njoj. Polako je odložio sliku na stol i osvrnuo se po prostoriji, kao da se probudio u njoj nakon pijančevanja. Njegovo se lice stupnjevito učvršćivalo, crte su se zaoštrile. Udario je šakom o stol, jednom, dvaput. Zvuk je u tom trenutku nestao, upijen. Benjamin se srdito okrenuo, njegova su se ramena poput valova podigla uzduž strana poput paučinastih mladica i za trenutak je usredotočen zakoračio u pred soblje. Kad je pod nogama osjetio okrugao mali tepih, pomislio je da je možda već prekasno i huligani su uništili i pokrali automobil. Zamahnuo je rukama po zraku i ispustio iz sebe borben užvik, ili prije cvilež. Prošao je ormarić pun skupocjenih alkoholnih pića, stolić s televizorom, prolazio je preko žutih rombova svjetla koje je padalo s visokih prozora i hodao je dalje na ukočenim nogama, podsjećajući na svemirsko čudovište iz starih filmova.

wzdłuż boków niczym pajęcze odnóża i za chwilę w skupieniu kroczył do holu. Gdy pod stopami poczuł okrągły dywanik, pomyślał, że może już jest za późno, a chuligani zdewastowali i okradli samochód. Zamachał rękami w powietrzu i wydał z siebie wojowniczy okrzyk czy raczej skowyty. Mijał barek pełen drogich alkoholi, stolik z telewizorem, przekraczał żółte romby padającego z wysokich okien światła i szedł dalej na sztywnych nogach podobny do kosmicznego potwora ze starych filmów. U stóp schodów potknął się i przewrócił. Z jego gardła wydobył się starczy krzyk, który przeszedł w gniewny bełkot o opadającej kadencji. Ręce boleśnie uderzyły o parkiet, podobnie kolana, impuls bólu wbił się aż w kręgosłup i biodra. Fizyczny upadek był nieoczekiwany i dziwny, wapnista konstrukcja kości i ścięgien załamała się i zawaliła w sposób od lat nieznany. Uczepił się drewnianej kuli wieńczącej słupek balustrady i tłukąc stopami o parkiet jak żółw rozgarniający piasek, próbował wstać. Trząsł się, dyszał, mamrotał i toczył niewidzącym spojrzeniem wyblakłych oczu. Skoncentrował cały wysiłek na pracy mięśni i wreszcie stanął rozdygotany i zasapany. Oto autentyczne chwile, pomyślał gorzko. Oto krawędź wszystkiego, która miała przynieść odpowiedzi. Trzeźwość wobec końca. Objawienie mądrości człowieka gasnącego. Wynurzył tylko na moment głowę z grzędawiska, czy raczej z ciepłego basenu gęstych słodkich cieczy. Namacalnym objawieniem, którego wrażenie powoli się rozpuszczało, była realność bólu, drewna i chłodu. Więc to tak, pomyślał, więc to tak. Teraz nie będzie już nic więcej.

.....

U podnoża stepenica, spotaknuo se i pao. Iz njegovog je grla izašao starački krik koji se pretvorio u ljutito mumljanje sa silaznom kadencom. Ruke su, slično kao i koljena, bolno udarile o parket, impuls boli probio se sve do kralježnice i kukova. Tjelesna nezgoda bila je neočekivana i čudna, vapnena konstrukcija kosti i tetiva slomila se i srušila na već godinama nepoznat način. Uhvatio se za drvenu kuglu koja se nalazila na stupiću ograde i udarajući stopalima o parket, poput kornjače koja razgrće pjesak, pokušao ustati. Tresao se, soptao, mrmljao i lutao razrogačenim pogledom izbljedjelih očiju. Sav je napor usmjerio na rad mišića i napokon je stao uzdrhtao i zadilan. Evo autentičnih trenutaka, pomislio je ogorčeno. Evo kraja svega koji je trebao donijeti odgovore. Otrežnjenje mudrosti čovjeka koji se gasi. Samo je na trenutak izronio glavu iz močvare, ili prije iz toplog bazena slatkih gustih tekućina. Opipljivo otkrivenje, čiji se dojam polako raspuštao, bila je realnost боли, drva i hladnoće. Dakle to je to, pomislio je, dakle to je to. Sada se ništa više neće dogoditi.

.....